

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

*”Toki siellä on sitten niitä taitavia poikiakin, mutta
tytöt jotenkin rokkaa.”*

Fenomenografinen tutkimus peruskoulun ja lukion opettajien käsityksistä eri
sukupuolten välisistä eroista ja niiden huomioimisesta musiikin opetuksessa

Emilia Mäenranta

Pro gradu -tutkielma
Kasvatustieteiden tiedekunta
Luokanopettajakoulutus
Lapin yliopisto
Syksy 2024

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Toki siellä on sitten niitä taitavia poikiakin, mutta tytöt jotenkin rokkaa”: Fenomenografinen tutkimus peruskoulun ja lukion opettajien käsityksistä eri sukupuolten välisistä eroista ja niiden huomioimisesta musiikin opetuksessa.

Tekijä: Emilia Mäenranta

Koulutusohjelma: Luokanopettajakoulutus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 84 + 1 liite

Vuosi: 2024

Tiivistelmä

Sukupuolistereotyytiat voivat vaikuttaa ihmisten toimintaan eri tilanteissa. Koulumaailmassa ennakkokäsitykset siitä, miten tietyn sukupuolen tulisi toimia vaikuttavat sekä opilaiden että opettajien käsityksiin ja toimintaan. Musiikkikulttuuriin on juurtunut syvälle erilaisia sukupuolittuneita käytäntöjä, jotka heijastuvat musiikin opetukseen. Tutkielman tarkoituksena on lisätä tietoisuutta siitä, miten eri sukupuolet työskentelevät musiikin tunteilla, jotta opettajat voisivat luoda musiikin opetuksesta tasa-arvoisempaa kaikille sukupuolille. Kun sukupuolten eroavaisuudet ovat tiedossa, niitä voi pyrkiä kaventamaan.

Tutkielman teoriaosuudessa perehdytään aiempiin tutkimuksiin musiikkikulttuurin sukupuolittuneista käytännöistä ja sukupuolen merkityksestä koulussa ja musiikin opetuksessa. Teoriaosuudessa käsitellään musiikkikulttuurin miesvaltaisuutta ja musiikin opetuksessa sukupuoli näyttäytyy muun muassa instrumentin valinnassa. Tutkimusmenetelmänä hyödynnettiin fenomenografista tutkimusotetta. Tutkimus toteutettiin puolistrukturoituina haastatteluina, ja aineisto koostui viiden opettajan haastatteluista ja se analysoitiin hyödyntämällä aineistolähtöistä analyysia.

Tutkimuksessa selvitettiin opettajien käsityksiä sukupuolten välisistä eroista musiikin opetuksessa, opettajien eri tapoja huomioida eri sukupuolet sekä opettajien käsityksiä musiikkikulttuurin sukupuolittuneista käytännöistä. Tutkimustulokset painottuvat käsityksiin sukupuolten välisistä eroista tuntityöskentelyssä ja -käyttäytymisessä. Tuloksista käy ilmi, että laulaminen ja tietyt soittimet ovat vielä hieman sukupuolittuneita. Tuntityöskentelyssä raportoitiin eroja osallistumisessa, suoriutumisessa sekä asennoitumisessa.

Opettajat pyrkivät erityisesti oppimateriaalien valinnalla sekä sukupuolineutraalimmilla sanavalinnoilla sukupuolten tasa-arvoon musiikin opetuksessa. Oppimateriaaleilla pyrittiin rikkomaan perinteisiä sukupuolistereotyyppioita ja näyttämään erilaisia esikuvia. Opettajat toivat ilmi samanlaisia sukupuolittuneita käytäntöjä musiikkikulttuurissa kuin mitä teoriassakin on esillä. Opettajien vastauksissa painottui musiikkialan miespainotteisuus sekä historian merkitys. Opettajat toivat esille myös eri tapoja, joilla sukupuolistereotyyppioita vahvistetaan musiikkikulttuurin parissa, kuten populaarimusiikin sanoituksilla.

Avainsanat: musiikin opetus, sukupuolierot, opettajien käsitykset, sukupuoli koulussa, musiikkikulttuurin sukupuolittuneisuus, fenomenografia

X Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän omia henkilötietoja.

Sisällys

1 JOHDANTO	4
2 MUSIIKKIKULTTUURIN SUKUPUOLITTUNEITA KÄYTÄNTÖJÄ	7
2.1 Sukupuolten epätasa-arvoinen kohtelu.....	9
2.2 Seksuaalinen häirintä musiikkialalla.....	12
2.3 Lauluissa ja oppikirjoissa esiintyneet sukupuoliroolit	14
2.4 Instrumentin valinta ja laulaminen	16
3 SUKUPUOLI KOULUSSA	19
3.1 Sukupuoli perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmissa	20
3.2 Sukupuoli opettajan näkökulmasta.....	22
3.3 Sukupuoli musiikin opetuksessa	24
4 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSMENETELMÄT	27
4.1 Fenomenografinen tutkimussuuntaus.....	28
4.2 Puolistrukturoitu haastattelu.....	30
4.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi.....	32
4.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	33
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET	37
5.1 Opettajien käsitykset sukupuolten välisistä eroista musiikin opetuksessa.....	37
5.1.1 Työskentelytavat.....	38
5.1.2 Tuntikäyttäytyminen.....	44
5.2 Opettajien tapoja pyrkiä huomioimaan sukupuolten välistä tasa-arvoa.....	50
5.2.1 Sukupuoliroolien käsittely	51
5.2.2 Käyttäytymismallit	58
5.3 Opettajien käsityksiä musiikkikulttuurin sukupuolittuneista käytännöistä.....	61
5.3.1 Epätasa-arvoinen sukupuolijakauma	61
5.3.2 Historian merkitys	65
5.3.3 Sukupuolistereotyyppien vahvistaminen.....	67
6 POHDINTA	69
6.1 Tulosten yhteenveto	69
6.2 Tulosten tarkastelua ja jatkotutkimusaiheet	71
LÄHTEET	77
LIITTEET	85

1 Johdanto

Sukupuolten välisestä tasa-arvosta puhutaan paljon, ja vaikka sukupuolten välinen tasa-arvo on parantunut vuosien saatossa, siinä esiintyy edelleen paljon ongelmia myös Suomessa. Muun muassa työelämässä naisten ja miesten välillä on erilainen arvostus, palkka sekä asema (Korvajärvi 2016, 142). On olemassa erilaisia ennako-oletuksia eli stereotyyppioita siitä, miten tietyn sukupuolen edustajan kuuluisi missäkin tilanteessa toimia tai mistä olla kiinnostunut. Sukupuolistereotyyppioilla määritellään miehille ja naisille 'soivat' eleet, ilmeet, fraasit, puhutavat, kehonkielen sekä sukupuolen halut ja tarpeet. (Vilka 2010, 111.) Näitä stereotyyppioita esiintyy myös koulumaailmassa.

Myös musiikkiin liittyy stereotyyppioita ja sukupuolittuneita käytäntöjä, ja musiikkiala on myös Suomessa hyvin miesvaltainen, sillä esimerkiksi Musiikkialan ammattiliiton jäsenistä suurin osa on miehiä (Leppänen 2019, 23). Kun katsoo historiaa taakse päin, suurin osa tunnetuista säveltäjistä on miehiä. Myös musiikin kuuntelijan näkökulmasta usein miehen on helpompi samaistua musiikkiin. Miesten ja naisten säveltämää musiikkia myös arvostellaan eri tavalla, sillä naisen tekemää musiikkia arvostellaan yleensä hänen naiseutensa perusteella, kun taas miehen tekemää musiikkia ei yleensä arvioida hänen maskuliinisuutensa perusteella, sillä maskuliinisuus oletetaan normaaliksi asiaksi. (Green 2002b, 145.) Lastenlauluissa sukupuoli näkyy hyvin perinteisenä, ja lauluissa äidit hoiavaat ja isyys on auktoriteettia. Musiikinkirjojen kuvat näyttävät myös perinteistä kuvaa miesten ja naisten rooleista. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 82–83.)

Olen kiinnostunut tutkimaan, millaisia sukupuolten välisiä eroja peruskoulun sekä lukion opettajat ovat huomanneet musiikin tunneilla ja musiikin opetuksessa. Tutkin opettajien käsityksiä sukupuolten välisistä eroista. Haluan tutkimuksessani selvittää, miten eri opettajat pyrkivät omilla opetusmenetelmien sekä -materiaalien valinnoilla edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa musiikin opetuksessa. Tutkimuksessani tutkin myös opettajien käsityksiä siitä, millaisia sukupuolittuneita käytäntöjä musiikkikulttuurissa on olemassa. Tutkimukseni tarkoituksena on tuoda esille eri opettajien omia kokemuksia sukupuolesta musiikin opetuksessa sekä musiikkikulttuurissa.

Elina Lahelma (2011, 271) on tutkinut sitä, miten tietoisuutta eri sukupuolista on käsitelty Suomessa opettajankoulutuksessa aiemmin ja pohtinut, että Suomessa opettajankouluttajat pitävät Suomea maana, jossa tasa-arvo olisi jo saavutettu, vaikka niin ei täysin ole. Anna Kunnarin (2020) opinnäytetyössä kävi ilmi, että opettajat tunnistavat sukupuolirooleja, jotka vaikuttavat koulussa ja erityisesti tyttöjen nähtiin rikkovan 'perinteisiä' sukupuolirooleja. Tytöt uskalsivat enemmän rikkoa sukupuolirooleja ja tehdä maskuliinisenä pidettyjä asioita, koska maskuliinisuutta pidetään tavoiteltavana, kun taas poikien tehdessä enemmän feminiinisenä pidettyjä asioita, he joutuisivat luopumaan maskuliinisuudesta. Opettajat ovat tietoisia sukupuolen ilmiöistä, mutta tämä tieto ei vielä näkynyt asenteissa. (Kunnari 2020, 58–62.)

Musiikkikulttuuri on edelleen sukupuolittunutta, eikä tasa-arvon saavuttaminen myöskään musiikintutkimuksen saralla ole vielä toteutunut. Seye ja Tiainen (2021) kertovat Suomen etnomusikologisen seuran ja Suomen musiikkitieteellisen seuran toteuttamasta kyselystä, jonka tarkoituksena oli kartoittaa musiikintutkimuksen alalla työskentelevien ja opiskelevien kokemuksia syrjinnästä. Kyselyyn vastasi 117 henkilöä, joista puolet kertoi olevansa naisia. Kyselyyn vastanneet naiset olivat kokeneet ja havainneet syrjintää miehiä enemmän. Musiikintutkimuksen alalla arvostetaan enemmän tutkimuksiin liittyviä meriittejä kuin opetuskokemusta, ja miehet toimivat naisia useammin tutkimukseen liittyvissä tehtävissä ja naiset taas ovat useammin opetuspainotteisissa tehtävissä. (Seye & Tiainen 2021.)

Tutkimuksellani pyrin saamaan enemmän ymmärrettäväksi sukupuolen mahdollisen vaikutuksen musiikinopettajan työssä ja erilaisissa musiikin oppimistilanteissa. Tutkimukseni tarkoituksena on pyrkiä tunnistamaan mahdollisia sukupuolten välisiä eroja, jotta voitaisiin pyrkiä edistämään enemmän tasa-arvoista musiikin opetusta eri sukupuolille. Tutkin sekä peruskoulun että lukion opettajien käsityksiä, sillä on mielenkiintoista nähdä eri koulutusasteiden opettajien käsityksiä. Sukupuoli ja seksuaalisuus vaikuttavat ihmisessä koko elämän ajan, mutta murrosiässä olevilla nuorilla oma seksuaalinen identiteetti sekä sukupuoli-identiteetti hakevat vielä omaa suuntaansa. Alakoulussa oppilas omaksuu sukupuolirooliaan ympärillä olevilta aikuisiltaan. (Kosunen, Cacciatore & Hervonen 2003, 209–216.) Yläkoulu- ja lukioikäisillä sukupuoli-identiteetti voisi siis olla vahvempi kuin alakouluiässä olevalla oppilaalla.

Tutkimukseni tarkoitus on saada selville musiikkia opettavien opettajien käsityksiä siitä, millaisia eroja eri sukupuolisten oppilaiden käytöksessä on musiikin tunneilla. Kun nämä käsitykset tiedetään, tulevaisuudessa voisi yrittää muuttaa musiikin opetuksen sisältöä niin, että sukupuolierot eivät olisi ainakaan niin negatiivisesti vaikuttavia. Kaikille eri sukupuolten edustajille tulisi luoda turvallinen ja tasavertainen musiikintunti, jossa sukupuolesta riippumatta saa yrittää ja tehdä asioita, ilman pelkoa siitä, mikä olisi omalle sukupuolelle tyypillistä (ks. Opetushallitus 2014).

Tutkimuskysymykseni ovat, että 1) Millaisia sukupuolten välisiä eroja opettajat ovat huomanneet musiikin opetuksessa ja musiikin tunneilla, 2) Miten opettajat pyrkivät huomiomaan opetusmenetelmillään ja -valinnoillaan sukupuolten välisen tasa-arvon musiikin opetuksessa ja 3) Millaisia käsityksiä opettajilla on musiikin sukupuolittuneista käytännöistä. On mielenkiintoista selvittää, millä tavalla opettajat näkevät musiikkikulttuurin sukupuolittuneisuuden ja millaisia eroavaisuuksia eri sukupuolten välillä ilmenee musiikin opetuksessa. Opettajien esille tuomat käsitykset voivat auttaa ymmärtämään, kuinka erilaiset stereotyyptit saattavat vaikuttaa oppilaiden käytökseen ja työskentelyyn musiikin tunneilla. Opettajien käsityksiä oppilaan sukupuolen merkityksestä musiikin opetuksesta ei ole tutkittu paljon Suomessa ja tutkimukseni tarkoituksena on tuottaa lisää tietoa aiheesta.

Tutkimusaineistoni on kerätty puolistrukturoituina haastatteluina kevään 2024 aikana. Aineisto koostuu viiden opettajan haastatteluista, joista kaksi työskenteli haastatteluhetkellä alakoulussa, yksi yläkoulussa ja kaksi lukiossa. Tutkimukseni on toteutettu fenomenografisella tutkimusotteella. Fenomenografia tutkii sitä, millä eri tavoin ympäröivä maailma eri ihmisten tietoisuudessa ilmenee. Eri ihmisten käsitykset samasta ilmiöstä vaihtelevat, ja fenomenografiassa vertaillaan ja tutkitaan näitä ihmisten eri käsityksiä. (Ahonen 1994, 114–117.) Tutkimuksellani haluan selvittää, millaisia erilaisia käsityksiä opettajilla on sukupuolten välisistä eroista musiikissa.

2 Musiikkikulttuurin sukupuolittuneita käytäntöjä

Musiikkiala on edelleen vahvasti sukupuolittunut. Teoston vuosikertomuksesta vuodelta 2023 nähdään, että musiikin tekijöistä miehiä on 79 % ja naisia on 21 % (Teosto 2023). Vuosina 2012–2018 Billboard Hot 100 -listalla olevien kappaleiden laulunkirjoittajista 12,3 % ja tuottajista vain 2 % oli naisia (Smith, Choueiti, Pieper, Clark, Case & Villanueva 2019). Vuonna 2017 Music Finlandin selvityksessä käy ilmi, että musiikkialan yritysten ja yhdistysten jäsenet sekä johtajat ovat pääosin miehiä. Selvityksessä on mukana 1914 työpaikkaa ja luottamustehtävää. Suomen musiikkialan työpaikoista orkestereissa miehiä oli 60 %, yrityksissä lähes 68 %, ja korkeakouluissa lähes 59 %. Taiteellisista johtajista jopa 88 % oli miehiä ja hallitusten puheenjohtajista yli 84 % oli miehiä. Festivaaliorganisaatioiden työntekijöistä taas lähes 60 % oli naisia. (Music Finland 2017.)

Iso-Britanniassa (2021) Anglada-Tort, Krause ja North tutkivat suosituimpien artistien sukupuolijakaumaa vuosilta 1960–2015. Niistä artisteista, jotka olivat sijoittuneena kymmenen suosituimman artistin joukkoon Iso-Britanniassa useimman viikon aikana peräkkäin, kahdeksan kymmenestä oli miehiä. Naisia listoilla oli Madonna sijalla kymmenen ja Abba sijalla viisi. Naisartistien sekä -bändien osuus näillä listoilla on kuitenkin kasvanut merkittävästi vuosien aikana. Vuosina 1960–2015 laulajista noin 61 % oli miehiä, noin 23 % oli naisia ja 15 % molempia. Bändeistä noin 65 % oli miesten bändejä, 19 % naisten bändejä ja melkein 16 % bändejä, jossa oli eri sukupuolia. Ajanjakson aikana naisbändien ja eri sukupuolta sisältävien bändien sekä naislaulajien ja eri sukupuolisten laulajien määrät kuitenkin kasvoivat merkittävästi. (Anglada-Tort, Krause & North 2021, 429, 431, 438–440.) Naisartistien määrä myös Billboard Hot 100 -listalla oli vähäinen, sillä vuonna 2018 naisia oli 17,1 %, ja vuosina 2012–2018 21,7 % (Smith ym. 2019).

Tenhunen ja Erola (2023) selvittivät tutkimuksellaan, miksi Suomessa vain viidennes musiikin sanoittajista ja säveltäjistä on naisia tai muunsukupuolisia. Heidän kyselytutkimukseensa osallistui 2055 henkilöä, jotka koostuivat musiikin ammattilaisista, opiskelijoista sekä harrastajista. Naispuolisista vastaajista 30 % ja miespuolisista vastaajista 68 % kokee musiikkialan tasa-arvoisena. Lähes kolmasosa naisvastaajista on kokenut sukupuolesta

johtuvaa syrjintää alalla, kun taas miehistä näin vastasi vain 5 %. Naiset kertovat syrjinnän olevan arvostelua, häirintää ja vähättelyä, sekä miesten suosintaa. Sukupuolinen vähättely, häirintä sekä miesvaltaisen alan perinteet ja miesten ylivalta päätöksenteossa nähtiin suurimpina syinä sille, miksi musiikkialalla naiset ovat vähemmistössä. (Tenhunen & Erola 2023.) Iso-Britanniassa Jones ja Manoussaki tutkivat (2022) musiikkiteollisuudessa työskentelevien kokemuksia kiusaamisesta ja häirinnästä. Kyselyyn vastasi 574 henkilöä, ja heistä 54 % oli miehiä ja 43 % oli naisia. 68 % vastaajista oli sitä mieltä, että musiikkiteollisuus on keskittynyt miehiin. (Jones & Manoussaki 2022, 8–18.)

Putkosen, Huttosen, Viitan ja Raimoahon (2024) artikkelissa tutkittiin yhdeksän Suomessa järjestettävän festivaalien sukupuolijakaumia. Sen mukaan sukupuolijakauma on tasoittunut viime vuosina, mutta se ei ole vielä tasa-arvoinen. Kaikkien tutkimukseen osallistuneiden festivaalien esiintyjistä miehiä on 62,5 %. Tuska-festivaaleilla miehiä oli 96 % esiintyjistä, kun esimerkiksi Provinssissa miesesiintyjä oli 53 %. Useampi tapahtumanjärjestäjä kertoi, että festivaaleilla ohjelmisto pyritään rakentamaan tasa-arvoiseksi, mutta esimerkiksi Qstock-festivaalin järjestäjä kertoi, että sukupuolijakaumaa ei seurata, vaan artistivalinnat tehdään musiikin ja kansansuosion perusteella. (Putkonen, Huttonen, Viita & Raimoaho 2024.)

Muunsukupuolisista vain alle neljäsosa piti musiikkialaa tasa-arvoisena ja 45 % oli kokenut sukupuolesta johtuvaa syrjintää. 76 % muunsukupuolisista vastaajista on kokenut sukupuolensa vaikuttavan negatiivisesti säveltäjän tai sanoittajan uralla etenemiseen tai mahdollisuuksiin löytää oikeita verkostoja. (Tenhunen & Erola 2023.) Pääkkölä, Käpylä ja Peltola (2021) tutkivat populaarimusiikissa esiintyvää sukupuolittuneita epäasiallisuuksia, ja kyselyyn vastasi 150 henkilöä eri sosiaalisen median muusikkoryhmistä. Vastaajista naisia oli 58,7 %, miehiä 34,7 % ja muunsukupuolisia 6,6 %. Muunsukupuoliset vastaajat kertoivat, etteivät he ole voineet paljastaa omaa sukupuoli-identiteettiään, jottei heidän uransa muusikkona tai esiintyjänä vaarantuisi. Muunsukupuolisten identiteettiä kyseenalaistetaan, jolloin heidän ammattinsa tai harrastuksensa jatkaminen voidaan tehdä vaikeaksi, eikä muunsukupuolisilla ole saatavilla kovin paljon vertaistukea. (Pääkkölä, Käpylä & Peltola 2021, 77–79.)

2.1 Sukupuolten epätasa-arvoinen kohtelu

2010-luvulla #MeToo-kampanja herätti myös Suomessa laajaa tarkastelua etenkin kulttuurialojen toimintatavoista ja sukupuolittuneista käytännöistä (Koivisto-Kaasik, Rantanen & Lampela 2023, 18). Irlannissa ja Iso-Britanniassa tehtyyn kyselyyn (2013), jonka toteuttivat Corbett, Payne, Morrissey, Smith ja Stanistreet, vastasi yli 4000 viihde- ja media-alan ammattilaista. Vastaajista suurin osa työskenteli teatterissa, televisiossa, elokuvien tai live-musiikin parissa tai radiossa. Noin 56 % kaikista vastaajista oli kokenut häirintää, syrjimistä tai kiusaamista omassa työssään. 64 % naisista ja 49 % miehistä kertoi kokeneensa epäsopivaa kohtelua. 81 % kaikista naisista kertoi, että heidän kokemassaan syrjinnässä, kiusaamisessa ja häirinnässä kohteena oli heidän sukupuolensa. Live-musiikin parissa työskentelevistä 40 % raportoi kokeneensa jonkinlaista syrjintää tai häirintää. Joka kolmas musiikkialalla työskentelevä mies ja 46 % naisista kertoi kokeneensa kiusaamista tai syrjimistä. (Corbett, Payne, Morrissey, Smith & Stanistreet 2013, 1–19.)

Vuonna 2018 Elina Seye tutki Muusikkojen liiton jäsenten kokemuksia ja havaintoja seksuaalisesta häirinnästä ja ahdistelusta kvantitatiivisella tutkimuksella. Kyselyyn vastasi 504 henkilöä. Vastaajista 53 % oli naisia, 46 % miehiä ja 1 % ei halunnut kertoa sukupuoltaan. Vastaajista vähän alle puolet ilmoitti työskentelevänsä voimassa olevassa työsuhteessa, kuten kaupunginorkestereissa, ja loput kertoivat toimivansa freelancerina. 36 % kaikista vastaajista kertoi joutuneensa seksuaalisen häirinnän, ahdistelun tai väkivallan kohteeksi. Vastaajista lähes puolet naisista ja joka kymmenes miehistä olivat kokeneet eriarvoista kohtelua sukupuolen tai seksuaalisen suuntautumisensa vuoksi. Vastauksissa toistui se, että naisia pidetään miehiä huonompina musiikkialalla ja heidän ammattitaitoaan vähätellään. Sekä mies- että naisvastaajat olivat havainneet naisten väheksymistä ja muun muassa työttelyä kollegoidensa sanoissa. Väheksyntä liittyi myös tiettyjen soittimien soittamiseen, joita pidetään naismuusikolle epätavallisina, kuten lyömäsoittimiin ja vaskipuhaltimiin. Joissain vastauksissa miesten asema oli nähty vaikeaksi, jos työyhteisö oli naisvaltainen. (Seye 2018, 25–27.)

Werner ja Kuusi haastattelivat 22 opettajaa ja 23 opiskelijaa eri taideyliopistoista, jotka olivat The Liszt Ferenc Academy of Music Unkarissa, Estonian Academy of Music and Theatre Virossa ja Sibelius-Akatemia Suomessa. Tavoitteena oli selvittää sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista haastateltavien mielestä. Osa haastateltavista kertoi, että

työpaikkoja jaetaan epätasa-arvoisesti ja miehet saavat parhaat paikat. Yksi haastateltava oli sitä mieltä, että parhaimmissa orkestereissa ei ole naisenemmistöä. Naisvastaajat kertoivat, että heille on sanottu, että on vaikeaa yhdistää sekä perhe että ura, eikä molempia voi saada. Miehet eivät raportoineet tällaista. Osa kertoi, että on myös sellaisia naisia, joilla on sekä ura että perhe ja heitä pidetään roolimalleina. Pääosin naiset kertoivat kuulensa, että nuorten naisten oli vaikea saada työpaikkoja, sillä heidän ajateltiin jäävän töistä pois lapsen saamisen vuoksi. (Werner & Kuusi 2023, 4–7.) Myös viihde- ja media-alalla työskentelevistä muutama oli kertonut, että naisia oli irtisanottu töistä kerrottuaan raskaudesta tai lastenhoito-ongelmistaan (Corbett ym. 2013, 14). Myös Tenhusen ja Erolan (2023) tutkimuksessa oli tullut esille, että perheen perustamista joudutaan punta-roimaan ja naisen rooli perheen- ja lapsenhoidossa nähdään yhtenä syynä sille, miksei musiikin tekemisestä voi tulla naiselle ammattia.

Taideyliopistoissa tehdyssä tutkimuksessa (2023) osa vastaajista pohti sitä, että naisten tulee olla miehiä parempia, jotta he voisivat saavuttaa samanlaista menestystä kuin miehet (Werner & Kuusi 2023, 8). Musiikkiala, sekä Suomessa että kansainvälisesti tarkasteltuna, on edelleen vahvasti sukupuolittunut. Naiset kokivat väheksyntää (ks. esimerkiksi Seye 2018) omista taidoistaan ja jotta he voisivat saavuttaa saman kuin miehet, heidän tulee pyrkiä olemaan miehiä parempia (ks. Werner & Kuusi 2023). Myös Pääkkölän ym. (2021, 60–61) tutkimuksessa naisvastaajat kertoivat kokeneensa vähättelyä liittyen omaan sukupuoleen esimerkiksi instrumentin hallinnassa, musiikinteoriassa tai teknologian hallinnassa. Tenhusen ja Erolan (2023) tutkimuksessa naiset kertoivat, että heidän pitää todistella osaavansa paremmin kuin miehet, jotta voi päästä edes samalle tasolle arvostettavuudessa ja uskottavuudessa.

Tenhusen ja Erolan (2023) tutkimuksessa jotkut miehet olivat kokeneet ongelmaksi naisten tai muunsukupuolisten erityiskohtelun, eli sen, jos he saavat töitä vain sukupuolikiintiöiden vuoksi. Alavillamo (2016) haastatteli pro gradu -tutkielmassaan viittä suomalaista naisartistia heidän kokemuksistaan sukupuolen vaikutuksesta musiikin parissa. Haastateltavat kertoivat, että sukupuolen avulla saa erityistä huomioita, mutta toisaalta sukupuolta tuodaan jatkuvasti esille, joka tuntuu alentavalta ja ongelmalliselta. Sukupuoleen perustuva jaottelu koetaan turhana ja ärsyttävänä. (Alavillamo 2016, 72.) Smith ym. (2019) haastattelivat 75 naispuolista lauluntekijää ja tuottajaa heidän kohtaamistaan haasteista musiikkialalla. Suurimpana esteenä naisten etenemiselle musiikkialalla nähdään

heidän sukupuolensa. Naiset kertoivat kokeneensa syrjimistä, objektivointia ja vähättelyä. Tenhusen ja Erolan (2023) tutkimuksessa naisvastaajista lähes puolet kokee sukupuolensa vaikuttavan mahdollisuuksiin löytää oikeita verkostoja säveltäjän tai sanoittajan uralla etenemiseen.

Aiemmista tutkimuksista herää kysymys siitä, millä tavalla näitä sukupuolieroja voisi pyrkiä kaventamaan. English, Drummond ja Kerrigan (2024) selvittivät ryhmähaastatteluiden avulla yliopistossa musiikkia opiskelevien naisten kokemuksia heidän opinnoistaan. Haastatteluihin osallistui kymmenen opiskelijaa. Osallistujat kertoivat, että heillä olisi tarvetta nähdä enemmän naisroolimalleja musiikkialalla ja heidän opettajissaan, sekä oppimateriaaleissa ja vierailijoiden valinnassa voisi huomioida enemmän naismuusikoita. Naiset raportoivat myös, että opettajan käyttämä kieli tai opetustyyli oli myös enemmän suunnattu miehille, ja naisopiskelijat uskoivat, että heidät nähtiin enemmän koristeina kuin musiikillisesti lahjakkaina. Heidän mielestään naisia ei myöskään johtajina arvosteta niin paljon kuin miehiä. Kun naisopiskelijat miettivät, mikä voisi olla sopiva ura heille, he ajattelivat musiikin opettajan uran olevan turvallinen ja naisille suunnattu ala. (English, Drummond & Kerrigan 2024, 2038–2041.)

Myös Almqvistin (2019) tutkimuksessa, jossa tutkittiin sähkökitaraa soittavien 16–25-vuotiaiden naisoppilaiden kokemuksia oppimismahdollisuuksista ja opettajan käyttämistä menetelmistä, havaittiin samankaltaisia tuloksia. Haastateltavat kertoivat kokeneensa vähättelyä ja heitä aliarvioitiin esimerkiksi antamalla heille helpompia tehtäviä kuin pojille. Naisroolimallien puute nousi myös esiin haastatteluissa. Osallistujat kertoivat myös, että pojat nähtiin muusikkoina, mutta tytöt nähtiin ensisijaisesti vain tyttöinä. Jotta tyttönä pystyi saamaan positiivista palautetta, piti pärjätä paremmin kuin pojat. (Almqvist 2019, 377–381.) Myös Tenhusen ja Erolan (2023) selvityksessä nousi esille roolimallien puute, sillä roolimallien avulla voisi osoittaa tytöille, että musiikin tekijän ammatti sopii myös naisille.

2.2 Seksuaalinen häirintä musiikkialalla

Seksuaalinen häirintä nousi esille monissa musiikkikulttuuriin liittyvissä tutkimuksissa. Seyen (2018) tutkimuksessa muusikkonaisista 51 % ja muusikkomiehistä 20 % oli kokenut seksuaalista häirintää. Freelancerina toimivista 44 % kertoi kokeneensa seksuaalista häirintää, kun taas toistaiseksi voimassa olevissa työsuhteissa olevista noin neljäsosa oli kokenut häirintää. Yleisimmät paikat, joissa häirintää oli koettu, olivat orkesterissa, klubilla sekä yksityistilaisuuksissa. Myös kolmasosa kyselyyn vastaajista oli huomannut muihin kohdistuvaa seksuaalista häirintää. (Seyen 2018, 2–18.) Pääkkölä ym. (2021, 62) tutkimuksessa sekä nais- että miesvastaajat raportoivat kokeneensa seksuaalista häirintää.

Vuonna 2019 Musicians' Union järjesti jäsenilleen kyselyn selvittääkseen seksuaalisen häirinnän tekijöitä. Kyselyyn vastasi lähes 800 muusikkoa. 48 % vastaajista kertoi kokeneensa seksuaalista häirintää ja 58 % todistaneensa sitä. Lähes joka kolmas vastaajista kertoi seksuaalisen häirinnän liittyneen heidän etniseen taustaansa, seksuaalisuuteensa, sukupuoli-identiteettiinsä tai vammaisuuteensa. (Musicians' Union 2019, 2–6.) Iso-Britanniassa tehdyssä tutkimuksessa lähes puolet vastaajista kertoi työskentelevänsä yrittäjinä ja reilu kolmasosa kertoi olevansa työsuhteessa. 81 % kaikista vastanneista olivat kokeneet häirintää. 94 % heteronaisista oli kokenut häirintää ja 66 % heteromiehistä oli kokenut häirintää. 100 % naisista, jotka kuuluivat seksuaalivähemmistöön ja 87 % seksuaalivähemmistöihin kuuluvista miehistä kertoivat kokeneensa häirintää. (Jones & Manoussaki 2022, 7–13.)

Irlannissa ja Iso-Britanniassa tehdyssä tutkimuksessa (2013) kolmasosa naisista, joiden mukaan sukupuoli tai seksuaalisuus oli syy erilaiselle häirinnälle, kertoi kokeneensa seksuaalista häirintää ja miehistä 14 %, jotka kertoivat sukupuolen tai seksuaalisuuden olevan häirinnän kohde raportoivat seksuaalista häirintää. Naisten kokeman seksuaalisen häirinnän tekijänä oli mies, mutta myös miesten kokemassa seksuaalisessa häirinnässä tekijänä oli mies lähes kaikissa tapauksissa. (Corbett ym. 2013, 13–14.) Iso-Britanniassa (Jones & Manoussaki 2022, 13) tehdyssä kyselytutkimuksessa 65 % kertoi tekijän tai tekijöiden olevan miehiä, ja 19 % kertoi tekijän tai tekijöiden olevan naisia.

Seyen (2018) tutkimuksessa suurin osa seksuaalista häirintää kokeneista kertoi kokeneensa sitä useammin kuin kerran, 52 % kertoi kokeneensa sitä muutaman kerran ja 41

% enemmän kuin viidesti. Seksuaalisen häirinnän kuvailtiin olevan usein fyysistä lähen- telyä ja sopimatonta koskettelua. Suurin ero nais- ja miesvastaajien välillä oli se, että nai- set kertoivat seksuaalisen häirinnän olevan usein myös ei-toivottua seksuaalissävytteistä vitsailua sekä ulkonäön ja vartalon kommentointia. Myös ne, jotka eivät olleet varmoja, oliko heidän kokemuksensa seksuaalista häirintää, kertoivat kohtaavansa muun muassa seksuaalissävytteisiä ehdotuksia sekä kommentteja pukeutumisesta. (Seye 2018, 5–10.) Musicians' Union (2019, 4) kertoi seksuaalisen häirinnän olleen muun muassa seksuaa- lisia kommentteja, fyysisiä tekoja kuten kosketusta, seksuaalisten kuvien näyttämistä tai seksuaalisten viestien lähettämistä.

Useimmissa seksuaalisen häirinnän tapauksissa tekijä oli kollega tai esihenkilö, mutta usein myös yleisön edustaja (Seye 2018). Myös Corbett ym. (2013, 7–19) mukaan puolet vastaajista kertoi, että häirintä tuli enimmäkseen työkavereilta ja 92 % häirintää koke- neista kertoi sen tulleen johtaja-asemassa olevalta. Musiikkialalla työskentelevät kertoi- vat, että moni siveettömistä kommenteista tuli yleisöltä, mutta 74 % häirinnästä tuli silti työkavereilta. Musicians' Union (2019, 3) raportoi, että 47 % vastanneista oli kokenut häirintää 'kolmannelta osapuolelta', kuten yleisöltä. Pääkkölän ym. (2021, 78) tutkimuk- sessa käy ilmi, että kaikki sukupuolet kokevat seksuaalista ahdistelua esiintymistilan- teissa lähes yhtä todennäköisesti, mutta lavan takana tapahtuva ahdistelu on enemmän naisiin kohdistuvaa. Yleisöltä tuleva ahdistelu voi johtua esimerkiksi siitä, että esiintyjä nähdään julkisena omaisuutena, johon voi koskea miten haluaa.

Seksuaalinen häirintä on laajalle levinnyt ongelma musiikkialalla. Näissä tutkimuksissa naiset raportoivat kokevansa häirintää useammin kuin miehet. Useimmiten häirinnän te- kijänä oli mies. Tutkimuksista kävi myös ilmi, että häirintä kohdistui usein vähemmistö- ryhmiin, kuten sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöihin. Naiset sekä muunsukupuoliset ovat vähemmistö verrattuna miehiin musiikkialalla, ja heillä on suurempi riski tulla syr- jityksi kuin miehillä (ks. Teosto 2023; Pääkkölä ym. 2021).

2.3 Lauluissa ja oppikirjoissa esiintyneet sukupuoliroolit

Tasa-arvolakiin on kirjoitettu vaatimus siitä, että tytöillä ja pojilla tulisi olla samat mahdollisuudet koulutukseen, ja oppiaineiston tulisi tukea sitä (Finlex 2014a, §5), mutta ainakin vielä 2010-luvun alussa oppimateriaalit ovat edelleen saattaneet vahvistaa perinteisiä sukupuolirooleja (Syrjäläinen & Kujala 2010, 35). Tainio ja Teräs (2010) tutkivat sukupuolen ilmenemistä suomalaisissa oppimateriaaleissa. Tuloksista kävi ilmi, että kaikkien oppiaineiden materiaaleissa kaikilla luokka-asteilla miehet ja maskuliinisia hahmoja esittävät kuvat ja sukupuolittavat sanat ovat enemmistöä ja suuremmassa osassa kuin naiset tai feminiinisemmät kuvat tai sukupuolittavat sanat (Tainio & Teräs 2010, 94).

Lastenlauluissa naiset liitetään usein heidän ulkonäköönsä. Usein pojista kertovat laulut ovat iloisempia ja duurimelodisia, kun taas tytöistä kertovat ovat mollivoittoisia, tunteellisempia ja surumielisempiä. Lastenlauluissa naiset yhdistetään usein hoivaan ja kotitöihin, ja isyys nähdään auktoriteettina, kuten laulussa ”kaksi pientä ankkaa lähti leikkimään...”. Miehet myös liitetään enemmän väkivaltaisiin lauluihin, kuten laulussa Kapteeni Koukusta. (Leppänen 2010, 74–78.) Lapset saattavat omaksua erilaisia sukupuolistereotyyppioita myös lastenlauluista.

Espanjassa Bernabé-Villodre ja Martínez-Bello (2018) vertailivat espanjalaisia musiikin oppikirjoja vuosilta 1992–2005 ja 2006–2015. Tuloksista kävi ilmi, että molempina ajanjaksoina kirjoissa kuvatuista hahmoista noin 60 % oli miehiä. Myös johtajina esitetyt hahmot olivat useimmiten miehiä. Ennen 2006 vuotta oli huomattavissa, että kirjoissa esitetyistä ammattilaisista vain 23 % oli naisia, mutta 2006 vuoden jälkeen määrä kasvoi eikä naisia kuvattu vain amatöörimuusikkoina. Tämän lisäksi myös esimerkiksi laulamissa ja improvisoimisessa esitetyt henkilöt olivat naisia useammin 2006 luvun jälkeen kuin ennen sitä. (Bernabé-Villodre & Martínez-Bello 2018, 500–506.)

Taru Leppänen tutki vuonna 2011 alakoulun musiikinkirjoihin valittuja lauluja ja niiden sanoituksia tasa-arvon sekä monikulttuurisuuden näkökulmasta. Leppäsen mukaan etenkin vanhemmissa lastenlauluissa poikien nähdään rikkovan normeja ja tytöt nähdään passiivisina. Useammassa lastenlaulussa pojista myös kerrotaan, mitä he tekevät ja millaisia he ovat luonteeltaan, kun taas tytöistä kerrotaan enemmän ulkoisia asioita. (Leppänen

2011, 29–33.) Musiikinoppikirjoissa naiset on kuvattu laulajina ja miehet soittajina, populaari- ja taidemusiikkia on kuvattu miesten näkökulmasta ja pidetty miehisenä (Leppänen, Unkari-Virtanen & Sintonen 2013, 336).

Flynn, Craig, Anderson ja Holody (2016) analysoivat Yhdysvaltojen Billboard-listan 20 kuunnelluimman kappaleen sanoja eri genreistä vuosina 2009–2013. Lauluja analysoitiin 600. Laulujen sanoissa analysoitiin kehon objektivointia ja ulkonäköön liittyviä ilmauksia sukupuolten näkökulmasta. Lauluista 356 oli havaittavissa jonkunlaista objektivointia, ja yleisimmät genret, joissa sitä havaittiin, olivat R&B ja hiphop (22,5 %) sekä rap (21,3 %). Kehon objektivointi kohdistui lauluissa naisiin yli 28 % ja miehiin 2,5 %. Naisia objektivoitiin enemmän ylipäättään, mutta naiset objektivoivat itseään enemmän kuin miehet itseään, mutta miehet tekivät yleisemmin objektivointia muita kohtaan. (Flynn, Craig, Anderson & Holody 2016, 164, 168–170, 172.)

Myös Boghrati ja Berger (2023) tutkivat Billboard-listalta löytyneitä kappaleita vuosilta 1965–2018 sukupuolten välisen epätasa-arvon näkökulmasta. Heidän aineistonsa koostui lähes 260 000 kappaleesta ja kattoi alleen monia eri genrejä. Tutkimuksen perusteella laulujen sanat ovat muuttuneet vähemmän sukupuolittuneiksi vuosien myötä, mutta sukupuolittuneisuutta esiintyy edelleen. Ennakkoluulot naisia kohtaan lauluissa ovat vähentyneet, mutta niitä on edelleen. Kyvykkyys ja älykkyys liitetään naisiin useammin kuin aiemmin, mutta silti näitä käsitteitä liitetään enemmän miehiin. Muutoksen syynä nähdään muun muassa se, että miesartistien kielenkäyttö on muuttunut. Ennakkoluulojen ja sukupuolittuneisuuden vähenemisen on nähty lähiaikoina hidastuvan ja jossain määrin jopa lisääntyvän. (Boghrati & Berger 2023, 2593, 2599.)

Laulujen sanoilla nähdään olevan vaikutusta kuuntelijoiden asenteisiin, ennakkoluuloihin ja käyttäytymiseen (Boghrati & Berger 2023, 2599), joten myös opettajana olisi tärkeää kiinnittää huomiota siihen, millaisia lauluja koulussa käytetään, jotta ne eivät vaikuttaisi negatiivisesti oppilaiden käsityksiin. Oppimateriaalien valinnassa tulisi myös kiinnittää huomiota siihen, että niissä on näkyvillä eri sukupuolia, sillä roolimallit nähdään tärkeänä vaikuttajana musiikkia opiskellessa (English ym. 2024; Tenhunen & Erola 2023; Almqvist 2019). Oppilaille voisi luoda monipuolisempaa kuvaa siitä, millaisia erilaisia mahdollisuuksia eri sukupuolilla on harrastaa musiikkia tai työllistyä musiikkialalla (ks. emt).

2.4 Instrumentin valinta ja laulaminen

Yksi sukupuoleen vahvasti kietoutuva elementti musiikkikoulutuksessa on instrumentin valinta. Suurinta osaa soittimista pidetään sukupuolittuneina, eli ne mielletään joko tyttöjen tai poikien soittimiksi. Soittimelle 'sopiva sukupuoli' vaihtelee kulttuureittain ja ajanjaksoittain. (Pääkkölä ym. 2021, 66.) Englannissa Hallam, Rogers ja Creechin tekemässä tutkimuksessa (2008) tutkimukseen osallistuneista 5–19-vuotiaista nuorista 60 % eri instrumenttien soittajista oli tyttöjä. Tytöt lauloivat ja soittivat harppua, huilua, piccoloa, klarinettia, viulua ja oboeta, kun pojat taas soittivat sähkökitaraa, bassoa, tuubaa, erilaisia lyömäsoittimia sekä pasuunaa. Saksofoni, käyrätorvi sekä djemberummut eivät olleet niin sukupuolijakautuneita. Pojat harjoittelevat yleensä tyttöjä vähemmän, joten tietyt soittimet, jotka ovat teknisesti vaikeampia eivät välttämättä senkään takia olleet niin suosittuja pojilla. Tutkimuksen mukaan myös soitinta saatetaan vaihtaa jossain vaiheessa nuoruutta. Vaikka soittimen valinta olisi vapaata, stereotyyppiset ajatukset feminiinisyydestä ja maskuliinisuudesta vaikuttavat valintaan. (Hallam, Rogers & Creech 2008, 3–9.)

Greenin (2002a, 2–3) tutkimukseen osallistui 64 opettajaa. Heidän mukaansa tytöt menestyvät paremmin laulamissa kuin pojat. Opettajat myös sanoivat, että tytöt halusivat laulaa ja nauttivat siitä, ja laulaminen nähtiin tyttöjen juttuna. Myös oppilaat sanoivat, että laulaminen on tyttöjen juttu. Englannissa (2008) tehdyssä tutkimuksessa huomattiin, että etenkin 11–14-vuotiaina tyttöjen osuus lauluopetuksessa on huomattavasti suurempi kuin poikien, mihin saattaa vaikuttaa ainakin poikien äänenmurros (Hallam ym. 2008, 8). Äänenmurros voi aiheuttaa lapselle tai nuorelle epävarmuutta omasta äänestään. Laulaminen nähdään usein kaikista musiikin harjoittamisen keinoista eniten sukupuolittuneena, sillä usein lauluääni helposti määritellään tytön tai pojan lauluksi tai nais- tai miesääneksi (Leppänen ym. 2013, 340). Murrosiässä laulavat pojat saattavat joutua helposti kiusatuksi seksuaalisesta suuntautumisestaan laulunsa takia. Silloin, kun poika käy läpi äänenmurrosta, hänen lauluäänensä saattaa kuulostaa naisääneltä, jolloin laulamista saatetaan pitää feminiinisenä tai nolona. (Williams & Harrison 2016, 7–8.)

Floridassa Crowen (2010) tekemässä kyselytutkimuksessa hän selvitti yläkouluikäisten bändioppilaiden opettajien käsityksiä eri soitinten sukupuolijakaumista. Kyselyyn vastasi yhdeksän orkesterinjohtajaa. Isoimmat sukupuolierot soittimissa olivat huilussa, jota soitti 87 naista ja 7 miestä, rummuissa, joita soitti 18 naista ja 58 miestä sekä trumpetissa,

jota soitti 36 naista ja 75 miestä. Osa vastaajista kertoi kannustavansa oppilaita rohkeasti soittamaan sitä soitinta, jota haluaa. Soitinvalintaan saattaa vaikuttaa soittimen koko, mutta myös soittimen ääni. Perinteisesti pehmeämpi ääni nähdään naisellisempänä ja kovempi ääni enemmän miehekkäänä. (Crowe 2010, 10–14, 17.) Myös Greenin (2002a, 3) tutkimuksessa opettajien mukaan tytöt soittavat poikia enemmän orkesterisoittimia, kuten viulua ja huilua. Myös muutama oppilas kertoi, että moni tyttö pitää viulun ja sellon soittamisesta.

On myös pohdittu, että pojat saattavat suosia tyttöjä enemmän sellaisia soittimia, joiden kanssa saa olla fyysisempi ja käyttää voimaa, kuten rummut (Hallam ym. 2008, 8). Myös Crowe pohti, että ne soittimet, jotka ovat enemmän niin sanotusti väkivaltaisia ja tarvitsevat enemmän fyysisiä tekoja, kuten lyömistä, nähdään enemmän maskuliinisina soittimina. Rumpujen soittaminen myös vaatii enemmän fyysistä voimaa. Myös jotkut puhalinsoittimet, kuten tuuba, vaativat paljon voimaa sen kannattelemiseen sekä soittamiseen, minkä vuoksi se saattaa olla suosituampi miehien keskuudessa. (Crowe 2010, 17–18.) Osassa soittimissa on nähtävillä niiden vaatimat fyysiset ominaisuudet, ja se voi olla yksi syy instrumentin valinnalle.

Wiedenfield (2012) tutki, millaisia instrumenttivalintoja eri sukupuoli-identiteetin omaavat tekivät ja mistä syistä, sekä näkyykö sukupuoli soitinvalinnassa. Wiedenfield teki tutkimuksen Pohjois-Texasissa, ja hän haastatteli alakoulun viidesluokkalaisia sekä heidän huoltajiaan. Tutkimuksessa saatiin selville, että yhä useammat soittimet nähdään sukupuolineutraaleina, vaikka sukupuolen nähtiin välillä vaikuttavan instrumentin valinnassa. Sekä tytöt että pojat kokeilivat eri soittimia, mutta selkeästi isompi osa tytöistä kävi kokeilemassa ennemmin esimerkiksi huilun soittoa kuin rumpujen tai tuuban soittoa. Pojat taas kokeilivat huomattavasti enemmän esimerkiksi pasuunaa, trumpettia ja baritonia kuin esimerkiksi huilua. Yksi poika kertoi, ettei halunnut kokeilla huilua, koska se on tyttömäinen. Kolme poikaa ei halunnut koittaa huilua, fagottia tai oboeta, mutteivat kertooneet syytä. Yksi syy voi olla se, että nämä soittimet nähdään feminiinisempinä. (Wiedenfield 2012, 64–75.)

Crowen tutkimuksen mukaan naiset rikkovat enemmän perinteisiä sukupuolistereotyyppiä soitinten valinnassa. Soitinten valinnan sukupuolittuneisuuteen vaikutti vastaajien mielestä sosiaalinen paine ja soittimen äänen niin sanottu røyhkeys. (Crowe 2010, 19–

20.) Pojat välttelevät feminiinisiä aktiviteetteja välttääkseen ryhmäpaineen. Myöhemmässä iässä tytöt alkavat soittamaan rumpuja ja sähkökitaraa aiempaa enemmän. (Hallam ym. 2008, 15.) Wiedenfieldin tutkimuksessa lasten piti valita lempisoittimensa sen jälkeen, kun kaikkia haluamia soittimia oli päässyt kokeilemaan. Lempisoittimen valintaan vaikutti eniten soittimen ääni sekä oppilaan oma käsitys valmiudestaan soittaa kyseistä soitinta. (Wiedenfield 2012, 74.)

Instrumentin valintaa ei nähdä enää niin sukupuolittuneena kuin aiemmin, mutta silti edelleen sukupuolistereotyyppiat vaikuttavat soittimen valintaan nuorten keskuudessa. Esimerkiksi Wrape, Dittloff ja Callahan (2016) haastattelivat 99 yläkoululaista bändioppilasta heidän sukupuolistereotyyppioistansa soittimia kohtaan. Oppilaat yksimielisesti pitivät huilua ja klarinettia tyttöjen soittimina ja tuubaa poikien soittimena. Tutkimuksessa havaittiin, että oppilaan sukupuoli ja soittimen valinta oli yhteydessä toisiinsa, eikä sukupuolen ja instrumentin valinnan välisellä suhteella ollut eroa aloittelijoiden, konsertti- tai sinfoniaorkesterin soittajien kesken tai luokka-asteen mukaan. (Wrape, Dittloff & Callahan 2016, 42, 44.) Pääkkölän ym. (2021) tutkimuksessa käy ilmi, että osaan vastaajista opettajat olivat pyrkineet suorasti tai epäsuorasti vaikuttamaan instrumentin valintaan. Jotkut naisvastaajat raportoivat, etteivät he olleet saaneet mahdollisuutta soittaa joitain soittimia sukupuolensa vuoksi. (Pääkkölä ym. 2021, 67, 70.)

3 Sukupuoli koulussa

Sukupuolistereotyyppioilla tarkoitetaan odotuksia siitä, millaisina tytöt ja pojat nähdään, on nähty ja halutaan nähdä. Ne ovat käsityksiä ja odotuksia siitä, miten tyttöjen ja poikien odotetaan esimerkiksi pukeutuvan tai käyttäytyvän ollakseen tyttöjä tai poikia. Sukupuolistereotyyppiat ovat vahvasti kulttuurisidonnaisia ja ne ovat usein tiedostamattomia itsensäselvyyksiä. Tyypillisiä sukupuolistereotyyppioita ovat muun muassa väitteet, että tytöt ja naiset olisivat tunteellisempia, kiltimpiä ja hoivaavampia kun taas pojat ja miehet olisivat loogisempia, levottomampia ja rationaalisempia. (Syrjäläinen & Kujala 2010, 32–33.)

Sukupuolistereotyyppioilla voidaan ylläpitää ja lisätä eriarvoisuutta, mutta sukupuolistereotyyppiat saattavat toisaalta myös auttaa tyttöä tai poikaa rakentamaan omaa sukupuolista identiteettiään niiden avulla (Syrjäläinen & Kujala 2010, 33). Koulukiusaamiseen liittyy usein sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä käytäntöjä. Esimerkiksi, jos poika on hiljainen tai ujo, harrastaa ratsastusta tai pitää kielten opiskelusta tai jos tyttö pukeutuu paljastavammin, on liian lihava tai pitää enemmän jääkiekosta kuin telinevoimistelusta, heitä saatetaan alkaa herkemmin kiusaamaan. Eli silloin, kun tyttö tai poika rikkoo omalle sukupuolelleen tyypillisiä odotuksia. Stereotyyppiat luovat rajoja poikien maskuliinisuudelle ja tyttöjen feminiinisyydelle, ja oikeanlaisen sukupuoliroolin luominen lisää ahdistusta ja pelkoa. Usein kiusaamiseen liittyy sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä käytäntöjä, esimerkiksi homottelu, huorittelu ja sukupuoleen perustuva häirintä. (Lehtonen 2010, 94–95.)

Kouluissa tytöille ja pojille rakentuu rooleja ja luokituksia. Tyttöjen ajatellaan usein olevan kilttejä, hiljaisia ja hyviä oppilaita ja poikien ajatellaan olevaan reippaita, äänekkäitä ja kömpelöitä. Tytöille ja pojille tulee luotua kulttuurisesti hyväksytyt tilat toimia, jotka samalla suuntaavat heitä kohti hyväksytyä 'poikuutta' tai 'tyttöyttä'. Tytöille sallitaan myös paremmin maskuliininen pukeutuminen kuin pojille feminiinisempi pukeutuminen, mikä kohdistuu myös tyttöjen pukeutumiseen, sillä maskuliinisia asioita pidetään suuremmissa arvossa kuin feminiinisiä asioita. (Tainio, Palmu & Ikävalko 2010, 17–18.)

Mulvey ja Killen (2015, 691) tutkivat 9–10 sekä 13–14 vuotta vanhojen lasten käsityksiä sukupuolistereotypioista ja niiden rikkomisesta. Tutkimukseen osallistui 292 lasta. Tuloksista selvisi, että poikien on tyttöjä vaikeampaa haastaa sukupuolistereotypioita, sillä se voisi johtaa syrjimiseen ja ryhmästä erottamiseen. Yu ym. (2017, S52) tutkivat kansainvälisesti eri maanosista 238 nuoren sekä heidän huoltajiensa käsityksiä sukupuolirooleista. Tästä tutkimuksesta kävi myös ilmi, että monessa paikassa oli yhä hyväksyttävämpää tytöille käyttäytyä maskuliinisemmin, mutta poikien feminiinistä käyttäytymistä ei nähty yhtä hyväksyttävänä. Eli todennäköisemmin poikaa kiusataan feminiinisydestä kuin tyttöä maskuliinisuudesta, joka kävi ilmi myös Kunnarin (2020) opinnäytetyössä, sillä maskuliinisuutta pidetään enemmän tavoiteltavana asiana kuin feminiinisyttä.

Vuonna 2023 Houtte tutki koulujen sukupuolikulttuureita ja sukupuolikulttuurin vaikutusta oppilaiden käytökseen. Tutkimukseen osallistui 13–14-vuotiaita oppilaita Alankomaissa, ja osallistuneista 2706 oli poikaa ja 2436 oli tyttöä. Perinteiset sukupuoliroolit kannustavat tyttöjä käyttäytymään feminiinisemmin ja poikia maskuliinisemmin. Ne koulut, joissa sukupuolikulttuuri oli perinteisempi, tyttöjen huomattiin käyttäytyvän paremmin ja poikien häiritsevämmin. (Houtte 2023, 13.) Stereotyypisesti ajateltuna tytöt ovat kiltisti käyttäytyviä ja pojat levottomampia (ks. Syrjäläinen & Kujala 2010), joka sitten tuli ilmi Houtten (2023) tutkimuksessa niissä kouluissa, joissa sukupuolikulttuuri oli perinteisempi. Sillä, minkälaisessa ympäristössä lapset ja nuoret kasvavat voi siis olla merkitystä sille, kuinka vahvasti he omaksuvat stereotypioita.

3.1 Sukupuoli perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmissa

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan toimintakulttuurin vaikutuksia tulee pohtia, sillä koulun arvot, asenteet ja tavat, joihin lukeutuvat myös sukupuoliroolit, siirtyvät oppilaille. Peruskouluaikana oppilaiden oma käsityksensä sukupuoli-identiteetistään sekä seksuaalisuudestaan kehittyä, joten sukupuolten tasa-arvoa tulee edistää ja oppilaita tulee tukea oman identiteetin rakentamisessa. Opetuksen lähestymis-

tavan tulee olla sukupuolitietoista. Ylipäätään työtapojen valinnassa missä tahansa oppiaineessa tulee kiinnittää huomiota sukupuolittuneiden asenteiden ja käytänteiden tunnistamiseen sekä muuttamiseen. (Opetushallitus 2014, 26–30.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa sanotaan, että opetuksen ja opetusaineistojen pitää tukea tasa-arvolain toteutumista. Kaikkien oppilaitosten tulee pitää huolta siitä, että kaikilla ihmisillä on samat mahdollisuudet koulutukseen riippumatta sukupuolesta. Perusopetuksen kehittämistä ohjaa tasa-arvon tavoite ja yhdenvertaisuusperiaate ja opetuksen tulee edistää sukupuolten tasa-arvoa ja eriarvoistumista. Perusopetuksen tulee kannustaa yhdenvertaisesti tyttöjä ja poikia eri oppiaineissa sekä lisätä tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta. Jokaista oppilaista autetaan rakentamaan omaa oppimispolkuaan sekä tunnistamaan mahdollisuuksiaan ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja tiedostaen sukupuoliroolien vaikutukset. (Opetushallitus 2014, 14–24.)

Lukion opetussuunnitelman perusteiden mukaan tulee laatia joka vuosi oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma henkilöstön ja opiskelijoiden kanssa yhteistyössä. Lukio-opetuksen tulisi edistää sukupuolten tasa-arvoa ja opetusmenetelmien valinnassa tulisi ottaa huomioon sukupuolittuneet asenteet ja käytänteet ja pyrkiä muuttamaan niitä. Opetuksen tulisi olla sukupuolitietoista eikä oppilaita tulisi ohjata sukupuoleen sidottujen roolimallien tai ennakoasenteiden kautta. (Opetushallitus 2019, 15–25.) Opetusta laatiessa tulee siis kiinnittää huomiota siihen, ettei ohjaa oppilaita stereotyyppien mukaan.

Koulutuksen järjestäjällä on vastuu, että joka vuosi laaditaan tasa-arvosuunnitelma. Suunnitelmassa tulee kiinnittää huomiota muun muassa opetuksen järjestämiseen, opintosuoritusten arviointiin sekä oppimiseroihin. Suunnitelmalla pitää pyrkiä myös ehkäisemään ja poistamaan seksuaalista sekä sukupuoleen perustuvaa häirintää. (Finlex 2014b, §5a.) Opetusta laatiessa tulee olla sukupuolitietoinen ja pyrkiä muuttamaan sukupuolittuneita asenteita (ks. Opetushallitus 2014) ja tässä opettajalla on iso vastuu siitä, että hän oppimateriaaleja ja -menetelmiä valitessaan ja käyttäessään tukisi tätä tavoitetta.

3.2 Sukupuoli opettajan näkökulmasta

Yleensä opettajat kertovat toimivansa sukupuolineutraalisti, mutta kun aihetta aletaan tutkimaan enemmän, huomataankin, että sukupuoli usein jäsentää koulupäivää. Saatetaan ajatella, että pojat häiritsevät työrauhaa ja tahtovat toiminnallisuutta, kun taas tytöt ahkeeroivat tunteilla ja pitävät kirjoittamisesta. Oppilaan toiminta tulee helposti ajateltua sukupuolesta johtuvaksi, jolloin yksilön ominaisuudet jäävät havainnoimatta. Opettajat rakentavat puheillaan ja teoillaan oppilaille sukupuolirajoja eivätkä kyseenalaista niitä tai ota huomioon oppilaiden yksilöllisiä taipumuksia. (Tainio ym. 2010, 14–15.1)

Usein opettajat ajattelevat kohtelevansa sukupuolia samalla tavalla ja kohtelevansa oppilaita yksilöiden välisten erojen kautta. Oppilaiden yksilölliset piirteet, kuten motivaatio, älykkyys ja asenteet, ovat syynä oppilaiden erilaiseen kohteluun, eikä sukupuoli. Opettajat ajattelevat, että oppilaita kohdellaan vain lapsina tai oppilaina eikä sukupuolella ole merkitystä oppilaan kohtaamisessa eikä opetuksessa. Koska tasa-arvoa pidetään itsensäenselvyytenä, sen ei ajatella tarvitsevan erillistä huomiota. (Syrjäläinen & Kujala 2010, 35.) Sukupuolitietoisessa opetuksessa opettajan tulee tiedostaa stereotyyppiset sukupuolikäsitykset ja kohdata oppilas yksilönä. Opettaja tunnistaa omat käsityksensä ja edistää tasa-arvoa omassa luokassaan valitessaan oppimateriaaleja, yhteistyökumppaneita sekä työtapoja. (Jääskeläinen ym. 2015, 18–19.)

Kuoppamäki (2015) toteutti Helsingissä vuonna 2009 9-vuotiaille musiikin oppitunneilla tutkimuksen, jossa ensiksi kaikki oppilaat työskentelivät yhdessä ja sen jälkeen tytöt ja pojat erotettiin omiksi ryhmiksi. Tutkimuksesta selvisi, että sekaryhmissä työskentely vähensi lasten keskinäisiä sukupuolittuneita ryhmäjakoja. Kuoppamäki huomasi, että jotta oppimismahdollisuudet olisivat tasa-arvoiset, musiikin oppitunneilla se tarkoittaisi monipuolisten menetelmien hyödyntämistä. Opettajan tulisi pohtia sukupuoleen liittyvää asennettaan ja olla tietoinen siitä, millaisia viestejä lähettää oppilaille. Opettaja voi keskustella oppilaiden kanssa sukupuolirooleista, joita esiintyy esimerkiksi oppikirjoissa ja laulujen sanoissa. (Kuoppamäki 2015, 54, 134–135, 144–145.)

Myös opettajankoulutuksessa sekä kouluissa yleensä on käsitys kilteistä tytöistä ja villeistä pojista ja heihin suhtaudutaan eri tavalla oppijoina. Usein ajatellaan, että pojilla on

ongelmia äidinkielessä ja tytöt eivät pärjää matematiikassa tai teknisissä opinnoissa. (Syrjäläinen & Kujala 2010, 35.) Tenhusen ja Erolan (2023) tutkimuksen haastateltavien mukaan musiikinopettajat eivät välttämättä itse tunnista sukupuolittuneita asenteitaan, ja nämä asenteet välittyvät eteenpäin. Vuonna 2021 Sáinz, Solé, Fábregues ja García-Guesta tutkivat 36 yläkoulun ja lukion opettajan käsityksiä sukupuolten välisistä eroista koulussa suoriutumiseen. Vastauksista kävi ilmi, että tytöillä on parempi koulumenestys kuin pojilla. Tätä perusteltiin muun muassa biologisilla tekijöillä, sillä tytöt aikuistuvat aiemmin kuin pojat, joka voi helpottaa tyttöjä sopeutumaan kouluun ja tottelemaan koulun sääntöjä. (Sáinz, Solé, Fábregues & García-Guesta 2021, 7.)

2005 vuonna haasteltiin kuutta yhdysvaltalaista opettajaa heidän käsityksistään sukupuolen merkityksestä musiikin opetuksessa. Tutkimus on julkaistu vuonna 2011. Yksi haastateltavista opettajista oli mies, ja viisi oli naista. Tutkimukseen osallistuneista kolme naista sanoi, etteivät he ole huomanneet sukupuolen vaikuttavat musiikin opetukseen. Sen sijaan he nostivat esille muita tekijöitä, kuten etnisyyden ja iän. Kolme muuta vastaajaa toivat esille sukupuolen merkitystä vain ammatillisessa roolissaan. Maskuliinisuuden ja feminiinisuuden rakentaminen kouluissa muodostaa eroja ja ongelmia, jolloin oppilaille saattaa tulla paine tehdä sukupuolittuneita valintoja. (Roulston & Misawa 2011, 3–6, 12–19.)

Yleensä, jos luokkahuoneessa puhutellaan useampaa oppilasta kerrallaan, pyritään valitsemaan sellainen puhuttelunimi, jolla voi yhdistää kyseiset osallistujat ryhmäksi. Sukupuolittuneita nimikkeitä 'tytöt' ja 'pojat' käytetään usein erityisesti silloin, kun pyritään luomaan työrauhaa. Jos opettajat jakavat oppilaitaan tyttöihin ja poikiin jatkuvasti, se voi aiheuttaa oppilaissa ajatuksen siitä, että tällainen jako on koulun kontekstissa luonnollista. (Tainio 2009, 164–165, 180.) Työrauhaa ylläpitäessä opettaja kohdistaa enemmän huomiota poikiin kuin tyttöihin (Syrjäläinen & Kujala 2010, 26). Opetuksen tulisi edistää sukupuolten tasa-arvoa ja jokaisella tulisi olla mahdollisuus rakentaa oma oppimispolku ilman, että siihen on sidottuna sukupuolistereotyyppioita (Opetushallitus 2014, 16, 18), jolloin tällaiset jaot tyttöihin ja poikiin voivat vahingoittaa näitä tavoitteita, sillä mitä luonnollisempaa jaottelusta tulee, sitä vaikeampi sen aiheuttamaa ideologiaa on purkaa (Tainio 2009, 180).

3.3 Sukupuoli musiikin opetuksessa

Greenin (2002a) tekemässä tutkimuksessa haastateltiin 78 englantilaista yläkoulun musiikinopettajaa tyttöjen ja poikien musiikillisista kyvyistä sekä 69 oppilasta, jotka olivat 11–16-vuotiaita. Tutkimuksessa tyttöjen ajateltiin käyttävän musiikkia tunteidensa ilmaisuun, kun taas poikien ajateltiin pitävän monia musiikkiin liittyviä aktiviteetteja tyttömäisinä. Oppilaiden mukaan tytöt pitävät enemmän hitaista ja pehmeistä, usein rakkauslauluista. Poikien kuuntelemaa musiikkia kuvailtiin nopeaksi. Pojat kuvailivat tyttöjä myös ujoina ja opettajat sanoivat, että tytöt yleensä toimivat opettajan ja koulun sääntöjen mukaisesti. Kaikki alle 15-vuotiaat pojat, jotka osallistuivat tutkimukseen, kertoivat soittavansa tai haluavansa soittaa rumpuja. Opettajat ja oppilaat kertoivat, että musiikin tunteilla pojat eivät halunneet leikkiä soittimilla ja olivat yli-itsevarmoja. Tyttöjä kuvailtiin tylsinä eikä kovin luovina, ja poikia taas mielikuvituksellisina, seikkailunhaluisina ja luovina. Kun oppilailta kysyttiin mielipidettä säveltämisestä, jotkut tytöt sanoivat inhoavansa sitä ja osa koki, ettei osaa sitä. He pitivät omia sävellystöitään tyhminä, kauheina ja tylsinä. Pojista taas kaikki paitsi yksi suhtautuivat säveltämiseen myönteisesti. (Green 2002a, 139–143.)

Musiikkia on pakollisena aineena sekä alakoulussa, yläkoulussa että lukiossa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa sanotaan, että musiikin opetuksessa tulisi ottaa huomioon oppilaiden erilaiset tarpeet ja kiinnostuksen kohteet. Tarkoituksena on vahvistaa muun muassa oppilaiden itsetuntoa. Samassa kohdassa mainitaan myös, että musiikin työtapojen valinnassa otetaan huomioon musiikkikulttuurin ja musiikin opetuksen mahdolliset sukupuolittuneet käytännöt ja niitä pyritään muuttamaan. Musiikin opetuksen vähimmäismäärä perusopetuksessa on kahdeksan vuosiviikkotuntia valtioneuvoston asetuksen mukaisesti. Vuosiluokilla 1–2 on vähintään kaksi vuosiviikkotuntia, vuosiluokilla 3–6 vähintään neljä vuosiviikkotuntia ja 7–9 vuosiluokilla vähintään kaksi vuosiviikkotuntia. Opetuksen järjestäjä ei voi alittaa vähimmäismääriä, mutta voi osoittaa opetukseen enemmän tunteja. (Opetushallitus 2014, 95, 424.) Lukiossa pakollisina opintoina on kaksi musiikin kurssia. Lukion opetussuunnitelman perusteissa ei musiikin kohdalla ollut mainintaa sukupuolista, mutta musiikin tehtävänä on antaa valmiuksia kansalaisaktiivisuuden sekä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. (Opetushallitus 2019, 339, 342.)

Pakollisten musiikin opintojen lisäksi lapsi tai nuori voi mahdollisuuksien mukaan valita valinnaisia musiikin kursseja. Opetuksen järjestäjä voi itse päättää, mitä valinnaisia aineita tarjotaan (Opetushallitus 2014, 95). Saksassa tehdyn (2022) tutkimuksen mukaan musiikkiluokilla oli enemmän tyttöjä kuin poikia verrattuna muihin luokkiin ja vain noin kolmasosa lapsista, jotka osallistuvat musiikin valinnaisille tunneille, on poikia (Nonte, Krieg & Stubbe 2022, 1470–1472). Valinnaisen musiikin sukupuolijakaumasta ei löytenyt Suomessa tietoa, mutta Suomen virallisen tilaston (2018) mukaan 10–14-vuotiaat tytöt harrastavat soittamista aktiivisemmin kuin pojat, mutta 25 vuoden iästä lähtien miehet harrastavat soittamista enemmän kuin naiset (SVT 2017). Alegrado ja Winsler (2020) tutkivat Miamissa yli 31 000 oppilaan luokilta 6.–8. käsityksiä valinnaisten musiikin kurssien valinnasta. Pojat valitsivat todennäköisemmin bändikurssit ja kitaratunnit kuin tytöt, ja tytöt valitsivat kuoron todennäköisemmin kuin pojat. Orkesterikursseja valitsi yhtä todennäköisesti sekä tytöt että pojat. (Alegrado & Winsler 2020, 18.)

Tyttöjen ja poikien omat käsitykset omista vahvuuksistaan eroavat. Yleensä tytöt luottavat enemmän itseensä musiikissa ja pojat taas matematiikassa ja liikunnassa. Eri oppiaineiden tärkeys muuttuu kouluvuosien aikana, mutta musiikkia ja liikuntaa pidetään vähemmän hyödyllisenä kuin esimerkiksi matematiikkaa. Musiikki koetaan vähemmän tärkeäksi oppilaiden, mutta myös opettajien keskuudessa. Asenteet musiikkia kohtaan muuttuvat iän myötä myönteisimmäksi, ja tyttöjen asenne musiikkia kohtaan on ylipäättään positiivisempi kuin pojilla, mutta etenkin 12–13-vuotiailla ero on suurin. (Ahonen 2004, 161–162.) Tuomela (2011) tutki musiikkiperuskoulun kuudesta yhdeksänteen luokkaan olevien oppilaiden opiskelumotivaatiota. Tutkimuksessa kävi ilmi, että poikien käsitykset omista taidoistaan ja menestymisestään musiikissa olivat tyttöjä korkeammat. Tenhusen ja Erolan (2023) tutkimuksessa vastaajat kertovat, että tyttöjä usein kannustetaan koulussa varovaisuuteen ja turvallisuuteen ja poikia kannustetaan riskinottoon ja rohkeuteen.

Tytöt kokevat musiikin yleensä arvokkaampana oppiaineena ja luottavat enemmän omaan kykyihinsä kuin pojat musiikissa. Pojat taas saattavat kokea niin sanotusti lempeämmän musiikkitoiminnan, kuten laulamisen tai orkesterisoittimen soittamisen naiselliseksi. (Nonte ym. 2022, 1462). Australiassa McPherson, Osborne, Barrett, Davidson ja Faulkner (2015, 157) tutkivat oppilaiden motivaatiotekijöitä musiikin opiskeluun. Tutkimukseen osallistui 2727 oppilasta 5.–12. luokilta. 4.–6. luokkien tyttöoppilaat kokivat olevansa kyvykkäämpiä musiikissa kuin pojat ja kokivat musiikin tärkeämmäksi kuin pojat

kokivat. Lukioikäisillä oppilaille ei havaittu sukupuolten välisiä eroja. Tossavainen ja Juvonen (2015) tutkivat alakoulun, yläkoulun sekä toisen asteen oppilaiden motivaatiota musiikissa ja matematiikassa. Kyselyyn vastasi 1654 oppilasta 29 eri suomalaisesta kunnasta. Tuloksista käy ilmi, että tytöt ovat kiinnostuneempia musiikista kuin pojat, ja musiikin merkitys vähenee iän myötä. (Tossavainen & Juvonen 2015.)

Etelä-Afrikassa Gautengissa Venter ja Panebiaco (2022) tutkivat lukio-opiskelijoiden motivaatiosyitä valita musiikkia valinnaisaineekseen. Tutkimukseen osallistui 180 opiskelijaa 9. ja 10. luokilta. Heidän tulosten mukaan taas miehet pitivät musiikin valinnaisainetta arvokkaampana kuin naiset. Heidän tuloksensa on ristiriidassa moniin muihin vastaaviin tutkimuksiin (ks. emt), ja yksi selitys tälle oli heidän mukaansa se, että heidän tutkimukseensa osallistuneissa poikakouluissa on hyvin tunnetut musiikkiyksiköt, joissa on pätevät opettajat. (Venter & Panebiaco 2022, 249.)

Saksassa tehdyssä tutkimuksessa haastateltiin viidennen luokan oppilaita heidän kiinnostuksen kohteistaan, motivaatiostaan ja minäkuvastaan. Tutkimuksella haluttiin selvittää, nähdäänkö sukupuoli yhdeksi vaikuttajaksi sille, valitaanko musiikin vapaavalintaisia kursseja sekä millainen arvo musiikilla on viidennen luokan oppilaille. Se, millaiseksi musiikin arvo koettiin, oli merkityksellisin syy osallistua musiikin tunnille. Ne oppilaat, jotka kokivat itsensä vahvasti joko maskuliiniseksi tai feminiiniseksi, kokivat musiikillisen minäkäsityksen vahvimpana ja vahvasti feminiiniseksi itseään kuvaavat oppilaat kokivat musiikin arvokkaampana. Poikaoppilaat kokivat enemmän ryhmäpainetta käyttäytyä sukupuolistereotyyppien mukaan. (Nonte ym. 2022, 1460–1470.) Vanhempien suhtautuminen musiikkiin, sosiaaliset suhteet, kuten sisarukset, opettajat, kaverit ja luokkakaverit vaikuttavat lapsen mieltymyksiin. Ryhmäpaine saattaa saada lapset, mutta etenkin nuoret peittämään oikean mielipiteensä ja mukautumaan ryhmän normeihin. Mallioppiminen ja sijaisoppiminen vaikuttavat lapsen kiinnostuksen kohteisiin ja musiikillisiin harrastuksiin. (Ahonen 2004, 146–148.)

4 Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni tarkoituksena on kuvata eri opettajien käsityksiä oppilaiden sukupuolen merkityksestä musiikin opetuksessa. Olen kiinnostunut selvittämään, miten opettajat näkevät sukupuolen vaikuttavan tunnilla tehtyihin päätöksiin ja esimerkiksi soittimen valintaan. Halusin myös tutkia, miten opettajat ovat itse pyrkineet huomioimaan sukupuolten välisen tasa-arvon omassa musiikin opetuksessaan. Näiden lisäksi tarkoitukseni on selvittää, millaisia käsityksiä ja ajatuksia opettajilla on musiikin sukupuolittuneista käytännöistä.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisia sukupuolten välisiä eroja peruskoulun ja lukion opettajat ovat huomanneet musiikin opetuksessa ja musiikin tunneilla?
2. Miten peruskoulun ja lukion opettajat pyrkivät huomioimaan opetusmenetelmillään ja -materiaaleillaan sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista musiikin opetuksessa?
3. Millaisia käsityksiä peruskoulun ja lukion opettajilla on musiikin sukupuolittuneista käytännöistä?

Tutkimuskysymysten avulla haluan selvittää opettajien käsityksiä sukupuolesta sekä musiikkikulttuurin sukupuolittuneista käytännöistä. Tutkimuksessani tutkin eri sukupuolten välisiä eroja, enkä haastattelukysymyksissäni ole määritellyt, mitä sukupuolia on. Haastateltavat saavat tehdä rajaukset itse, ja heidän tekemiään rajauksia voikin pitää yhtenä tutkimustuloksena. Vastauksista tulee ilmi, onko heidän ajattelunsa hyvin perinteinen ja mitä heidän määritelmänsä sukupuolesta mahtuu.

4.1 Fenomenografinen tutkimussuuntaus

Tutkimus on laadullinen, ja tutkimusmenetelmäksi valitsin fenomenografisen tutkimussuuntauksen. Fenomenografisen tutkimussuuntauksen tarkastelukohteena ovat ihmisten erilaiset käsitykset, ja sen tavoitteena on Martonin mukaan, jota pidetään fenomenografian isänä, ymmärtää, analysoida ja kuvata erilaisia käsityksiä ilmiöistä sekä näiden käsitysten yhteneväisyyksiä. Suurin ero fenomenografisen ja fenomenologisen tutkimussuuntauksen välillä on se, että fenomenografiassa keskitytään käsitysten eroavaisuuden tutkimiseen ja fenomenologiassa yritetään yksilöiden käsitysten ja kokemusten kautta päästä ilmiöihin itseensä. (Marton 1981, 177, 181; Huusko & Paloniemi 2006, 163–164.)

Fenomenografisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tutkija on perehtynyt aiheen teoriaan tarpeeksi. Teoreettinen perehtyminen auttaa luomaan hyviä kysymyksiä ja erottelamaan tutkittavien henkilöiden käsityksiä toisistaan. (Ahonen 1994, 122–123.) Ennen tutkimukseni tekemistä olen ottanut selvää siitä, miten sukupuoli on aiemmin näyttäytynyt musiikissa ja musiikin opetuksessa etenkin opettajan näkökulmasta. Olen myös tutkinut musiikkikulttuurin sukupuolittuneita käytäntöjä. Lukemani tiedon ja teorian perusteella laadin haastattelukysymykseni, joiden koin palvelevan mahdollisimman hyvin tutkimukseni tarkoitusta.

Fenomenografisen tutkimussuuntauksen mukaan on olemassa vain yksi maailma, josta ihmiset muodostavat erilaisia käsityksiä. Ihmisten erilaiset käsitykset voivat vaihdella muun muassa sukupuolen, iän, koulutustaustan ja kokemuksen mukaan. (Metsämuuronen 2006, 108.) Maailmaa tarkastellaan sen perusteella, miten tutkittavat ilmaisevat ja tulkitsevat sitä (Huusko & Paloniemi 2006, 171). Tutkimuksessani haastattelen musiikkia opettavia opettajia eri kouluasteilta, joiden kokemukset oppilaan sukupuolen merkityksestä saattavat vaihdella. Jokaisella opettajalla on eri lähtökohdat ja he opettavat musiikkia eri kouluissa, eri kouluasteilla. Jokainen kokee asiat itse samalla rakentaen omaa kuvaa maailmasta, jotta voi sitten sovittaa kokemuksia yhteen ja tehdä tarkoituksenmukaisia valintoja (Ahonen 1994, 121).

On hyvä tiedostaa, että omat lähtökohdat vaikuttavat automaattisesti aineiston hankintaan ja johtopäätösten tekoon. Vaikka subjektiivisuus säilyy aina, mitä vankempi teoreettinen

perehtyneisyys aiheeseen on, sitä objektiivisemmin tutkija voi ymmärtää tutkimushenkilön tarkoittaman merkityksen. Jos subjektiivisuuden tiedostaa, se voi myös auttaa tutkijaa paneutumaan lähtökohtiin paremmin ja luoda luottamusta tutkimukselle. (Ahonen 1994, 122–124.) Fenomenografisessa tutkimussuuntauksessa ajatellaan, että todellisuutta ei voi kuvata objektiivisesti, sillä sama todellisuus koetaan eri tavoilla (Niikko 2003, 14). Olen pyrkinyt jokaisessa tutkimuksen vaiheessa siihen, ettei ennakkotietoni aiheesta vaikuttaisi tutkimuksen tekemiseen tai tuloksiin.

Etenkin sellaisille ilmiöille, joita ei ole aiemmin tutkittu eikä niiden ymmärtämisestä ole aiempaa tietoa, fenomenografinen tutkimussuuntaus on sopiva pohja (Huusko & Paloniemi 2006, 171). Opettajien käsityksiä oppilaan sukupuolen merkityksestä musiikin opetuksessa ei ole paljoa tutkittu aiemmin etenkin Suomessa, joten fenomenografinen tutkimussuuntaus on myös siksi hyvä valinta. Ylipäätään sukupuolen merkitystä musiikissa on tutkittu jonkun verran, mutta koulukontekstissa ei niin paljon. Fenomenografisessa tutkimuksessa tutkija kiinnittää huomionsa johonkin asiaan, josta näyttää esiintyvän erilaisia käsityksiä ja haastattelee henkilöitä, jotka ilmaisevat näitä erilaisia käsityksiään. Sitten nämä käsityksen luokitellaan. (Metsämuuronen 2006, 109.) Tutkimuksellani haluan tuoda ilmi näitä mahdollisesti erilaisia käsityksiä ja vertailla niitä keskenään.

Fenomenografinen tutkimussuuntaus näkee ihmisen rationaalisenä olentona, joka muodostaa käsityksensä koetuista ilmiöistä yhdistelemällä tapahtumia ja pyrkimällä selittämään niitä. Käsitys on suhde yksilön ja ympäristön välillä ja ymmärrystä ilmiöstä, ja niille annetaan mielipidettä syvempi ja laajempi merkitys. Fenomenografisella tutkimussuuntauksella on tarkoitus löytää ja systematisoida ajattelutapoja, jotka ovat jaettuja ja merkittäviä sosiaalisesti. Tarkoituksena on saada selville käsitysten eroja tietyssä ryhmässä sekä millaisia ne ovat sisällöltään ja millä tavalla ne ovat suhteessa toisiinsa. (Huusko & Paloniemi 2006, 164.) On kiinnostavaa nähdä, miten eri opettajien käsitykset sukupuolesta ja musiikkikulttuurin sukupuolittuneista käytännöistä eroavat, mutta on myös kiinnostavaa nähdä, millaisia yhteyksiä käsityksissä on.

4.2 Puolistrukturoitu haastattelu

Keräsin aineiston haastatteluilla, joka on Ahosen (1994, 136) mukaan fenomenografisen aineiston yleisin hankintamenetelmä. Haastattelin viittä opettajaa, jotka työskentelevät eri kouluasteilla. Haastateltavista kaksi työskenteli haastatteluhetkellä alakoulussa, yksi yläkoulussa ja kaksi lukiossa. Halusin aineistoni olevan monipuolinen, jonka takia myös opettajat työskentelevät eri koulutusasteilla. Haastateltavista osa löydettiin aiheeseen liittyvistä sosiaalisen median ryhmistä ja osaan otin yhteyttä harkinnanvaraisesti itse.

Haastattelu on vuorovaikutustilanne, joka on ennalta suunniteltu ja haastattelija on tutustunut ennakkoon tutkimuksen aiheen teoriaan (Metsämuuronen 2006, 113–114). Haastattelu vaatii tutkijalta valmistautumista ja tutkijan tulee perehtyä aiheesta tehtyyn kirjallisuuteen, jotta hän omien havaintojen ja kokemustensa lisäksi hyödyntää kirjallisuutta luodessaan kattavaa haastattelurunkoa. Haastattelurunko luodaan teemoista, jotka ovat oleellisia tutkimustehtävän kannalta. (Syrjäläinen 1994, 86.) Ennen haastattelukysymyksiä laatimista tutustuin aiheeseeni ja tutkin, millaisia tutkimuksia aiheen ympärillä on tehty aiemmin. Näin sain tarvittavaa esiymmärrystä aiheesta, jotta pystyin muodostamaan teemat ja haastattelukysymykset.

Haastattelu voi helposti muistuttaa normaalia vuorovaikutustilannetta, mutta haastattelulla on tietty päämäärä ja sitä ohjaa tutkimuksen tavoite. Osallistujien roolit eli haastattelija, joka on tiedon kerääjä ja toinen, joka on tiedon antaja eli vastaaja, erottaa haastattelun normaalista vuorovaikutustilanteesta. (Ruusu vuori & Tiittula 2005, 22.) Haastatteluja voi myös tehdä verkossa, jolloin ne voivat olla strukturoituja tai strukturoimattomia (Tiittula, Rastas & Ruusu vuori 2005, 265). Etänä toteutettavan haastattelun etu on, että haastattelija ja haastateltava voivat olla eri paikoissa. Haastateltava voi antaa vastauksensa hänelle tutussa ja turvallisessa paikassa mihin aikaan itse haluaa. Etäisyys ja anonyymisyys saattavat myös luoda avoimuutta. Tekstipohjaisessa haastattelussa taas esimerkiksi kehon kieli ja ilmeet eivät pääse esille, joten kaikki tulkinta perustuu sanalliseen vastaukseen. Virtuaalihaastatteluissa kieli saattaa olla harkitumpaa ja selkeämpää kuin suullisissa haastatteluissa. (Tiittula, Rastas & Ruusu vuori 2005, 266–268.) Koen, että puolistrukturoidut haastattelut sopivat tutkimukseni tarkoitukseeni parhaiten. Jos haastattelut olisivat olleet lomakehaastatteluja, koen, että kysymykset eivät olisi välttämättä auenneet niin hyvin, enkä olisi myöskään voinut esittää tarkentavia kysymyksiä.

Haastattelussa etuna on, että haastatteliija voi toistaa kysymyksen, selventää ilmausten sanamuotoja ja oikaista väärinkäsityksiä. Haastattelussa kysymykset voi myös esittää eri järjestyksessä. Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu etenee ennalta valittujen teemojen mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73–75.) Toteutin neljä haastattelua etänä Teamsin välityksellä ja yhden paikan päällä. Nauhoitin haastattelut Teamsin omalla nauhoitustyökalulla ja tallensin ne tietokoneelleni, joka on suojattu salasanalla ja johon vain minulla on pääsy. Haastatteluista suurin osa oli helpoin toteuttaa etänä aikataulu- sekä matkustushaasteiden vuoksi, sillä haastateltavat työskentelevät eri puolella Suomea. Haastatteluiden litteroinnin jälkeen aineistoa oli 72 sivua, fontilla Times New Roman, fonttikoko 12 ja riviväli 1,5.

Haastattelut olivat puolistrukturoituja, sillä olin valmiiksi luonut kysymyksiä ja aiheita, joista keskustella, mutta esitin kysymyksiä eri tavalla ja eri järjestyksessä eri haastateltaville. Kaikkia kysymyksiä en välttämättä käynyt läpi kaikkien haastateltavien kanssa esimerkiksi silloin, jos haastateltava vastasi kysymykseen muussa yhteydessä. Haastateltavan on hyvä antaa puhua teemoista aluksi vapaammin, ja mahdollisesti sitten esittää tarkentavia lisäkysymyksiä aiheesta, jos haastatteliija kokee sen tarpeelliseksi esimerkiksi silloin, jos aiheen käsittely jäi vähäiseksi (Eskola, Lätti & Vastamäki 2018, 45). Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille samat, mutta niihin ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja (Eskola & Suoranta 2014, 87).

Intersubjektiivinen luottamus vaatii sen, että haastatteliija tiedostaa omat lähtökohtansa. Näin hän voi arvioida lähtökohtiensa vaikutusta haastateltavan esille tuomiin ilmauksiin sekä niihin, joita haastateltava jättää sanomatta. Haastattelijan tulee myös ensisijaisesti kuunnella, mitä haastateltavalla on sanottavana. Haastattelijan tulee olla aktiivinen kuunteliija eikä edetä liikaa omien suunnitelmiansa mukaan, vaan suoda haastattelevan antaa vinkkejä seuraavaan kysymykseen. Haastateltavan tulee myös voida luottaa haastattelijaan ja tutkijan on annettava haastateltavalle aikaa. (Ahonen 1994, 136–137.) Haastatteluissa otin huomioon jokaisen haastateltavan yksilönä ja annoin heidän myös vapaasti puhua aiheesta ja aihe saattoikin syventyä entisestään ja haastateltavan esittämät käsitykset laajenivat. Haastateltavan antamasta vastauksesta pystyin usein myös johdattelemaan aihetta luontevasti seuraavaan kysymykseen.

4.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Käytin tutkimuksessani aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, sillä halusin keskittyä nimenomaan siihen, mitä aiheita ja käsityksiä haastatteluiden luomasta aineistosta on noussut esille. Koska fenomenografinen tutkimus tehdään empiirisen aineiston pohjalta, teoriaa ei käytetä luokittelurunkona vaan aineisto toimii kategorisoinnin pohjana (Huusko & Pahloniemi 2006, 166). Koska valitsin tutkimussuuntaukseksi fenomenografian, jossa on empiirinen aineisto eikä käsityksiä luokitella teorian avulla (Ahonen 1994, 122–123), aineistolähtöinen sisällönanalyysi on hyvä valinta tutkimukselleni.

Ensimmäiseksi litteroin aineistoni. Luin aineiston läpi huolellisesti monta kertaa, jotta pystyin perehtymään siihen kunnolla. Koen, että se lisää myös analyysin luotettavuutta, että olen käynyt aineiston läpi useaan kertaan. Sen jälkeen redusoin eli pelkistin aineiston, jolloin pelkistin keräämäni tutkimusaineiston jättämällä siitä epäolennaisen tiedon pois. Pelkistämistä ohjaa tutkimuksen tehtävä, sillä aineistosta etsitään tutkimuskysymysten avulla niitä kuvaavia ilmaisuja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.) Kävin litteroimani vastaukset läpi karsimalla sieltä pois kaiken, joka ei liittynyt tutkimukseeni. Poistin sieltä myös ylimääräisiä täytesanoja sekä samoja sanoja, jotka toistuivat peräkkäin. Aloin tässä vaiheessa myös miettimään, miten voisin pelkistää alkuperäisilmauksia lyhyempään ja tiivistettyyn muotoon.

Seuraavaksi tutkin aineistoa ja mietin, saisiko vastaukset jaettua eri teemoihin erilaisten käsitysten perusteella. Tähän meni kauan aikaa, sillä kävin aineiston läpi useaan kertaan. Samantyyppiset käsitykset voi jakaa samaan luokkaan, jolloin eri luokkien ja käsitysten vertailu voi olla helpompaa. Sisällönanalyysissä aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään, jolloin siitä etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet yhdistetään luokaksi ja luokka nimetään sitä kuvaavalla käsitteellä. Ryhmittelyvaiheessa luodaan tutkittavasta ilmiöstä alustavia kuvauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.) Tässä vaiheessa jaoin haastatteluissa nousseita käsityksiä eri otsikoiden alle, joista kävi ilmi vastauksia ja käsityksiä tiettyihin aiheisiin.

Kun olin jakanut käsityksiä eri otsikoiden alle, tiivistin alkuperäisilmauksia enemmän pelkistettyyn muotoon. Näistä otsikoista muotoutui lopulta alaluokkia, jotka nimesin kä-

sitteellä, joka kuvaa alaluokan sisältöä. Nimen tulee kuvata luokan sisältöä mahdollisimman tarkasti (Elo, Kajula, Tohmola & Kääriäinen 2022, 220). Käytin paljon aikaa siihen, että sain muotoiltua luokkien nimet sopiviksi, ja palasin tässä vaiheessa monta kertaa alkuperäiseen aineistoon tarkistamaan, mitä kyseisillä ilmauksilla on tarkoitettu, jotta vahingossakaan tulkitsisi niitä väärin. Lopulta sain muotoiltua alaluokille niille sopivat nimet.

Hyödynnän sisällönanalyysia myös seuraavassa vaiheessa, joka on abstrahointi eli käsitteellistäminen. Siinä yhdistellään luokituksia niin pitkään kuin se on mahdollista aineiston sisällön näkökulmasta. Abstrahoinnissa tutkija muodostaa yleiskäsitteiden avulla tutkimuskohteesta kuvauksen, jolloin teoriaa ja johtopäätöksiä verrataan alkuperäisaineistoon muodostaessa uutta teoriaa. Aineistolähteistä sisällönanalyysia käyttäessä yhdistellään käsitteitä, jolloin saadaan vastaus tutkimuskysymykseen. Se perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta käsiteellisempään näkemykseen tutkitavasta ilmiöstä. Analyysin kaikissa vaiheissa tutkija pyrkii ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 111–113.)

Alaluokkien muodostuksen jälkeen aloin vertailemaan ja yhdistelemään niitä, jotta pysyisin luomaan niille sopivat yläluokat. Muotoilin jokaiselle tutkimuskysymykselleni oman pääluokan ja jokainen pääluokka sisältää 2–4 yläluokkaa ja eri yläluokat sisältävät eri määrän alaluokkia. Pääluokat on nimetty tutkimuskysymysten mukaan, ja yläluokat kuvaavat niitä sisältävien alaluokkien sisältöä.

4.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Fenomenografisessa tutkimuksessa hankitaan empiirinen aineisto, josta tehdään johtopäätöksiä ja kuvaus. Tutkijan aikaisempi tieto, subjektiivisuus ja odotukset vaikuttavat tutkimiseen tahtomatta. Onkin tärkeää tutkijana tiedostaa omat lähtökohdat ja käsitellä niitä tietoisesti, sillä se luo luotettavuutta tutkimukselle. (Ahonen 1994, 122.) Ymmärrän, että tutkijana minulla on esiyymmärrys tästä tutkimastani ilmiöstä, sillä olen itse koko elämäni ajan elänyt vahvasti musiikkikulttuurin ympäröimänä koulun ja vapaa-ajan harrastuksien puolesta, mutta olen pyrkinyt koko tutkimuksen teon ajan siihen, ettei mahdolliset

ennakkoajatukseni vaikuttaisi tutkimukseen tai tutkimustuloksiini. Tutkimuksen luotettavuus liittyy siihen, että tutkija pystyy perustelemaan, miksi hän on valinnut tietyt menetelmät tutkimukseensa. Tämä kohdistuu jokaiseen tutkimusvaiheeseen, ja tutkijan on kerrottava, kuinka tutkimus on edennyt missäkin vaiheessa. (Juuti & Puusa 2020, 175.) Olenkin pyrkinyt jokaisessa tutkimukseen liittyvässä luvussa kertomaan, miksi olen valinnut tietyt menetelmät ja miten olen päätenyt eri lopputuloksiin.

Luotettavuutta arvioidessa siis pohditaan valittujen metodien soveltuvuutta tutkimuksen tavoitteisiin ja tutkimuskysymyksiin (Aaltio & Puusa 2020, 182). Valitsin fenomenografisen tutkimusotteen, sillä tutkin eri opettajien käsityksiä ja vertailin niitä, olen tuonut perusteluita esille tarkemmin luvussa 4.1. Puolistrukturoitu haastattelu oli hyvä tapa kerätä näitä käsityksiä, sillä haastatteleamalla eri opettajia sain monipuolisesti vastauksia ja pystyin tarvittaessa tarkentamaan kysymystä, jos oli tarve. Opettajien tuomat käsitykset saattoivat myös välillä johdatella haastattelua tiettyyn suuntaan tai uusiin, aiheeseen liittyviin kysymyksiin. Haastattelu voi myös antaa mahdollisuuden autenttiseen vuorovaikutukseen tutkijan ja tutkittavan välillä (Aaltio & Puusa 2020, 183).

Haastateltavat koostuivat eri kouluasteiden opettajista ja haastateltavissa oli eri ikäisiä sekä miehiä että naisia ja siksi koen, että aineistoni on monipuolinen ja tuo esiin erilaisten opettajien käsityksiä. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koolla ei ole suoraa vaikutusta siihen, onko tutkimus onnistunut vai ei. Aineiston tehtävänä on toimia tutkijan apuna käsitteellisen ymmärryksen luomisessa tutkittavasta ilmiöstä, ja on järkevää ajatella, että aineistoa on riittävästi silloin, kun uudet tapaukset eivät tuota uutta tietoa tutkimusongelman kannalta. Eli silloin, kun aineisto kylläännyy. (Eskola & Suoranta 2014, 62.) Aineistoni ollessa kuitenkin pieni koostuen viiden opettajan haastattelusta, ei tuloksia voida yleistää, mutta tämänkin kokoisessa aineistossa oli havaittavissa toistuvuutta opettajien käsityksissä.

Laadulliset tutkimukset ovat usein tapaustutkimuksia, joiden pohjalta ei ole tarkoitus tehdä empiirisesti yleistäviä päätelmiä. Silloin ratkaisevaa ei ole aineiston koko, vaan tulokintojen kestävyys ja syvyys. (Eskola & Suoranta 2014, 66, 68.) Kuten aiemmin on todettu, tutkimukseni on tapaustutkimus, jossa kerron viiden eri opettajan käsityksistä sukupuolen eroavaisuuksista ja musiikkikulttuurin sukupuolittuneista käytännöistä sekä heidän käyttämistään erilaisista opetusmenetelmistään. Pyrin tuomaan esille tutkittavien

omia kokemuksia ja käsityksiä. Tutkimuksen vahvistavuus tarkoittaa sitä, että tekemäni tulkinnat saavat tukea joistain toisista vastaavaa ilmiötä tutkineista ja tarkastelleista tutkimuksista (Eskola & Suoranta 2014, 213). Olenkin teoriassa sekä tuloslukuissa pyrkinyt avaamaan mahdollisimman monipuolisesti aiheittani aiemmilla tutkimuksilla niin, että jokaiseen tutkimuskysymykseen liittyy aiempaa teoriaa.

Ennen kuin aloitin haastattelut, kävin jokaisen kanssa läpi sen, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja haastattelusta voi kieltäytyä missä vaiheessa vain, jos haluaa. Kerroin myös, että käsittelen aineistoa luottamuksellisesti ja nimettömästi. Lähtökohtana tutkimuksessa on kunnioittaa ihmisarvoa, ja ihmisellä tulee olla oikeus päättää siitä, osallistuuko tutkimukseen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 25). Kysyin jokaiselta erikseen luvan haastattelun tallennukseen, ja kerroin, että hävitän tallenteet, kun tutkielma valmistuu. Säilytin haastatteluaineistot tietokoneella, kahden eri salasanan takana. Kenelläkään muulla ei ollut pääsyä niihin.

Tutkimuksen validiteetti tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä on ollut tarkoituksena mitata (Hirsjärvi ym. 1997, 226) eli sitä, olenko onnistunut tutkimusprosessini aikana tutkimaan niitä asioita, joita oli tarkoituskin. Kun muotoilin haastattelukysymykseni, pyrin siihen, että niillä saisi mahdollisimman hyvin vastauksia tutkimuskysymyksiini. Triangulaatiossa voidaan tässä tapauksessa vertailla haastattelemalla kerättyä aineistoa muihin lähteisiin, eli tässä tapauksessa teoriaan. Voidaan nähdä, että haastatteluissa ilmi tulleet käsitykset ovat saaneet vahvistusta, mutta on otettava huomioon myös se, että ihmisten käsitykset voivat vaihdella voimakkaasti samasta ilmiöstä lyhyenkin ajan sisällä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 189.)

Sisäinen validiteetti osoittaa, kuinka hyvin tutkija hallitsee tieteenalansa ja tieteellisen otteen. Ulkoinen validiteetti taas tarkoittaa tekemieni tulkintojen ja johtopäätöksen suhdetta aineistoon. (Eskola & Suoranta 2014, 214.) Ulkoisen validiteetin uhat voidaan väistää sillä, että tutkimuksen ja tutkielman eri vaiheet ja käsitteet sekä teoria on raportoitu mahdollisimman tarkasti (Syrjäläinen 1994, 101). Olenkin pyrkinyt tutkielmassani avaamaan jokaisen tekemäni vaiheen mahdollisimman tarkkaan, jotta lukijalle tulisi selväksi, mitä ja miten olen eri vaiheet toteuttanut. Tutkijan tulee pystyä dokumentoimaan ja perustelemaan mahdollisimman hyvin, miten hän on toiminut ja menetellyt eri vaiheissa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 189).

Eri vaiheiden avaaminen lisää myös laadullisen tutkimuksen luotettavuutta ja toistettavuutta eli reliabiliteettia (Hirsjärvi ym. 1997, 227). Analyysin arvioitavuus ja toistettavuus on tärkeä seikka. Toistettavuus liittyy siihen, että analyysissä käytetyt luokittelu- ja tulkintasäännöt on esitetty niin yksinkertaisesti kuin voidaan, jotta joku muu voisi tehdä samat tulokset aineistosta. (Eskola & Suoranta 2014, 217.) Siksi olen myös parhaani mukaan selittänyt aineiston analyysivaiheen mahdollisimman selkeästi. Yksi tapa arvioida tutkimuksen reliabiliteettia on se, jos kaksi tutkijaa päätyy samanlaiseen tulokseen (Hirsjärvi & Hurme 2001, 186). Tässä tapauksessa tutkijoita on vain yksi, joten reliabiliteetti jää minun hartioilleni, mutta olen pyrkinyt luomaan sitä muun muassa käymällä aineiston useaan kertaan läpi ja käyttämällä analysointiin paljon aikaa. Olen myös tuonut kaikki analyysin vaiheet mahdollisimman hyvin esille.

Uskottavuus tarkoittaa sitä, että tutkijan on varmistuttava siitä, että hänen käsitteellistyksensä ja tulkintansa vastaavat tutkittavien käsityksiä (Eskola & Suoranta 2014, 212). Olen pyrkinyt lisäämään tutkimukseni luotettavuutta myös sillä, että olen tulosten raportointivaiheessa tuonut esille aineistosta alkuperäisilmauksia omien tulkintojeni rinnalle. Silloin lukija voi ikään kuin tarkistaa, mistä olen tehnyt tulkintani ja luoda myös mahdollisesti omat mielipiteensä ilmauksista (Eskola & Suoranta 2014, 218). Haastattelut kuitenkin eroavat tavallisista keskusteluista, jolloin haastateltavat saattavat puhua asioista eri tavalla kuin normaalisti (Aaltio & Puusa 2020, 183). Pyrin luomaan haastatteluista mahdollisimman turvallisen ja luotettavan tilaisuuden, jotta haastateltavien tuomat käsitykset ja ajatukset olisivat heistä itsestään lähtöisin.

5 Tutkimuksen tulokset

Esittelen vastaukset jokaiseen tutkimuskysymykseeni erikseen, sillä loin jokaiselle tutkimuskysymykselleni vastausten perusteella oman pääluokan, joka sisältää alaluokat. Esittän myös alkuperäislainauksia haastatteluista, sillä ne luovat luotettavuutta ja konkreettisia tuloksia. Lainauksista on jätetty pois ylimääräiset täytesanat ja muut asiat, jotka eivät liity tutkimukseeni tai sen tuloksiin. Olen myös jättänyt lainauksista pois kaiken henkilökohtaisen tiedon. Olen merkinnyt haastateltavat koodeilla, jotta heidän antonyymissyytensä säilyy. Koodit ovat H1, H2, H3, H4 ja H5.

H1 ja H2 ovat alakoulun opettajia, H3 yläkoulun opettaja ja H4 ja H5 lukion opettajia.

5.1 Opettajien käsitykset sukupuolten välisistä eroista musiikin opetuksessa

Ensimmäiseen taulukkoon olen koontanut opettajien kertomista sukupuolten välisistä eroista musiikin opetuksessa. Opettajien esittämät eroavaisuudet jakautuivat kahteen yläluokkaan, jotka ovat työskentelytavat sekä tuntikäyttäytyminen (taulukko 1).

Taulukko 1. Ensimmäisen pääluokan jakautuminen ylä- ja alaluokkiin.

Opettajien käsitykset sukupuolten välisistä eroista musiikin opetuksessa					
Työskentelytavat			Tuntikäyttäytyminen		
Soitinvalinnat	Laulu	Valinnaiset	Asenne	Osallistuminen	Suoriutuminen

Taulukossa 1 on esitetty ensimmäisen tutkimuskysymyksen eli ensimmäisen pääluokan vastaukset jaettuna ylä- ja alaluokkiin. Ensimmäinen yläluokka on työskentelytavat, joka on jaettu kolmeen alaluokkaan, jotka ovat soitinvalinnat, laulu ja valinnaiset. Toinen ylä-

luokka tuntikäyttäytyminen on jaettu kolmeen alaluokkaan, jotka ovat asenne, osallistuminen ja suoriutuminen. Seuraavaksi esittelen opettajien käsityksiä sukupuolten välisistä eroista hyödyntäen myös alkuperäisilmauksia haastatteluista.

5.1.1 Työskentelytavat

Soitinvalinnat

Haastatteluissa opettajat toivat esille eri soittimiin liittyviä sukupuolistereotyyppioita ja omia näkemyksiään siitä, miten soittimet jakautuvat eri sukupuolten kesken. Tyttöjen soittimina pidettiin erityisesti pianoa sekä huilua. Yläkoulun opettaja H3 kertoi, että *selkeästi isoin osa pojista oli rummut ja isoin osa tytöistä et piano, se on semmonen selkein jakauma*. Myös pienet puupuhaltimet ja jousisoittimet, kuten viulu nähtiin enemmän tyttöjen soittimina. Poikien soittimina nähtiin eniten rummut ja sähkökitara sekä tavallinen kitara. Myös pasuuna ja trumpetti nähtiin enemmän poikien soittimina. Bändisoitto ja -soittimet nähtiin erityisesti poikien suosikkeina. Haastateltavien käsitykset instrumentin valinnan ja sukupuolen yhteydestä ovat yhteneväisiä aiemmin esittämäni teorian kanssa (ks. Hallam ym. 2008; Crowe 2010; Green 2002a).

Mä voisin tuosta ihan huvikseni katsoa, kun mulla on nyt kaks bändikurssia - - tai siis ei bändikurssia vaan musa 2, et miten siellä on nyt jakautunu ne bändit. - - Ekas ryhmässä on kitaraa soittamassa viis naista ja kaks miestä. - - No joo, bassossa pelkkiä miehiä, rummuissa pelkkiä miehiä, koskettimissa pelkkiä naisia. Siis okei, semmonen siinä on näköjään ainakin tapahtunu. Toisessa bändissä rummuissa pelkkiä miehiä. Bassoissa yks nainen, kaks miestä. Öö, kitaroissa viis miestä ja kolme naista. Koskettimissa kaks miestä ja kolme naista. (H4)

Mut sillä tavalla tuolla meidän musiikkilukiossa ehkä et jos aatellaan vaikka musikaalin laulusolisteja tai kuorolaisia, niissä on aika tasapuolinen se sukupuolijakauma niin ku yleensäkin. Mutta muualla ehkä vähän nään sitä, että tietyt, vaikkapa laulu- ja kuoroharrastus on enemmän tyttöjen juttu. Tai sitten vaikkapa että puupuhaltimet, huilut, klarinetit on tyttöjen

*juttu ja sitte pojille tungetaan käytännössä sitten niin ku pasuunat ja trum-
petit. Ja toki siis sekään ei oo ihan, siihenkin on tullut vähän muutosta, mut
että varsinkin huilu ja tämmöset tota pienemmät puupuhallinsoittimet ja
muut, niin ne tahtoo olla puupuhallinsektiot hyvin tyttöpainotteisia. (H5)*

*No tietysti kiinnostus soittimiin on erilainen. Et kyl se niiku selkeesti mä oon
huomannut. Pojat rakastaa rumpuja ja niitä kiinnostaa kitara. Ja, ja tytöt
taas enemmän kosketinsoittimia - - ku mä sanoin että pojat tykkää soittaa
rumpuja. Niin ihan yhtä lailla ne tytöt sinne rumpuihin haluaa. (H2)*

Alakoulun opettaja H2 sanoi, että pojat rakastavat rumpuja, myös tytöt haluavat soitta-
maan rumpuja. Crowen (2010) mukaan tytöt rikkovat enemmän sukupuolistereotyyppioita
valitessaan soitinta. Pääkkölä ym. (2021, 66) mukaan soittimelle niin sanotusti sopiva
sukupuoli vaihtelee sekä kulttuureittain että ajanjaksoittain, joka nousi esille myös haas-
tateltavalla:

*Se oppilas, jos soittaa jotakin instrumenttia, niin toisaalta sehän on myös
niin kun kulttuurin ilmentymä, että nyt tyttö soittaa tällaista soitinta ja poika
soittaa tällaista soitinta. Että... tietenkin nyt mä vähän kärjistän. Mutta
kyllä mä voin sanoa, että vaikka mulla on ollut tässä työhistorian aikana
niin tyttöjä, jotka soittaa huilua, soittaa viulua, soittaa pianoa. Poikia on
ollut semmosia, jotka soittaa kitaraa, trumpettia. (H1)*

Laulu

Haastatteluissa painottui, kuinka erityisesti tytöt yleensä pitävät laulamisesta, kuten myös
Green (2002a) tutkimuksessa kerrotaan. Yleensä myös laulajina nähdään tyttöjä ja har-
vemmin poikia. Laulamista kuitenkin kuvattiin myös toteamalla, että *laulu tuntuu pitkälti
olevan aika isolta osalle semmonen pakollinen paha, et mikä vähän niin ku piti aina sit
jonkun suorittaa (H3)* sekä *semmosia ehkä haasteita, sekä pojilla että tytöillä, että se
laulaminen on, mutta ehkä se pojilla on enemmän (H1)*. Laulaminen nähdään haasteena
enimmäkseen pojilla, mutta myös tytöillä.

Haastatteluissa nousi esille myös poikien asennoituminen laulamista kohtaan. Poikien
kerrottiin laulavan todennäköisemmin silloin, jos sai laulaa kaverin kanssa tai ryhmässä:

Se on aika paljon kiinni myös siitä, mutta sitten täytyy olla itsellensä oppilastuntemusta, että tietää, että toi tarvii ton tukihenkilöks, et se menee tonne mikkiin laulaan, ton kans kaksin vaikka (H2).

Mutta kyllä musta tuntuu, että tyttöjä niin ku selkeesti enemmän oli aina laulamassa. Tai siis tyttöjä melkeinpä pelkästään. Et harvemmin siellä oli pojista niin ku laulajia. - - Et pojissa oli paljon niitä, ketkä ei sit millään ois halunnu laulaa, mut sitten kun niitäkin vaan pisti, että voitte laulaa, että tässä nyt vaikka viis ihmistä samaan aikaan, niin kyllä nekin aina, löydettiin semmonen joku niin ku kompromissi siihen, että ei ollut semmoisia totaali-kieltäytyjiä kyl niin ku oikein mistään. (H3)

Poikien laulamattomuus nähdään haasteena. Esimerkiksi H1 kertoi, *että ehkä semmoisia (haasteita), että pojat laulaisi ja mä saisin ne laulamaan ja innostumaan. Se on yksi semmoinen, mikä on haaste. Elikkä pojilla saattaa olla valmiina semmonen ajatus, että ei se laulaminen ole. Ja osalla tyttöilläkin tietenkin, mutta jotenkin pojilla se korostuu.* Greenin (2002a) tutkimuksen mukaan sekä opettajat että oppilaat pitivät laulamista enemmän tyttöjen juttuna, joka tuli esille myös haastatteluissa:

Ehkä semmonen (stereotypia), että tytöt laulaa, pojat ei. Aika vahva stereotypia, ihan jo oppilaillakin. Et on tullut ihan vastaan siis sellasia oppilaita, jotka sanoo, niin ku poika, että en minä laula, että minä soitan vaikka piana. (H1)

Poikien äänenmurroksen nähtiin olevan yksi syy sille, mikseivät pojat laula yhtä mieluusti kuin tytöt, kuten myös esimerkiksi Williams ja Harrison (2016, 7–8) toivat esille sitä, että äänenmurroksen aikana poika saattaa pitää laulamista nolona. Hallam ym. (2008, 8) myös pohtivat, että tyttöenemmistöön laulunopetuksessa saattaa vaikuttaa poikien äänenmuros. Haastateltavat toivat esille myös tyttöjen äänenmurroksen. Lukion opettaja H5 toi esille, että lauluäännet on usein jaettu perinteisesti naisen tai miehen ääneksi, josta myös Leppänen ym. (2013) kertoivat.

Musiikin opetuksessa sukupuoliroolit ehkä tulee käytännössä parhaiten siellä, jos puhutaan vaikka lauluäänistä, niin aikaisemmin on jaettu miesten

ja naisten tai tyttöjen ja poikien. Kun puhutaan äänenmurroksesta, niin joutuu miettimään, että kuinkas tätä nyt sitten käsitelliskään. Et puhutaan poikien äänen, mutta työlläkinhän. Nyt tässä jo heti huomaa, että rupeaa puhumaan yleensäkin äänenmurroksesta, et siis perinteisesti poikien äänenmurros esimerkiksi laskee tota äänialaa oktaavin, kun taas perinteisesti me ollaan ajateltu, että tyttöjen äänenmurros on sitten niin kun pienempi tai huomaamattomampi. (H5)

Et varsinkin pojilla, kun äänenmurros iskee, niin se ehkä aiheuttaa semmoisen nolouden, ja kun sit sitä ei koskaan oikein käsitellä ja opeteta, että miten sen kanssa toimitaan, niin jos ei oo semmosta harrastuneisuutta lauluun, niin sit se kyl jää. (H4)

Lukion opettaja H4 toi esille, että vanhemmat poikaopiskelijat lukiossa ovat valmiita laulamaan erilaisia kappaleita, kun taas nuoremmat, ensimmäisen vuoden poikaopiskelijat pitävät esimerkiksi Robinin laulamista nolona. Opettaja pohti, onko silloin kyseessä stereotypian vahvistamista.

Useemmin olen yllättynyt niistä biiseistä, mitä pojat on valmiit ja haluaa laulaa. Se skaala on tosi laaja mun mielestä. Kun sitten taas, mut siin voi olla just vähän sit semmosta, että kyl mä nyt kehtaan ja kyllä mä rohkeen. Tai jotain, et niin ku pitää päästää oikein sit ulos, en tiää. Kun sit taas tytöt on siinäkin taas ehkä vähän kypsempiä ja tietää ehkä enemmän sit selkeesti sen, että mitä meinaa. - - Joillain pojilla, niillä nuorin ykkösvuoden pojilla ehkä tulee semmoinen, et onks toi nyt vähän noloo, tommonen biisi. Ehkä Robin nyt on ollut viimeinen, mistä on keskusteltu että. Mut sitten taas siellä ne vanhemmat pojat on silleen, että joo joo, että mitä hitsiä, täähän on ihan mahtavaa ja yks tossa sanoi, että totta kai hän laulaa Tinakenkäytön ja näin. Et se on jotenkin toi kasvun paikka myös tässä. Ja ehkä se sit vähän menee sinne toiseen ääriin helposti, et halutaan olla tosi erilaisia tai vauhdikkaita. Tai jotenkin, et on kai sekin jonkin näköinen stereotypian niin ku vahvistaminen sitten. (H4)

Laulaminen on opettajien käsitysten mukaan enemmän tyttöjen kuin poikien mieleen. Alakoulun opettaja H2 kertoi, että *ne tytöt rakastaa sitä, kun pääsee laulaa mikkiin*. Käsitusten mukaan pojat laulavat paremmin silloin, kun ei tarvitse laulaa yksin. Kuitenkin laulaminen on haasteena sekä tytöillä että pojilla. Se, että pojat eivät suostu laulamaan, nähdään haasteena ja siihen toivotaan ratkaisukeinoja. Yksi syy sille, mikseivät pojat laula, pohdittiin olevan äänenmurros, jota ei käsitellä kouluissa. Lukion opettaja H4 kertoi olevansa yllätynyt siitä, millaisia lauluja pojat ovat valmiita laulamaan. Opettajan mukaan erityisesti vanhemmat opiskelijat suostuvat nuorempia herkemmin laulamaan sellaisia kappaleita, jotka mielletään feminiinisemmiksi tai yleensä tyttöjen suosikeiksi.

Valinnaiset

Haastateltavilta kysyttäessä valinnaisaineiden sukupuolijakaumasta, kävi ilmi, että musiikin valinnaisaineissa on yleensä enemmän tyttöjä. Bändikursseilla sukupuolijakauma on tasaisempi. Haastattelussa nousi esille esimerkiksi musikaalikirsi ja kuorot, joissa tyttöjä on poikia enemmän. Myös musiikkilukion opettaja H5 kertoi, että musiikkilukiossa on enemmän tyttöjä. Tossavaisen ja Juvosen (2015) mukaan tytöt ovat kiinnostuneempia musiikista kuin pojat, ja Nonte ym. (2022) mukaan musiikin valinnaiskursilla vain joka kolmas on poika. Nämä tutkimukset siis tukevat haastateltavien kertomuksia.

Ehkä mä sanoisin, että nyt aikasempina vuosina mulla ei ole koskaan ollut kuoropajaa, mutta kyllä musta tuntuu, että ne oli tyttöjä kaikki, ketä siellä kuorossa oli. Ja bändipajassa sitten kyllä ihan tasaisesti molempia. Mutta että ehkä se laulu on jotenkin, ja se kuoro ollut enemmän, että siellä on ollut voisi sanoa tyttövoiton se porukka. (H2)

Mut et jos nyt miettii esimerkiks meidän viime musikaalia... niin kyl se aika niin ku naisvoittoinen oli se porukka. Sitten noi bändikurssit menee aika tasaisesti, 50-60. Ja, no nyt viime aikoina silleen on ollut esimerkiks jännä, et niin ku kuoroa en oo saanut kasaan, mutta semmosen kuiskaakuoron, kun oon yrittänyt repiä, niin siinä ei oo niin ku miehiä tai poikia näkynyt. (H4)

Muutama haastateltava nosti esille myös tanssin osana musiikin opetusta. Alakoulun opettaja H2 nosti esille, että useammin pojat eivät ole innostuneita tanssimaan, mutta lopulta huomaavatkin, että se onkin mukavaa. Lukion opettaja H5 kertoi, että tanssikursseilla suurin osa on tyttöjä, ja pojat ovat vähemmistö sekä show-tanssissa että kansantanssissa. Lukion opettaja H5 kertoi, että *esimerkiksi jos mä oon ottanut vaikka musiikkiliikuntaa ja tanssittu, niin en mä ois esimerkiksi välttämättä laittanut tyttöpoikaparia. Ne on saanut ihan ottaa. En mä niinku siinäkään oo niinku takertunut siihen, ettei siitä tuu jumea ja turpii ja semmoista turhautumaa ja se homma tyssää siihen vaan.* Hänen lisäksi myös alakoulun opettaja H2 kertoi, että tanssiessa sukupuolet sekoittuvat.

Mähän oon ottanut aina musiikintunnilla myös musiikkiliikuntaa, kun se on mulle rakas kans. Et siinähen monesti on niinku, että pojat sanoo ensin että ää ei, mä en halua, mä en ota tota kädestä, mutta kun lähetään meneen, niin sieltä tulee kuitenkin palautetta, vitsi, ku oli kivaa. (H2)

Tanssi liittyy olennaisesti osalle musiikkiin, niin tämmöinen show-tanssi on ehkä räikein esimerkki siitä, että jostakin syystä sinne ei sitten poikia niin kun oo lähtenyt mukaan, että onks se jotenkin, mielletäänkö se sitten tyttöjen harrastukseks. - - Ja sitten tota jopa siis ihan niin ku tanssi, kansantanssi tai tää tämmönen, niin alkaa olemaan niin ku sillä tavalla, että pojat rupeaa olemaan vähemmistö siellä, niin kun selkeä vähemmistö. - - Esimerkiks kun me ruvetaan tanssimaan paritansseja jossakin Suomen musiikin kurssilla, mennäänpäs nyt humppaa, niin itse olisi luullut, että siellä niin kuin pojat hakee tyttöjä ja muuta, mutta siellä saattaa ollakin, että pojat tanssii tangoa tyytyväisenä toisten kanssa ja siinä ei ole mitään ihmeitä, he ei nää itse siinä mitään kummallista, niin miksi minäkään sitten näkisin. Mä oon sitten antanut ja sit muuttanut itse sitä omaa käsitystä siitä, että voiko tangoa herran tähän, että siinä on kuitenkin se semmonen eroottinen jännä, no mitä helkuttia sitten. (H5)

Opiskelijat tanssiessa rikkovat itse perinteisiä sukupuolinormeja ja tanssivat myös samaa sukupuolta olevien opiskelijoiden kanssa. Lukion opettaja H5 kertoi, silloin hänen on pitänyt muuttaa omia käsityksiään aiheesta, joka on Jääskeläisen ym. (2015) mukaan yksi

sukupuolittietoisien opetuksen perusta. Kun ottaa huomioon kaikki erilaiset musiikin valinnaiset kurssit, tytöt ovat enemmistönä kaikissa, paitsi bändikursseilla, joissa sukupuolijakauma on tasaisempi.

5.1.2 Tuntikäyttäytyminen

Asenne

Haastatteluissa nousi esille, että erityisesti poikaryhmät saattavat levittää huonoa asennetta toisiinsa, mutta lukion opettaja H4 nosti esille asian myös tyttöryhmistä. Ahosen (2004) mukaan ryhmäpaine voi saada lapset ja etenkin nuoret peittämään oikeat mielipiteensä ja mukautumaan ryhmän normeihin. Ahosen mukaan myös tyttöjen asenteet musiikkia kohtaan ovat positiivisempia kuin poikien asenteet.

Varsinkin musta tuntu, että pojissa oli tosi paljon semmosia porukoita, ketkä aina otti sen asenteen, että tää ei oo niin ku kivaa ja ei kiinnosta. Niin sittenhän ne oli sillä asenteella, ethän sä siinä nyt, minkäs sille voit. Mut sitten musta tuntuu taas, että niissä tytöissä oli paljon sitä, että ne oli ottanut taas semmosen niin kun nimenomaan oppimisen asenteen. (H3)

Et ehkä sit se on semmosissa sen huomaa, et joskus jos tulee semmonen jos nyt sanotaan tällanen lätkäjätkät, jolla niin ku, lähtökohtaisesti ne ruokkii niin ku sitä huonoa asennetta keskenään. Mikä sama kyl on, ihan yhtä lailla tapahtuu niin kun tyttöillä, tai naisillakin et tulee semmoinen niin ku porukka, josta et kun yhdellä meinaa se kiinnostuminen herätä, niin sit se ne muut vetää sen. (H4)

Opettajat nostivat esille, että useammin pojat osoittavat sen, jos heitä ei kiinnosta, mutta tytöt näyttävät sen eri tavalla tai piilottavat sen: *tytöt ei ehkä ilmase sitä niin selkeesti, jos ei kiinnosta (H1).*

Pojat varsinkin mitä nuorempiin tai tommosiin yläaste, murrosikäisiin, niin ehkä he enemmänkin osaa niin ku sitte osoittaa sen angstin ja sen semmosen passiivisuuden, että tytöt ehkä enemmän osaa niin ku kätkeä sen tai sit olla

vaan passiivinen, että toki niin ku tämmösiä aggressiivisia ja negatiivisesti suhtautuvia tyttöjäkin on sattunu eteen, mut et ehkä vähemmistössä. (H5)

Kuorossa, kun on kuitenkin aika tarkasti puolet ja puolet poikia ja tyttöjä, niin jos siellä on joku semmonen oppilas tyttö ja poika, jotka eivät ole niin kiinnostuneita siitä laulamista eikä oikeesti kiinnostuneita ollenkaan, niin se, että nää näyttävät vähän eri tavalla, omalla persoonalla tavallaan. (H1)

Lukion opettaja H4 nosti esille, että lukiossa ensimmäisen vuoden pojat olisivat hankalampia kuin tytöt, ja alakoulun opettaja H1 toi esille sen, että alakoulussa tytöt ovat poikia kypsempää henkisesti. Sáinz ym. (2021, 7) toi myös tutkimuksessaan esille, että tytöt aikuistuvat poikia aiemmin, ja se saattaa olla yksi syy eri sukupuolten käytöseroihin ja suoriutumiseen. Aiemmin lukion opettaja H4 toi esille sen, että tytöt ovat kypsempää myös erilaisten laulujen sanojen ymmärtämisen suhteen (ks. luku 5.1.1).

Jos nyt oikein rupee miettiin, niin ehkä ekan vuoden, ekan jakson pojat voi olla vähän niin ku sillee hankalampia kuin tytöt, mut sit taas osa joutuu tekemään sit niin, et ne tulee sit uudestaan, kun ei oo ihan mennyt putkeen. Niin sit kun ne samat ihmiset käy myöhemmin korvaamassa tunteja tai muuten, niin sitten kun ne on vähän siitä niin ku oppinu talon tavoille, niin sit se taas ei mun mielestä, ei siin sit näy eroo. (H4)

Mutta jotenkin se, aikaisemmin puhuin siitä, että jotenkin se tytöt niin kun jotenkin se, siinä on jotenkin sellaista asennetta. Ne on ehkä vähän kypsempää, henkisesti kuin pojat tällä alalla. Pojat on aika todella lapsia vielä. Niin se kehityspsykologian näkökulmasta on, pojat tulevat vähän niin kun myöhässä, myöhemmin. Niin tietenkin aina on sitten myöskin sellaisia poikia, jotka ovat todella kypsiä vaikka tässä kuudennella luokalla. (H1)

Eri sukupuolisten oppilaiden asennoitumisessa musiikin tunteja kohtaan on havaittavissa jonkinlaisia eroja opettajien käsitysten mukaan. Erityisesti poikien asenne musiikkia kohtaan saattaa olla huonompi, ja useammin pojat myös levittävät huonoa asennetta toisiinsa. Kuten Ahonen (2004) sanoi, ryhmäpaineen vuoksi nuoret saattavat mukautua ryhmään ja peittää omat mielipiteensä. Opettajien mukaan tytöt saattavat kuitenkin kätkeä herkem-

min sen, jos ei kiinnosta. Stereotyyppisesti ajateltuna tytöt mielletään usein kilteiksi (Syrjäläinen & Kujala 2010), joten se voi vaikuttaa siihen, miksi tytöt kätkevät negatiiviset ajatuksensa poikia herkemmin.

Osallistuminen

Haastatteluissa kävi ilmi, että tytöt ja pojat osoittavat kiinnostuksen eri tavoilla, ja käytökseen vaikuttaa sukupuolieroille altistuminen. Sukupuolistereotypiat ovat käsityksiä muun muassa siitä, miten tietyn sukupuolen odotetaan käyttäytyvän erilaisissa tilanteissa. Syrjäläinen ja Kujala (2010) kertoivat, että sukupuolistereotypiat ovat kulttuurisidonnaisia, ja usein tiedostamattomia.

Siihen tulee tietenkin se, että tytöt käyttäytyy hyvin ja pojat on vähän niin kun sitten... Se tyttöjen ja poikien käyttäytyminen on kuitenkin tietyllä tavalla erilaista. Tai kun sitä tietenkin sitä ehkä katsoo sukupuolien mukaan, että jos on kaks semmosta rauhallista, on tyttö ja poika, niin katsonko mä vähän eri tavalla sitä. No toisaalta katson, kun ne vähän niin kun käyttäytyy eri tavalla, yksilöitä kuitenkin. Ja tyttöjä ja poikia, ja hehän altistuvat koko ajan niin ku sukupuolieroille elämässään, enemmän tai vähemmän. (H1)

Haastatteluista nousi esille sitä, että tytöt jaksavat opettajien mukaan keskittyä poikia paremmin. Erityisesti yläkoulun opettaja H3 kertoi siitä, kuinka useammin poikien keskittyminen saattoi herpaantua ja pojat ovat usein levottomampia, joka on myös tyypillinen sukupuolistereotypia (ks. Syrjäläinen & Kujala 2010).

Ehkä silleen niin kun kokonaisnäkökulmasta on se, että ehkä ne oli nimenomaan tytöt, jotka siel niin kun jaksaa keskittyä paremmin. Et sitten poikien puolelta oli oli niin ku tietyt, keitä selkeesti kiinnosti, ja ketkä, mutta niissä oli selkeesti myös enemmän niitä, ketä sit ei jaksanut keskittyä. (H3)

Ehkä niin ku yleisin on se, että pojat tuppaa oleen niitä semmosia säheltäjiä herkemmin. Et se ehkä nyt sit taas liittyy siihen, että on niin ku vaikeempi keskittyä ja muuta, mutta sit taas oli ryhmiä, missä oli selkeesti semmosia niin ku vilkkaampia tyttöjäkin. Mut ehkä niin ku isossa kuvassa enemmän

poikia on ketkä on niin ku semmosia vähän, että se niin ku keskittyminen herpaantu ja sit on semmosta säheltämistä. (H3)

Alakoulun opettaja H1 toi esille myös sen, että aktiivinen tyttö helposti nähdään poikamaisena ja herkempi poika feminiinisenä. Kuten Tainio ym. (2010, 17–18) toi esille, tyttöjen usein ajatellaan olevan kilttejä ja poikien äänekkäitä.

Toisaalta kyllähän mä niin kun myös ajattelen, että se aktiivinen tyttö, niin se monesti on myös semmonen niin kun poikamainen tai jotenkin et se niin kun, sillä on sellasia poikamaisia innostuksen juttuja, jotka niin kun me ajatellaan niin kun stereotypisesti, niin kun minäkin ajattelen. Et ikään kuin semmonen niin kun jätkä, semmosia tyttöjä on. Eikä ole millään merkitystä suuntautumisella, seksuaalisella. - - Kyllähän semmosiakin tietenkin karaktereja pojissa on, jotka on sit sellasia herkkiä ja et niissä selkeästi on niin ku feminiisiä ilmeitä ja eleitä, edelleenkään ei yhtään mihinkään seksuaalisen suhtautumisen liittyen, vaan ikään kuin on sellanen niin kun taiteellinen esimerkiksi joku poika, niin hänellä saattaa olla tämmösiä piirteitä. Hyvin stereotyyppinen näkemys, mutta tämmöisiä oppilaita on, ja ihmisiäkin on, ja aikuisiakin on. (H1)

Käyttäytymiseroista eri sukupuolisilla oppilailla opettajat raportoivat sitä, että usein tytöt keskittyvät poikia paremmin.

Suoriutuminen

Haastatteluissa nousi esille, että jos pojilla on oma sisäinen motivaatio aiheeseen, he suoriutuvat siinä paremmin. Tyttöjen kerrottiin tekevän töitä tunnollisemmin ja tavoitteellisemmin: *tytöt ja varsinkin tämmöset niin sanotusti hyvin käyttäytyvät, tunnolliset tytöt jaksaa niin ku esimerkiksi tavoitteellisia musiikin vaikka perusopetuksen tavoitteita viedä sitkeästi pidemmälle (H5)*. Tyttöjen kerrottiin innostuvan ja lähtevän helpommin mukaan, kun poikia taas pitää enemmän innostaa.

Ehkä jos jotakin voisin yrittää veistää, niin tytöt on ollu ehkä kautta aikojen parempia suorittamaan tämmösiä niin ku formaaleja metodeja, esimerkiksi nyt vaikka musiikkiopisto, niin kuin sanoin jo tossa, että viemään opettajan

ohjeistuksella tämmösiä koulutusohjelmia läpi ja treenaamaan. Niin kuin urheilupuolellakin sanotaan, että naiset on helpompia valmennettavia, koska he tekee niin kun ohjeissa lukee ja sanotaan, et sama ehkä musapuolella, että he tekee tunnollisemmin sitä. Pojat ehkä enemmän sitte rönsyilee ja hakee semmosta omaa väylää, ja jos sitte se oma visio on kirkas, niin kyllä ne tulokset on silloin siellä tota nähtävissä sitten. Jolla on se oma motivaatio, niin sukupuolesta riippumatta pääsee kyllä sitte pitkälle. (H5)

Kyllä musta tuntuu, että tässäkin niinku niissä mun omissa ryhmissä niin nimenomaan ne tytöt oli niitä, ketkä niin kun ehkä helpommin lähti mukaan ja innostu siitä. Et sitten ehkä selkeesti poikia joutui silleen innostamaan, et sitten ne lähti siihen mukaan. Et ehkä tytöt oli semmosia herkemmin mukana kaikessa. (H3)

Lukion opettaja H5 kertoi, että pojat saattavat opiskella jotain tiettyä aihetta todella syvälle ja pitkälle, jos vain oma motivaatio löytyy. Motivaation merkitys nousi kuitenkin esiin myös tytöillä.

Bändipuolellahan sit voi ajatella, että pojista löytyy enemmistö niitä, jotka omatoimisesti ja sisäisellä motivaatiolla sitten harjoittelee, ei sillä tavalla ohjatusti ja formaalisti, niin ku vaikkapa tyypillinen joku metallikitaristi saattaa oppia sen matkimalla jotakin YouTubesta katsomalla ja jotakin idolia seuraamalla ja hyvin pikkutarkasti teknisiä asioita ja viedä sen sillä tavalla tosi syvälle sen ja se on niin ku se oma motivaatio siellä. Sit taas niin ku ehkä se, sen voi ajatella olevan enemmän semmonen poikien ilmiö. Et se, mitä mulle on sattunut näitä, et jos aattelee miten sukupuolet tekee semmosia ominaispiirteitä, niin se on ehkä enemmän poikien ja sitten tyttöjen on se semmonen tunnollisuus ja vastuullisuus. (H5)

Kun kysyin haastateltavilta siitä, onko eri sukupuolten oppimistuloksissa eroa, lukion opettaja H5 kertoi, että tytöt useasti oppivat poikia nopeammin uuden asian. Esimerkiksi McPherson ym. (2015) mukaan tytöt kokevat olevansa kyvykkäämpiä musiikissa kuin pojat. Alakoulun opettaja H1 taas sanoi, että tytöt ovat rohkeampia ja taitavampia. Myös tässä nousi esille poikien sisäisen motivaation merkitys.

Mutta tosiasia on se, että tytöt soittaa paljon paremmin tän beat-kompin (näyttää beat-komppia käsillään). Sit pojilla on semmosia ongelmia, et ne ei saata niin ku selättää sitä ollenkaan. Et ainakin niitten kanssa, mitä mä olen. Tytöt oppii. Se, ehkä se on se syykin, miks niin ku bändikerhoissa on ollut enemmän sitten tyttöjä, että ne niin ku nopeammin saa siitä, jos se on täysin uusi se asia heille, niin se saa nopeammin sen kiinni. Pojat ehkä sais sen sillä tavalla kiinni, jos ne sais itte omalla motivaatiolla ja yksin perehtyä tai jos se lähtis heistä itestään se. Mutta jos ihmiset laitetaan pistämään soittamaan bändisoittimia seiskaluokalla, niin jos tyhjistä aletaan, niin mun mielestä tytöt on oppinut ne niin ku nopeammin ja ne saa nopeammin siitä kiinni. (H5)

En mä tiedä, tämä voi olla tosi semmonen kummallinen, mutta jotenkin tuntuu, että ne tytöt jotenkin niillä on jotenkin parempi semmonen asenne siihen soittamiseen. He niin ku rokkaa enemmän niin kun täällä alaluokilla, kuin pojat. Mä en tiedä mihin se riippuu, mutta jotenkin tytöt on niin kun taitavampia, rohkeempia. Niin kun yleisesti ajateltuna. Niissä on jotenkin enemmän semmosta asennetta siihen soittamiseen. Ehkä tämmönen vähän stereotyyppinen näkemys, mutta kyllä se mun mielestä niin ku, jotenki, et mikähän niissä voi olla. Toki siellä on sitten niitä taitavia poikia, mutta tytöt jotenkin rokkaa. (H1)

Keskustellessa sukupuolten välisistä eroista musiikin oppimistuloksissa, alakoulun opettaja H1 pohti, että vaikuttaako esimerkiksi tyttöjen fysiologiset ominaisuudet siihen, että kitaransoiton opettelu on vaikeampaa heille kuin mitä se on pojille. Hänen mukaansa tyttöjen ja poikien hienomotoriikka eroaa toisistaan sillä tavalla, että poikien hienomotoriikka on ergonomisempaa. Lukion opettaja H4 taas nosti esille geelikynnet, joita on näkynyt naisoletetuilla, ja niiden vaikutuksen soittamiseen.

Mä oon miettinyt sitä ihan muutenkin, että minkä takia niin kun jotenkin tytöt ei sitä kitaraa, niin kun aikuisen... Kyllä niitä tietenkin on ja sit mä oon, jotenkin kun oon kattonut kitaristeja, niin miettinyt sitä fysiologiaa. Miten se niin kun tuntuu, että se käsi ei asetu siihen kaulalle? Onko se käsi niin pieni, että esimerkiks jos vaikka soittaa jotain... Että tietenkin sitten,

kun siinä voi vaikuttaa semmoset ihan niin kun fysiologiset ominaisuudet. Jos on vähän pidemmät sormet tai isompi käsi, niin se on fyysisesti vähän pidempikin. Tytöthän toki on isompia ja pidempiä tässä... - - ehkä siinä vaikka kitaran opettelemisessa, niin jotenkin se tytön semmonen hienomotoriikka, se on erilaisemman näköistä kuin se pojan. Mä en oikein osaa sanoa tarkemmin, mutta jotenkin se ei näytä niin ergonomiselta. En tiedä, nyt on kyllä aika kärjistelyä. (H1)

Ainoa sellasii niin ku ihan selkeit ongelmia sitten, että nyt on nää geelikynnet, niin ne vaikeuttaa aika paljon esimerkiksi kitaran soittoa, nii tämmöset rajoitteet ja niitä ei nyt toistaseksi oo meillä niin ku miesoletetuilla näkynyt, mutta en tiedä tulevaisuudesta. Mut et se on semmonen, missä nyt esimerkiksi loppubändissä oli yks tyttö, joka oli sitten, sillä on aika semmoset hankalat kynnet nyten ja mä sanoin, että jos sä oot valmis kerta soittamaan myös synaa, niin pitäisköhän sun vaihtaa siihen? ”Ei, kyllä nää kynnet lähtee ensin, et mä haluan soittaa tätä kitaraa”. (H4)

Lukion opettaja H5 toi esille myös sen, että tytöiltä ja pojilta saatetaan vaatia myös kotona eri asioita. Hänen mukaansa usein tytöt ovat enemmän velvollisuuden tuntoisia, kun taas pojilta vaaditaan vähemmän ja esimerkiksi pojan soittoharrastuksen jatkaminen saattaa olla vanhemmista eikä pojasta lähtöisin. Opettajien mukaan tytöt omaksuvat ja oppivat uudet asiat poikia nopeammin, mutta jos pojilta löytyy motivaatiota aiheeseen, he oppivat paremmin.

5.2 Opettajien tapoja pyrkiä huomioimaan sukupuolten välistä tasa-arvoa

Opettajat kertoivat haastatteluissa eri tavoistaan pyrkiä huomioimaan sukupuolten välistä tasa-arvoa. Vastauksissa esiintyi myös se, että huomioiminen tapahtuu usein itsestään eikä siihen kiinnitetä erityistä huomiota. Olen tähän tuloslukuun kerännyt opettajien kertomia menetelmiä ja mahdollisia haasteita eri sukupuolien huomioimisessa. Jaoin opettajien esittämät menetelmät ja näkemykset kahteen yläluokkaan, jotka ovat sukupuoliroolien käsittely ja käyttäytymismallit (taulukko 2).

Taulukko 2. Toisen pääluokan jakautuminen ylä- ja alaluokkiin.

Opettajien tapoja pyrkiä huomioimaan sukupuolten välistä tasa-arvoa			
Sukupuoliroolien käsittely		Käyttäytymismallit	
Stereotyyppien rikkominen	Stereotyyppien läpikäyminen	Sanavalinnat	Haasteet

Taulukossa 2 on koottuna toisen pääluokan jakautuminen ylä- ja alaluokkiin. Yläluokka sukupuoliroolien käsittely on jaettu kahteen alaluokkaan, jotka ovat stereotyyppien rikkominen ja stereotyyppien läpikäyminen. Yläluokka käyttäytymismallit on jaettu kahteen alaluokkaan, jotka ovat sanavalinnat ja haasteet.

5.2.1 Sukupuoliroolien käsittely

Stereotyyppien rikkominen

Haastatteluissa nousi esille, että opetusmateriaalien valinnassa pyritään siihen, että sukupuolet näkyisivät monipuolisesti. Lukion opettaja H4 toi esille, että pyrkii siihen, että opetusmateriaaleissa näkyisi tasaisesti eri sukupuolia. Toinen lukion opettaja H5 taas kertoi, että pyrkii kallistamaan kuppia toiseen suuntaan eli rikkomaan perinteisiä stereotyyppiä. Kuten esimerkiksi Tenhunen ja Erola (2023) kirjoittavat, roolimalleille ja esikuville on tarvetta musiikin opetuksessa.

Ehkä just se, minkälaista kuvastoo itte käyttää, niin oon huomannut, et kun aika paljon opetellaan bändikursseilla YouTube-videoiden kanssa, niin yrittää kattoo, että nyt ensimmäisenä ei aina ottais sitä ensimmäistä parrakasta miestä siihen soittamaan. Vaan että vähän mikä näyttäis fiksulta ja tekee etukäteen sitä hommaa myös himassa, että kättelee mistä just löytäis semmosta, joka on niin kun laadukasta ja sitten vähän vaihtelevalla. Eikä myöskään oo tarkoitus mennä sinne toiseen ääripäähän mutta toivoo, et sillä nyt on joku ajatus, tai ehkä alitajuinen vaikutus sitten ihmiselle. (H4)

Pyrin aktiivisesti niin ku kallistamaan sitä kuppia nyt toiseen suuntaan - - Mul on paljon tossa opetusikässä semmostakin materiaalia, missä tavaltaan jos on ollut jotakin tämmösiä stereotyyppioita, niin ne on joko tarkoituksella valikoitu toisinpäin. Et nyt esimerkiksi vaikka joku orkesterin esittelyvideo, mulla on just tuossa jonkun ruotsalaisen lukion sinfoniaorkesterin, niin siellä sattuu olemaan just, että isoa tuubaa soittaakin tyttö, kontrabasisti on tyttö, huilisti on poika, ja niin kun just tämmönen vanhakantaisesti vois ajatella, että ne on toisinpäin, vaikka oikeasti vielä 50 vuotta sitten orkesterissa nii ku oli pelkkiä miehiä. (H5)

Olen 10–15 vuotta sitten joskus tuolla saattanut opiskelijoille, seiskaluokkalaisille jo alussa alkaen sanoa, että tytöt muuten yleensä sitte niin ku oppii paremmin rumpujen soiton kuin pojat (naurua). (H5)

Lukion opettaja H4 pohti, että voisi joskus tarkoituksellisesti yrittää kääntää lauluissa olevia stereotyyppioita väärin päin. Kuten Leppänen (2011) kertoi, usein lastenlauluissa pojista laulaessa kerrotaan luonneseikoista, ja tytöistä ulkonäköseikoista.

Olisi hauska ehkä tehdä kiusallaan joskus semmonen vaikka konsertti, missä ne käännettäisikin niin ku ympäriinsä. Että uudelleensanotettaisiin vaikka tai jotain. Sama melodia kapteenin koukkuun, mutta se olisikin jotain tekemässä aivan muuta. Tai vaikka pelokas mies. Tai ujo. (H4)

Alakoulun opettaja H1 toi esille, että hän kannustaa eri tavalla tyttöjä ja poikia eri soitinten parissa. Esimerkiksi rumpujensoitossa hän kertoi kannustavansa tyttöä enemmän, kuin mitä kannustaisi poikaa, sillä tyttörumpaleja on vähemmän, kuin poikia. Eli hän (H1) kannustaa oppilasta enemmän silloin, kun oppilas rikkoo stereotyyppioita. Crowen (2010) mukaan naiset rikkovat soittimen valinnassa perinteisiä sukupuolistereotyyppioita enemmän kuin miehet.

Se on vaan sanoja ja olemuksella ja habituksilla mä niin kun tota kehun ja kannustan ja annan hyvää palautetta. Ja annan eri tavalla palauteta taitavalle työlle kuin taitavalle pojalle. - - joku taitava tyttö soittaa rumpuja ja se menee tosi hienosti. Niin mä annan hänelle tietyllä tavalla sitä, että hei

se tyttö soittaa rumpuja, tyttörumpaleita on kuitenkin aika vähän maailmassa. Kyllä niitä on paljon ja tosi taitavia, mutta ei oo sellanen soitin, mikä suuntautuu. Sillä tavalla kannustan, että hei mahtava juttu, että ei ole hirveän tyyppillistä, että tyttö soittaa noin hienosti rumpuja. - - Kun sitten, että joku poika soittaa rumpuja, niin siinä on taas ehkä se kun se on taitava, niin ikään kuin, että on hyvin yleistä, niitä rumpalisteja taas on niin paljon, että sitten se on ikään kuin spesiaali siinä porukassa. - - Se on vähän niin kuin kitaristeissakin, että näitä poikakitaristeja on pilvin pimein, mutta ei tyttökitaristeja niin paljon oo. Et sillä tavalla niin kun se kannustavuus osalle. Esimerkiksi harpun soittaja on poika, kyllä mä oon kannustanut häntä ihan eri tavalla kuin joku tyttö vaikka. Et onhan se nyt hienoa, että uskaltaa olla erilainen, on kiinnostunut eri soittimista ja tekee vähän jotenkin muuten kuin stereotypisesti, vähän rikkoo. (H1)

Opettajat pyrkivät opetusmenetelmien ja -materiaalien valinnalla rikkomaan perinteisiä stereotypioita. Erilaisia opetusvideoita ja muita materiaaleja valitessa erityisesti lukion opettajat kertoivat kiinnittävänsä huomiota siihen, että niissä olisi nähtävillä eri sukupuolia. He myös pyrkivät valitsemaan sellaista materiaalia, joissa perinteisesti ajatellut sukupuoliroolit ovatkin väärin päin. Alakoulun opettaja H1 kertoi, että kannustaa oppilaita eri tavalla sen mukaan, jos he rikkovat perinteisiä sukupuolirooleja. Silloin oppilas saattaa saada rohkeutta kokeilla uusia asioita miettimättä sitä, mikä on omalle sukupuolelle tyyppillistä.

Stereotypioiden läpikäyminen

Opettajat kertoivat käyvänsä mahdollisia stereotypioita, joita ilmenee esimerkiksi lauluissa tai uutisissa läpi oppilaiden kanssa, joka on myös Kuoppamäen (2015, 145) mukaan hyvä tapa haastaa perinteisiä sukupuolittuneita käytäntöjä. Lukion opettaja H4 kertoi käsitelleensä musiikkikulttuurin sukupuolittuneita käytäntöjä opiskelijoiden kanssa sillä tavalla, että jokainen opiskelija on tuonut tunnille valitsemansa lehtiartikkelin, joka liittyy musiikkiin. Lehtiartikkelista on saattanut herätä keskustelua myös sukupuolirooleista.

Musaykkösessä jokainen tuo vuorollaan jonkun lehtiartikkelin, joka liittyy jotenkin musiikkiin ja sit niin ku siinä yhteydessä sitten tulee ehkä puhetta, mutta jos ei tuu puhetta, niin itte sitten puhuu, että tuntuuks tämä teistä oudolta tai et toivoo, että vaikka ne ei ehkä hirveesti sieltä vastaakkaan, niin et niin ku joku ajatuksen kipinä sinne jää. (H4)

Lukion opettaja H4 kertoi musiikkikulttuurin sukupuolittuneista käytännöistä (ks. luku 5.3), jonka jälkeen sanoi, että käy niitä läpi opiskelijoiden kanssa. Myös lukion opettaja H5 kertoessaan sukupuolittuneista käytännöistä (ks. luku 5.3) sanoi käyvänsä niitä yhdessä läpi opiskelijoiden kanssa muun muassa eri medioista nousevien uutisten avulla. Lukion opettaja H5 kertoi pyrkivänsä *herättelemään* opiskelijoita ja aloittamaan keskustelua siitä, kuinka tasa-arvoisena he pitävät Suomen musiikkikenttää.

Mut et ainakin yritän niin ku opetuksessa siitä sinänsä niin ku kiinnittää huomiota silloin, kun jotain tämmöstä on, että onks se niin ku opiskelijoista outoa, että tässä nyt alleviivataan tai ollaan alleviivaamatta jotain asiaa ja muuta. (H4)

Me opiskelijoiden kanssa seurataan paljon mediaa. Et nyt esimerkiksi vastikään tuli tää tutkimus suomalaisista naissäveltäjistä 1700–1800-luvulla. Tätä me on käsitelty raakasti, et Suomessakin on 30 mainitsemisen arvosta säveltäjää 1800–1900-luvun taitteista, joista ei oo kukaan puhunut koskaan sanaakaan. Osan näiden teoksia on kantaesitetty nyt niin kun 2020-luvulla Suomessa. Ja mä oon opiskelijoille soittanut, että kuunnelkaa se, että mitä erikoista tässä, eikä kukaan osannut sanoa, että tää on naissoitajan musiikkia, koska ei se sieltä niin ku mitenkään kuulu. (H5)

Jos tunneilla käydyissä lauluissa on esiintynyt sukupuolistereotyyppioita, niitä on saatettu käsitellä oppilaiden kanssa. Myös laulujen valintaan on saatettu opettajan puolesta kiinnittää huomiota, jottei tulisi valinneeksi vain sellaisia lauluja, joissa on vahvat sukupuoliroolitukset. Boghratin ja Bergerin (2023) mukaan kuuntelijoiden asenteisiin ja ennakkoluuloihin voidaan vaikuttaa laulujen sanoilla. Lukion opettaja H4 kertoi, ettei välttämättä kiinnitä laulun sanoihin huomiota silloin, jos ne on englannin kielellä.

Mulla on päätyynyt nyt vakkariohjelmistoon toi Kotiviini - - se Kotiviinin se asetelma. Et kyl mä yritän sitä kysellä, että tuntuuks tää teistä jotenkin ihan normaalilt, että tää on näin päin, että nainen houkuttelee miehen luokseen ja sinne se niin kun jotenkin hyytyy vai et, mutta et joskus joo. Aika vähän ehkä sit kuitenkin on laulutekstit, jota tulee käyttäneeks tai mitä opiskelijatkaan valitsee, niin sellaisia, että niis olis varsinaisesti itessään kauhean vahvoja sukupuolirooleja tai -malleja. Tai sit ne on englanniksi, ja mä en kiinnitä silloin huomiota niin kauheasti sanoihin. - - Kun oli silloin se jotenkin kohu siitä, mikä se on se Sannin biisi, missä pikkutyöt... Joku yhden illan juttu kuitenkin, jotenkin se siinä laulaa. (kappaleen nimi: Sanni – Vahinko) Ja sitten siitä oli se kohu, kun oli se musavideo, missä ikään kuin nuoret tytöt ja pojat sitä laulo et onks se nyt sitten väärin. Niin siinä yhteydessä jotenki heräs se keskustelu silloin - - nytkin meinasivat Ukko Nooaa laulaa joku bändi, nii ehkä siitä pitäis keskustella kyllä, että se ei jäisi sinne piiloon. (H4)

Joo, ne (laulut) on täynnä (sukupuolirooleja). Mä joudun tekemään aika ison valinnan, että mitä lauluja on laulanut vaikka nykyään. Kanootin kappaleen, niin ei oikein voi niin kun laulaa, nykyajan mukaan niitä semmoisia... Että jos vähänkin vanhempia lastenlauluja laulaa, niin kyllä se vähän pitää niin kun kriittisesti katsoa, että mitäs tässä lauletaan. Että voinko mä nyt näitä lauluja laulaa, kun tässä tota niin vahvat... Et siitä näkökulmasta pitää huomioida, että ne on ihan täynnä koko ajan. (H1)

Opettajien vastauksista tuli ilmi, että musiikkikulttuurin sukupuolittuneisuutta on käyty läpi musiikin historian kautta. Erityisesti historian miesvaltaisuutta on käyty läpi. Lukion opettaja H5 kertoi, että ottaa ilolla vastaan sellaisia oppimateriaaleja, joissa näkyy, ettei musiikkiala ole pelkästään miesvaltainen. Myös tässä siis korostuu se, että pyritään oppimateriaalien valinnassa kiinnittämään huomiota siihen, että niissä näkyisi erilaisia roolimalleja, mikä on koettu tärkeäksi erityisesti naisopiskelijoiden näkökulmasta (ks. English ym. 2024).

Mä oon nyt tuonut niin kun historian tämmöstä patriarkalisuutta, vääristynyttä miehistä historiankirjoitusta, mikä liittyy musiikin historian kaanonin. Et niin kauan kun mä oon kouluja käynyt, niin yhdestäkään ainoasta naissäveltäjästä ei oo puhuttu sanallakaan. (H5)

Ilo oli se, että esimerkiksi mä käytän Yle Areenan kahdeksan klasaria näitä kuunnelmia joskus semmosina itsenäisenä tehtävinä, niin sinne tuli muutama jakso, missä käsiteltiin, vaikka tuli Hildegard Bingeniläinen, joka oli tuohon keskiajalla tämmönen appedissä, joka sanotaan, että oli ensimmäinen nimeltä tunnettu säveltäjä. Mä otin niin kun ilolla, otan tämmösiä vastaan, tulee niin kun myöskin oppimateriaaleja siitä, että tää ei ole niin tota miesvaltainen. (H5)

Sillä tavalla niin kun käyty läpi ehkä vähän sukupuolirooleja, et kuinka se kuitenkin se populaarikulttuuri oli miesten. Ja tätä kuinka ehkä tuli sitten 80-luvulla tuli sitten, ensimmäisiä semmosia naisrokkareita. Että sillä tavalla käyty läpi. Vähän niin kun tutkittu sitä. (H1)

Alakoulun opettaja H2 kertoi tilanteesta, jossa oppilas oli ihmetellyt Ylen orkesterikonetta tarkastellessa sitä, että miksi kaikki soittajat olivat miehiä. Tässä tilanteessa opettaja oli käsitellyt aihetta oppilaiden kanssa. Tässä tapauksessa kuitenkin tulee ilmi, että sukupuolittuneisuuden käsittely on jäänyt oppilaan vastuulle. Alakoulun opettajan mukaan tällaiset tilanteet, joissa oppilas itse huomaa ja mainitsee asiasta, ovat hyviä näiden aiheiden käsittelyyn.

Ainoa mitä kun me ollaan katottu nelosten kanssa Ylen orkesterikonetta, sä tiet sen ku sie esittelee, niin sit joku sano, että "onks noi kaikki soittajat miehiä?" Koska siellä oli tosi paljon niitä, jotka esitteli, ne oli miehiä. "Onks noi kaikki, tuo orkesteris, onks ne kaikki miehiä?" Siinä ei ollut varmaan, kun se joku puhalinsoittaja oli nainen. Niin sitten joku siinä kysyi. Mutta ei lapset, ei ne kiinnitä siihen oikeestaan muuten huomiota. - - No mä vaan sanoin, et tässä nyt on vaan valittu tämmöisiä, jotka ovat halunneet tulla tänne, että kun kertoo ja selittää selkeästi, että minkälainen se soitin on ja miten sitä soitetaan. Jotenkin sillai mä vaan sanoin, että ne nyt on

vaan valikoitunut. Siellähän oli myös kun se radion sinfoniaorkesteris siel- lähän oli japanilainen ja hollantilainen ja ne puhu englantia sitten, nekin oli miehiä. Et se oli niiku, mitä muistan lähiaikoina, että joku kiinnitti lap- sista huomiota, että miksi ne on kaikki miehiä. - - Näitä kommentteja, kun tulee, että niiku miksi ne on kaikki miehiä. Sehän on hirveän hedelmällinen tilanne ottaa se asia, että pitää ruveta käsittelemään sitä. (H2)

Oppimateriaaleista sekä -menetelmistä keskusteltaessa opettajat pohtivat, että millaista vaikutusta sillä voisi olla, jos pyrkisi valitsemaan sellaista materiaalia, missä sukupuolet näkyisivät monipuolisemmin. Esimerkiksi Tenhunen ja Erola (2023) kertoivat, että naiset ovat kokeneet, että esikuvien puute on vaikuttanut uravalintoihin ja siihen, ettei ole tar- peeksi rohkeutta lähteä musiikkialalle raivaamaan tietä. Lukion opettaja H4 mietti, että oppimateriaalin valinnalla voisi olla alitajuista vaikutusta: *olis tervetullut keskustelu se, että minkälaista oppimateriaalia käytetään, tai niitä esimerkkejä ja myös se, et miten se sitten koetaan opiskelijan näkökulmasta. On hirveän hankalaa toki tietää, koska jos on yhtään alitajuista, niin sitä ei niin ku siinä hetkessä pystytä ymmärtämään (H4).*

Jossain jaksossa kysyin sitä, että kuvitteleeko opiskelijat, että sillä on vai- kutus, että jos mä näyttäisin vaan esimerkiksi naisrumpaleita, ja se vähän, mitä mun opiskelijat nyt ikinä mitään sanoo, niin sieltä tuli semmonen osalta kuitenkin semmonen niin ku viesti, että se vois niin ku vaikuttaa sil- leen positiivisella, niin ku kannustavasti siihen, että lähtis kokeilemaan roh- keemmin. (H4)

Lukion opettaja H4 kertoi myös ystävästään, joka oli saanut rohkaisua siitä, kun oli näh- nyt Yle Arenassa esitetyssä musiikkiohjelmassa naismuusikkoja.

Joo, siis varmaan erityisesti siinä vaiheessa kun tuli toi, tai onhan siitä pu- huttu jo aina, mutta myös se että kun tuli toi Vesalan tytöt Ei soita kitaraa, niin ehkä se siin vaiheessa vähän heräs enemmän. Ja viime aikoina oon itte miettinyt, sitten kun ei oo enää oppikirjoja, tai vaikka niitä ehkä oliskin, mutta... Tai siis silleen, että en tiedä minkälainen kuvasto niissä on, mutta mikä on se opettajan käyttämän kuvaston merkitys ikään kuin siihen miten identifioituu sitten opiskelija. Kun ystäväni vaan sanoi, että kun oli joku Arenassa näitä naiset musiikintekijöinä, ja sitten oli joku tämmöne syna-

rave-keikkahomma, ja sit siin oli nimenomaan se, et oli nimenomaan pelkkiä naisia, niin hänelle tuli sellanen olo, että hei, täähän voisikin olla myös mua varten. (H4)

Oppimateriaalien valinnassa korostuu siis se, että opettajat pyrkivät näyttämään monipuolisesti sekä naisia että miehiä. Jos oppimateriaaleissa tai lauluissa kuitenkin esiintyy perinteisiä sukupuoliroolituksia, niitä pyritään käsittelemään oppilaiden kanssa. Välillä kuitenkin sukupuolittuneiden käytäntöjen läpikäynti on jäänyt oppilaiden vastuulle, eli asiasta on keskusteltu vasta silloin, jos oppilas on huomauttanut siitä. Sekä Lukion opetussuunnitelman perusteiden (2019) sekä Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan opetusmenetelmien valinnassa tulee ottaa huomioon sukupuolittuneet asenteet, ja opetuksen tulee pyrkiä muuttamaan niitä. Keskustelu oppimateriaalien valinnasta ja se, että niissä olisi esillä eri sukupuolia, on tervetullutta opettajien näkökulmasta. Kuten teoriassakin oli esillä, esikuvien merkitys siihen, että uskaltaa rikkoa perinteisiä sukupuolistereotypioita (ks. English ym. 2024; Almqvist 2019), on merkittävää.

5.2.2 Käyttäytymismallit

Sanavalinnat

Kun kysyin haastateltavilta, että onko jokin asia tuntunut haastavalta huomioidessa kaikkia eri sukupuolia, erilaiset sanavalinnat nousivat esille. On yleistä, että opettaja puhuttelee oppilaita tyttöinä ja poikina (Tainio 2009), ja nyt siihen on pitänyt kiinnittää huomiota. Haastatteluissa nousi esille, että muunsukupuolisuus näkyy nykyään yhä enemmän kouluissa: *tuota tämmönen muunsukupuolisuus näkyy niin ku aivan jatkuvasti. Et meillä on hyvin runsaasti tämmösiä nuoria, jotka esimerkiks, niin ku sukupuolinen identiteetti haluttais määritellä jotenkin muuten kuin miten se on aikaisemmin sinne tultaessa (H5).* Muunsukupuolisuuden lisääntymisen myötä on pitänyt olla entistä tarkempi siinä, ettei tule jakaneeksi oppilaita perinteisen sukupuolijaon mukaan.

Ei ehkä näissä niin ku perinteisis sukupuolissa, mut et sit nyt pikkuhiljaa ehkä kun lisääntyy nää tämmöset, ikään kun jotka ei oo varmoja tai jotka

kokee olevansa toista sukupuolta, niin niiden kanssa huomaa joskus, et koska se oma ehkä kieli, mitä käyttää on kuitenkin just vähän tämmönen, että tytöt ja pojat ja sekottukaa nyt, niin sit joutuu ehkä olemaan niin ku tarkempi sen kanssa. No, tästä aina opettajakoulutuksessakin puhuttiin, mutta että, että voisko sanoa jotenkin muuten kuin että tytöt tai pojat tai et mikä se on. Mut et yleensä yritän käyttää etunimeä. (H4)

Tämmönen puhas käsitteistö, kuinka puhutellaan opiskelijoita, niin siinä on jouduttu opettelemaan, vähän uudenlaista käsitteistöä ja terminologiaa, et se, mikä on ollut itsestäänselvää aikasemmin, että puhutaan vaikkapa kahdesta sukupuolesta, ja ne jaetaan selkeästi. Tää on niin ku sillä tavalla sukupuolittunutta ollu musiikki ja tanssi ja kaikki, niin tän kanssa joutuu olemaan nyt tosi varpaisillaan. Ja sit tämmösiä lipsautuksia, jotka huomaa itte välittömästi jälkeensä, jota kun on ajatellut muuttavansa, niin niitä sitten kuitenkin tulee niin ku lähes päivittäin. (H5)

Alakoulun opettaja H2 nosti esille, että puhutellessaan oppilaita tyttöinä ja poikina, hän ei ajattele sitä sukupuolten kautta vaan se on hänestä helppo tapa kutsua ryhmää. Kuten Tainio (2009, 165) sanoi, opettaja valitsee sukupuolinimikkeen usein silloin, kun hän puhuttelee osaa oppilaista. Edellisissä alkuperäisilmauksissa lukion opettaja H4 toi myös esille, että hän yleensä puhuttelee oppilaita etunimellä, mutta hän joutuu olemaan tarkkana asian suhteen. Alakoulun opettaja H2 kertookin, että puhuttelee oppilaitaan usein tyttöinä ja poikina, ja kun yksi oppilas kertoi, ettei koe olevansa kumpikaan perinteisistä sukupuolista, opettaja oli selittänyt tilanteen tälle oppilaalle.

Et mä selitinkin yhdelle mun kuudesluokkalaisel, joka tosiaan päätti, että hän ei oo tyttö eikä poika, kun se sanoi sitten, että kun tytötellään, mä sitten kuule, että jos mä sanon, että tytöt väistykää siitä vessanovien edestä, että muukki pääsee, niin silloin mä en ajattele teitä tyttöinä, vaan te ootte vaan ryhmä, jota mun täytyy jollain nimittää. Että mä en niiku ajattele, että no niin, siinä ne on tytöt tytöt tytöt tai pojat pojat pojat, vaan täytyy olla joku, millä kutsua sitä ryhmää. No sit se ymmärsi, että miksi sanotaan tytöksi, vaikka oikeasti hän ei nyt sit ollut tyttö. Se ei niiku ollutkaan tarkoituksellista tämmöstä ärsyttämistä ja provosoimista. Ne on tyttöjä, ne on poikia, ei

sitä niin kuin sillai koskaan ajattele, vaikka täytyy olla vaan joku, millä sitä sanoo ja se on helppo se tytöt tai pojat. (H2)

Sukupuolineutraalin terminologian käyttöön on kiinnitetty huomiota myös muulloin, kun vain oppilaita puhuteltaessa:

Ja tota oon niin kun pistänyt korvan taa, miten opiskelijat ite vähän sitte kouluttaa meitä. Että ei kannata kysyä, että onko se sun sisko tai muuta, että ennemmin puhutaan sisaresta tai niin ku näin, että vältetään tätä sukupuoliä, tämmöstä niin kun sukupuoliä määrittelevää terminologiaa siellä. (H5)

Opettajat pyrkivät kiinnittämään huomiota omiin sanavalintoihinsa ja siihen, miten puhuttelevat oppilaita. Edelleen perinteinen jako tyttöihin ja poikiin on olemassa, mutta oppilaita puhutellaan myös enemmän etunimillä. Opettajien mukaan muunsukupuolisuus on lisääntynyt, jonka vuoksi pitää kiinnittää enemmän huomiota siihen, ettei puhuttele oppilaita vain perinteisen sukupuolijaon mukaisesti. Opettajat kertoivat myös tapauksista, joissa oppilas on halunnut vaihtaa nimeään tai halunnut, että häntä kutsutaan toisella nimellä. Lukion opettaja H5 sanoi, että *se ei oo meiltä pois, jos me kutsutaan niin ku oppilasta jollakin toisella nimellä, kun se lukee siellä Wilmassa että me ei niin kun olla liian niin kun niuhottajia sen suhteen.*

Haasteet

Alakoulun opettaja H2 nosti esille, kuinka sukupuolineutraaliuteen pyrkiminen on saattanut mennä joissain asioissa jo hiukan yli. Hän pohti, miten joissain lastenlauluissa voisi pyrkiä sukupuolineutraaliuteen, sillä niissä kuitenkin esiintyy eri sukupuolet.

Sitä me muuten naurettiinkin musiikin opetuksessa, että kun on nyt tää sukupuoliä neutraalius niin kova sana, että pitäskö me nyt laulaa sitten kaksipa henkilöä Kuuriikasta tai Anni tanni Talleroinen, pieni henkilön tylleröinen tai ihan pimeetä, koska lauluissa on tyttöjä ja poikia. Niin. Kaksi henkilöä Kurikasta komiasti liikkuu. Se on ihan hullua. Missä menee järkevyyden raja? (H2)

Lukion opettaja H4 toi esille, kuinka joissain uskonnoissa voi olla, että musisointi on kielletty tytöiltä, mutta ei pojalta. Hän näki tämän haasteena, sillä se ei ole tasa-arvoista sukupuolille.

Tosin nyt on kyllä ehkä tulossa ensimmäinen tällöinen tilanne, että on uskonnon takia kielletty saman perheen tytöltä musisointi, mutta ei pojalta, mutta toivotaan, että se nyt tässä jotenkin selviää, koska sitä en ehkä, en suostuisi katselemaan. (H4)

5.3 Opettajien käsityksiä musiikkikulttuurin sukupuolittuneista käytännöistä

Musiikkikulttuurin sukupuolittuneista käytännöistä opettajat nostivat esille kolme yläluokkaa, jotka ovat epätasa-arvoinen sukupuolijakauma, historian merkitys ja sukupuolistereotyyppien vahvistaminen (taulukko 3).

Taulukko 3. *Kolmannen pääluokan jakautuminen yläluokkiin.*

Käsityksiä musiikkikulttuurin sukupuolittuneista käytännöistä		
Epätasa-arvoinen sukupuolijakauma	Historian merkitys	Sukupuolistereotyyppien vahvistaminen

Taulukossa näkyy kolmannen pääluokan jakautuminen yläluokkiin. Ensimmäisessä pääluokassa, joka on epätasa-arvoinen sukupuolijakauma, on esiteltynä opettajien käsityksiä siitä, miten eri sukupuolet näkyvät eri musiikkialoilla. Toisessa yläluokassa, joka on historian merkitys, esittelen opettajien käsityksiä siitä, miten historia vaikuttaa musiikkikulttuurin sukupuolittuneisiin käytäntöihin. Kolmannessa yläluokassa, joka on sukupuolistereotyyppien vahvistaminen, tuon esille opettajien käsityksiä siitä, miten sukupuolistereotyyppiä yhä näkyy ja miten niitä on tuotu esille.

5.3.1 Epätasa-arvoinen sukupuolijakauma

Opettajilta kysyttäessä musiikkikulttuurin sukupuolittuneista käytännöistä, esille nousi musiikkikulttuurin epätasa-arvoinen sukupuolijakauma. Nämä käsitykset ovat samankaltaisia, kuin aiemmin ilmi tulleet käsitteet musiikin opetuksessa esiintyneistä sukupuolistereotyyppioista. Haastatteluissa nousi esille, että yleensä naiset ovat niitä, jotka tanssivat tai laulavat. H3 nosti esille, että muissa lukioissa ei kuoroissa näy poikia. Hallam ym. (2008) tekemä tutkimus osoitti, että 11–14-vuotiaiden lauluopetuksessa tyttöjä on huomattavasti enemmän.

Et jos mä katon vaikka naapurilukioitten vaikka kuoroja, niin mulla herää aina kysymys, että missä on pojat? Tai siis miksi tämä on pelkästään niin ku tyttöoletettujen kuoro? (H5)

No tyttö laulaa ja poika soittaa kitaraa, jos on duo. Pääsääntöisesti. (H1)

Kyllähän naiset hakeutuu enemmän tanssiliikuntaan. Et kyl se sit aikuisväestössä näkyy se, että tanssillinen liikkuminen on naisille jotenkin tuntuu olevan, ja miehet on siinä bänditouhus. (H2)

Suurin osa musiikkialan epätasa-arvoisesta sukupuolijakaumasta painottui siihen, kuinka miespainotteista ala on. Tenhunen ja Erola (2023) raportoivat tutkimuksessaan, että musiikkiteknologiassa usein naiseen suhtaudutaan vähättelevästi ja vanhemmissa ikäryhmissä naiset eivät ole osanneet edes ajatella, että voisivat lähteä musiikkiteknologian aloille. Tämä nousi esille myös haastateltavalla:

Jos mietitään niin ku tommosta musiikkitekniikan puolta, vaikka silleen että siellä on ehkä silleen selkeästi miespainotteisempaa. Tai silleen että kyl jos on johonkin esiintymään vaikka mennyt, niin useimmiten ne on ollu aina miehiä, jotka siellä tekee sitä kaikkea taustahommaa ja muuta. (H3)

Uusea opettaja nosti esille sen, kuinka bändit useimmiten koostuvat vain miehistä. Opettajat nostivat esille myös, kuinka yleensä erilaisissa tapahtumissa ja tilaisuuksissa, kuten televisio-ohjelmissa ja festareilla esiintyvät muusikot ja bändit ovat miehiä. Ylen tutkimuksessa (Putkonen ym. 2024) selvisi, että kesän 2024 musiikkifestivaalien esiintyjistä miehiä oli yli 60 %. Myös Anglada-Tort ym. (2021) tutkimuksessa kävi ilmi, että vuosina 1960–2015 suosituimpien artistien ja bändien joukossa miehiä on naisia enemmän.

Siitähän oli iso kysymys tossa presidentin linnanjuhlien yhteydessä, niin ei tainnut olla siis yhtään naispuolista soittajaa, jos ei kaartin soittokunnassa sit ollut. (H4)

Tuolla niin ku bändiestraadeilla, niin ku vaikka Tuska-festivaalissa, niin siellä ne naiset on siellä laulajina, ja sitten siellä bändeissä ei kuitenkaan tainnut olla viime kesänä, kävin ihan leikkipäätään katsomassa, niin ollutkaan yhtään niin kun naispuolista. - - se on ollu aika miehistä touhua nää kaikki tämmöiset bändihommat. Orkesterin puolella se on tietysti muuttunut ja musiikkikoulutuksen myötä, kun se on kaikille mahdollista, mutta että kuinka paljon tää on semmosta niin kun luonnollista valintaa. (H5)

Niin ku edelleenkin naisten paikka vaikka pop-musiikissa on niin kun artistina keulakuvana, ja ne mitä ihmiset näkee tuolla TV:ssä, että on se sitten Voice of Finland tai Tanssi Tähtien Kanssa -bändi, niin yhtä ainutta naista ei näy siellä. Että nää on äijäkerhojen niin kun temmellyskenttä. (H5)

Lukion opettaja H4 toi esiin jazz-musiikin, joka on hänen mukaansa miesvaltaista erityisesti vanhemman sukupolven käsitysten mukaan. Hän toi esille myös käsityksen, jonka mukaan kovaääniset instrumentit ja instrumentit, jotka vaativat tekniikkaa, nähdään naisille vähemmän sopivina. Crowen (2010) mukaan soittimet, joissa on kovempi ääni, nähdään maskuliinisempina soittimina.

Kyllä niitä (sukupuolittuneita käytäntöjä) valitettavasti aika paljon on. Eriytisesti jazz-musiikin soittajat, niin on ehkä aika vahvasti profiloitunut yhä Suomessa. Ja se semmonen vanhempien ja ehkä minunkin sukupolven ajatus siitä. Jotenkin se semmonen, kyl sit siihen törmää et tekniikka ja kovaääniset instrumentit ei ole naisille ja näin pois päin. En osaa ehkä mitään yksittäistä tilannetta sanoa, mut välillä tulee kyllä semmonen olo, että ollaan niin ku aika hakoteillä. (H4)

Lukion opettaja H4 toi esille, että aiemmin bändeissä sähkökitaristit ja rumpalit ovat olleet miehiä, mutta nykyään hän ei ole kiinnittänyt samaan huomiota. Basistien sukupuolijakauma on ollut hänen mukaan tasaisempi aina. Lukion opettaja H5 kertoi, että on myös

poikkeustapauksia. Jotkut artistit ovat koonneet naisbändejä, mutta usein naisen paikka on kuitenkin laulajana.

Vanhoja bändejä kun miettii, niin basisteja on ollut kyllä sekä että aika tasanaisesti, mut ehkä se sähkökitara ja rummut oli enemmän sitten profiloitunut silloin, tai hakeutui ehkä miehet niihin enemmän. Nykyään en huomaa semmoista. (H4)

Toki siellä on joitakin poikkeuksia. Saattaa olla, Anssi Kelalla on kosketinsoittajana, siellä on naispuolinen ja sitten tota joku Prince on joskus, tai onko siellä Lenny Kravitz koonnut pelkän naisbändin, tai Beyoncella on naismuusikoita, mutta tämmöisiä, mutta naisen paikka on niin kun joko laulajana tai sitten jossakin muualla, mutta tota eipä niitä Suomessa ainakaan näy missään. (H5)

Kaksi haastateltavaa myös mainitsi Teoston korvauksista, joista suurin osa edelleen menee miehille. Teoston (2023) mukaan musiikin tekijöistä naisia on vain 21 %.

Ja Teoston korvauksista oli just juttu, että suurin osa menee miehille ja, et kyllä se niin ku ainakin tuntuu olevan jollain tapaa pinnalla, se, tehdäänkö sille asialle mitään, niin on sitten eri asia. (H4)

Joistakin tekijäoikeustuloista Suomessa, niin onks se nyt 15 prosenttia saa naiset. (H5)

Alavillamo (2016, 72) kertoi pro gradu -tutkielmassaan, että naisista tuntuu alentavalta, että sukupuolta tuodaan jatkuvasti esille. Naissukupuolen korostaminen nousi esille myös haastatteluissa: *Kyl mä sen myönnän, et se semmonen niin ku kuvasto, mitä on ja miten niin kun asiat tuodaan, niin on yhä aika sellasta... Tai yllättävän paljon myös lehtikeskustelussa ja muussa joudutaan korostamaan sitä, että on upea naiskapellimestari tai vastaavaa. (H4)*

Opettajien käsitykset musiikkikulttuurin epätasa-arvoisesta sukupuolijakaumasta painotui alan miesvaltaisuuteen. Tässä on nähtävillä samankaltaisia käsityksiä, kuin luvussa 5.1.1. Sekä koulussa että musiikkikulttuurissa ylipäätään laulu nähdään enimmäkseen naisten ja tyttöjen juttuna. Kuitenkin erilaiset bändit koostuvat suurimmaksi osaksi miehistä.

5.3.2 Historian merkitys

Lukion opettaja H5 toi esille musiikin historiaa ja sen vaikutusta nykypäivän musiikkialan miespainotteisuuteen. Hän toi esille myös uskontojen vaikutuksen ja sen, kuinka uskonnoissakin naiset ovat ”*pihalla*” ja miehet johtavat. H5 toi esille myös, kuinka nyky maailma on mennyt taas yhä konservatiivisemmaksi, ja se nousi esille myös Boghratin ja Bergerin (2023) tutkimuksessa, jossa tutkittiin laulujen sanoja, sillä heidän mukaansa sukupuolittuneisuuden on nähty lisääntyvän taas lähivuosina.

Varsinkin kun nykypäivänä maailma on mennyt sillä tavalla konservatiivisemmäksi päin, että tulee tällöinen trad home wife tai tällöinen meininki, et niin kun on tullut tällöisiä liikkeitä, joissa ihannoidaan sitä, että naisen pitäis palata takaisin kotiin. Nii musiikissahan se tietysti muistuttaa sitä 1800-luvun meininkiä, että naisen paikka on kotona ja se saa harrastaa musiikkia, mutta että mies on se, joka menee sitten ja on keulakuvana joka paikassa että. Mä nään kyllä musiikin semmosena pienoisyhteiskuntana tässä ja ainakin itse pyrin ainakin tuomaan ne historialliset tosiseikat. Yks on niin kun se, että vaikka keskiaikaisessa musiikissa korostuu kirkon vaikutus, katolisen kirkon vaikutus, niin sehän on ollut melko miehistä touhua, kaikki tää uskontoihin liittyvä, islamin niin ku sarialaista puhumattakaan, tai on se sitten juutalaisuus, niin kyllä ne naiset on kaikista niin kun pihalla. Kyl ne on hyvin miehistä meininkiä. (H5)

Lukion opettaja H5 nosti esille myös sen, kuinka suurin osa tunnetuista säveltäjistä kautta aikojen on miehiä. Hän kertoi siitä, kuinka vasta 2020-luvulla taitavia naissäveltäjiä on tuotu esille: *Nyt esimerkiks vastikään tuli tää tutkimus suomalaisista naissäveltäjistä 1700–1800-luvulla, tätä me on käsitelty raakasti, et Suomessakin on 30 mainitsemisen arvosta säveltäjää 1800–1900-luvun taitteista, joista ei oo kukaan puhunut koskaan saanaakaan. Osan näiden teoksia on kantaesitetty nyt niin kun 2020-luvulla Suomessa. (H5)* Myös Green (2002b) toi esille, kuinka suurin osa tunnetuista säveltäjistä on miehiä. Lukion opettaja H5 kertoi siitä, kuinka aiemmin naiset ovat saaneet harrastaa musiikkia, mutta vain miehet ovat olleet niitä, jotka saivat esittää sitä julkisesti.

Systeemaattisesti naisen paikka on ollut kotona, naisten on kautta aikoja annettu niin ku opiskella sitä musaa ja edetä jopa niin, että saattaa jotakin oppilaitosopettajan paikkoja, pienien orkesterien johtopaikkoja olla, tämmösiä pedagogisia paikkoja, mut sitten kun pitäis päästä johonkin isommille estradeille tai sit saada sävellyksiä kuuluun, saa sävellellä, mutta et mitään sävellyksiä ei esitetä. Joku puolustaa sitä sillä, että pitää olla niin kun sen teoksen arvoa, et se musiikki olisi se pääasia, mutta kyllä mä sanon, että tämmösillä näillä rakenteellisella sukupuolta, tämmösellä syrjimisellä on kautta aikojen, niin sillä on niin vahvat ja väkevät juuret, että niitä vastaan pitää nyt niin kun taistella. (H5)

Vaikkapa 1800-luvun hienostoperheissä niin musiikki oli naisten ja niin ku tämmönen kotimuisointi oli naisten ja tyttöjen juttu. Ja sitten tota miehet lauloi kapakoissa ja mieskuorot kohotti Suomen kansan itsetuntoa. Ja puhu, Suomen kansan niin ku on mieskuoro ja se on ollut paikalla, kun Suomea on rakennettu ja itsenäistyny taustalla. Tietysti se, että naisia ei siinä vaiheessa päästetty yliopistoihin, eikä luonnollisesti he ei olleet myöskään ylioppilaskuoroissa. (H5)

Myös Teoston (2023) tutkimus nousi esille. Lukion opettaja H5 pohti, että voisiko tekijänoikeustulot olla tasaisemmat, jos historia olisi erilainen.

Mä viittaaan vaikka tohon Teosto-tutkimukseen, että kuinka paljon yhteiskunta ja se, et se olis joskus täydellisen, voiko se olla täydellisen tasa-arvoinen, että niin kuin miettiä, että olisiko niitä naissäveltäjiä, olisiko ne tekijänoikeustulot joku päivä 50-50, jos ei tässä olis tätä historian painolastia. (H5)

Historian nähtiin vaikuttavan siihen, miksi musiikin eri aloilla on edelleen enemmän miehiä kuin naisia. Historian painolasti ja uskonnon vaikutus historiassa on erityisesti lukion opettajan H5 mukaan vaikuttanut siihen, ettei naisten tekemää musiikkia ole arvostettu samalla tavalla kuin miesten tekemää musiikkia.

5.3.3 Sukupuolistereotyyppien vahvistaminen

Molemmat lukion opettajat nostivat esille myös kapellimestari Jorma Panulan, joka on MTV-uutisten haastattelussa vuonna 2014 ilmaissut, että naisilla ei ole tarvittavia biologisia ominaisuuksia kapellimestarin uraan, eikä naiset näin ollen sovi kapellimestareiksi (MTV, Airola 2014). Molemmat lukion opettajat pohtivat, että ehkä tämä mielipide on saattanut muuttua tai ainakin se on herättänyt keskustelua aiheesta.

Mut et onneks nyt sit semmosesta Panulan maailmasta, että eihän naiset voi olla kapellimestareita tai muuta, niin ollaan päästy jo vähän eteenpäin, että et siitä ainakin sentään keskustellaan. (H4)

Ei siitä oo kauaakaan, kun Maestro Jorma Panula tuumas, että nainen ei sovi orkesterinjohtajaksi, että se ei vain luontaisesti sinne istu, että sitä ei kannata sinne väkisin yrittää. En tiedä, onko hän pyörtänyt kantaansa, mutta tuntuu näin Suomi on niin ku tämmönen kapellimestarien ihmemaa, niin tuntuu jotenkin semmoselta erikoiselta ajatukselta, että jos hän vielä olis samaa mieltä. (H5)

Myös erilaiset sukupuolittuneet sanavalinnat ja käsitteistöt nousivat esiin. Lukion opettaja H5 kertoi, kuinka paritanssissa käytetty käsitteistö on jaettu perinteisesti naiseen ja mieheen, mutta nykyään sitäkin on alettu välttämään ja käsitteistö on vaihtunut sukupuolineutraalimpaan.

Toinen asia, missä sen huomaa esimerkiksi, on tanssiminen ja se, että vaikka suomalainen tämmönen niin ku paritanssinormisto on rakennettu niin kun miehen ja naisen tämmösen niin kun perinteisen sukupuolikäsityksen varaan. Historiaa tunteneena tai eri kulttuureita tuntevana, niin ei se ole aina kaikissa kulttuureissa eikä aina ollut näin jyrkkä. Kyllähän kansantanssia harrastetaan niin kun samaa sukupuolisten kesken eikä siinä oo mitään, mutta ehkä justiin tämmönen perinteinen tyttö, poika, mies, nainen jos aatellaan vaikka perinteistä kansantanssia, että on naisten kansallispuvut ja miesten kansallispuvut, mies vie, nainen on vietävänä. Tätä on niin ku muutettu, tätä käsitteistöä, että kyllä mä oon törmännyt keskusteluun, missä esimerkiksi tanssissa on ruvettu puhumaan viejästä ja vietävästä ja

niin edelleen, et pyritään välttämään sitä semmosta, niin ku turhaa jakamista kahteen sukupuoleen. (H5)

Alakoulun opettaja H1 puhui populaarimusiikin sanoituksista, joissa on vahva sukupuoliroolitus. Tämä kävi ilmi myös Flynn ym. (2016) tutkimuksesta, jossa kerrottiin, että 600 laulusta yli puolessa oli havaittavissa sukupuoleen liittyvää objektivointia, ja naiset olivat usein objektivoinnin kohteena.

Tai jos me mietitään mitä tahansa niin kun populaarimusiikin sanotuksia, niin hyvin voimakashan siellä on edelleen se sukupuoliroolitus. (H1)

Musiikkikulttuurissa opettajien mukaan perinteisiä sukupuolirooleja ylläpidetään erilaisilla sukupuolittuneilla käsitteillä ja sanavalinnoilla. Populaarimusiikin sanoituksissa näkyvä sukupuoliroolitus sekä tanssissa perinteisesti käytetty jako naisiin ja miehiin on edelleen olemassa. Myös vaikutusvaltaisen ja suomalaisen musiikkikulttuurin näkökulmasta merkittävän henkilön kommentit, jotka syrjivät naisia nousivat esille lukion opettajilta.

6 Pohdinta

6.1 Tulosten yhteenveto

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää peruskoulun ja lukion opettajien käsityksiä siitä, miten eri sukupuolten käytös ja toiminta eroaa musiikin opetuksessa, ja miten opettajat pyrkivät huomioimaan sukupuolten välistä tasa-arvoa musiikin tunneilla. Lisäksi oli tarkoitus selvittää näiden eri opettajien käsityksiä musiikkikulttuurin sukupuolittuneista käytännöistä. Aineistonani oli viiden opettajan puolistrukturoitua haastattelua. Tuloksena oli kolme pääluokkaa, jotka jakaantuivat alaluokkiin.

Tutkimustulokseni ovat samansuuntaisia kuin aiemmin esittämäni tulokset teoriaosuudessa. Etenkin instrumentin valinnassa nousi esille samanlaisia käsityksiä siitä, miten eri soittimille niin sanotusti sopivat sukupuolet nähdään ja koetaan. Bändisoitto- ja soittimet nähtiin erityisesti poikien juttuna, kun tytöt taas pitivät enemmän laulamista. Pojille laulaminen tuotti haasteita, ja yhtenä syynä laulamisen välttelylle nähtiin äänenmurros. Pojat lauloivat paremmin usein silloin, jos saivat laulaa ryhmänä tai kaverin kanssa. Piano ja huilu nähtiin tyttöjen soittimina, ja rummut sekä kitara enemmän poikien soittimina. Aineistosta nousi esille se, kuinka eri soittimien sukupuolittuneisuus on kulttuurin ilmentymää. Kävi ilmi, että musiikin valinnaisaineissa tytöt ovat enemmistössä, pois lukien bändikurssit, joissa sukupuolijakauma on tasaisempi. Tanssikursseilla sukupuolijakauma on myös epätasainen, mutta en tutkielmassani ole käsitellyt tanssia tai tanssiin liittyviä sukupuolittuneita käytäntöjä, sillä muuten tutkielmani paisuisi liian laajaksi.

Eri sukupuolten välisistä eroista tuntikäyttäytymisessä nousi esille, että etenkin poikaryhmät saattavat lisätä huonoa käytöstä toisissaan, mutta tämä nostettiin esille myös tyttöryhmissä. Tuloksista kävi ilmi, että opettajien mukaan tytöt ja pojat myös saattavat osoittaa kiinnostuksen ja myös sen, jos ei kiinnosta, eri tavalla. Alakoulun opettaja pohti, että pojat tulevat usein tyttöjä jäljessä henkisessä kehityksessä. Poikien oppimisessa painotettiin sisäisen motivaation tärkeyttä, ja tytöistä kerrottiin, että he oppivat nopeammin uuden asian ja ovat rohkeampia musiikin tunnilla kuin pojat. Haasteina tyttöjen oppimiselle näh-

tiin mahdolliset geelikynnet, ja tuloksissa oli pohdintaa siitä, että tyttöjen hienomoto-riikka olisi erilainen kuin poikien, jonka vuoksi kitaran soittaminen voisi olla haastavampaa tytöille.

Oppimateriaaleista ja -menetelmistä opettajilla oli erilaisia kokemuksia ja näkemyksiä. Haastatteluissa nousi kuitenkin esille etenkin lukion opettajilta, että oppimateriaalien valinnassa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että siellä näkyy monipuolisesti eri sukupuolet. Roolimallien vaikutus nähdään tärkeänä musiikkia opiskellessa (Tenhunen & Erola 2023; Almqvist 2019), sillä silloin opiskelijat voivat saada rohkeutta lähteä kokeilemaan erilaisia työskentelytapoja ja tulevaisuudessa ehkä myös suuntautua musiikkialalle. Laulujen valinnassa osa opettajista oli kiinnittänyt huomiota siihen, ettei niissä olisi ainakaan koko aikaa näkyvillä sukupuolistereotyyppioita. Jos sukupuolistereotyyppioita esiintyi, niitä käsiteltiin oppilaiden kanssa. Myös sanavalinnoilla pyrittiin enemmän sukupuolineutraaliuteen, mutta sukupuolten huomioimisessa haasteena nähtiin uskonto, joka kieltää musiikin harrastamisen tytöltä, muttei pojalta. Keskustelu sukupuolineutraaliudesta herätti myös pohdintaa siitä, missä menee raja siinä, mitä kaikkea pitäisi pyrkiä muuntamaan sukupuolineutraaliksi.

Musiikkikulttuurin sukupuolittuneista käytännöistä nousi esille etenkin naisten huonompi asema musiikkialalla. Kuten esimerkiksi Teoston (2023) vuosikertomuksessakin nousi esille, myös aineistossani painotettiin sitä, kuinka musiikkiala on edelleen hyvin miespainotteinen. Yhtenä syynä naisten vähyydelle musiikkialoilla nähtiin historia, sillä tuloksissa nousi esille, kuinka aiemmin naiset eivät ole saaneet esittää musiikkia, vaan se on kuulunut miehille. Esille nousi myös kapellimestari Jorma Panulan väitteet siitä, ettei naiset sopisi kapellimestareiksi. Myös sukupuolittuneita käytäntöjä paritanssin käsitteistössä sekä populaarimusiikin sanoituksissa tuotiin ilmi. Opettajat pyrkivät käsittelemään erilaisia sukupuolittuneita käytäntöjä ja musiikin sukupuolistereotyyppioita oppilaiden kanssa keskustelemalla ja näyttämällä esimerkkejä niistä.

Erityisesti bändisoittaminen on opettajien mukaan hyvin miesvoittoista. Jos naisia näkyy, he ovat laulajina. Tämä on yhteydessä teoriassa esitettyjen tulosten kanssa, mutta tämä nousi esille myös silloin, kun opettajat pohtivat musiikin tunneilla tapahtuvaa instrumentin valintaa. Pojille laulaminen tuotti enemmän haasteita kuin tytöille. Musiikin tunneilla

tytöt pitivät laulamisesta enemmän kuin pojat. Eri televisio-ohjelmissa esiintyneet bändit ovat myös opettajien mukaan miespainotteisia ja festarien esiintyjät ovat yleensä miehiä.

6.2 Tulosten tarkastelua ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimukseni tulokset voivat auttaa opettajia pohtimaan sitä, miten sukupuoli näyttäytyy musiikin opetuksessa ja sitä kautta opettajat voivat miettiä myös omia mahdollisia sukupuolistereotypioitaan. Olisi tärkeää, että opettajat tiedostaisivat omat mahdolliset ennakkoluulonsa, eivätkä antaisi niiden vaikuttaa opetukseen. Tuloksista tulee huomioida, että olen painottanut niissä nimenomaan opettajien avaamia käsityksiä sukupuolten eroavaisuuksista. Halusin tuoda ilmi sitä, miten eri sukupuolet näyttäytyvät opettajien mukaan musiikin opetuksessa ja miten he pyrkivät huomioimaan sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista omilla valinnoillaan.

Opettajien vastauksista tuli ilmi, että soitinvalinnat eivät välttämättä ole enää niin sukupuolittuneita kuin mitä aiemmin, mutta silti etenkin piano ja huilu nähtiin tytöille yleisempänä, kun taas pojille yleisimmät soittimet olivat rummut ja kitara. Lempisoittimen valintaan vaikuttaa useimmiten Wiedenfeldin tutkimuksen (2012, 74) mukaan soittimen ääni ja oppilaan oma käsitys siitä, kuinka hyvin pystyy soittamaan soitinta. Haastattelussa H3 toi esille, kuinka musiikkiopistossa todella suuri osa, lähes kaikki pianonsoittajat ovat tyttöjä. Kun alkaa pohtimaan, mikä voisi vaikuttaa soitinten sukupuolittuneisuuteen, ensimmäisenä tulee mieleen roolimallien vaikutus, mikä tulee esille myös esimerkiksi English ym. (2023) tekemässä tutkimuksessa.

Opettajat toivat esille sitä, kuinka usein eri televisio-ohjelmissä sekä festareilla olevat esiintyjät ovat miehiä, ja jos naisia näkyy, ne ovat useimmiten laulajina. Esikuvien tärkeys korostuu siis tässäkin, sillä tämä oli hyvin yhteydessä siihen, millaisia soitinvalintoja oppilaat tekivät myös musiikin opetuksessa. English ym. (2024) tuovat esille, että naisopiskelijat kokisivat tärkeänä, että oppimateriaaleja valitessa voisi pyrkiä huomioimaan enemmän naismuusikkoja. Myös Tenhunen ja Erola (2023) toivat esille, että roolimallien avulla tytöille voisi osoittaa sitä, että tietyt musiikkialan ammatit sopivat myös tytöille.

Oppimateriaalin valinnassa opettajat kiinnittivät myös jonkin verran huomiota laulujen sanoituksiin ja niissä esiintyneisiin sukupuolirooleihin. Kuten tuloksista kävi ilmi, populaarimusiikin sanoitukset nähdään vielä sukupuolittuneina. Alakoulussa laulettavat laulut ovat yleensä hyvin erilaisia kuin yläkoulussa tai lukiossa käydyt laulut, mutta silti niiden sanoituksiin olisi hyvä kiinnittää huomiota, sillä laulujen sanoilla voi olla vaikutusta kuullijoiden asenteisiin ja käyttäytymiseen (ks. Boghrati & Berger 2023). Voisi olla kiinnostavaa tutkia aihetta myös oppilaiden näkökulmasta ja selvittää, millaisina oppilaat kokevat lauluissa esiintyneet sukupuoliroolit.

Laulaminen nähtiin haasteena etenkin pojille. Tuloksissa sekä teoriassa (ks. Hallam ym. 2008; Leppänen ym. 2013) kävi ilmi, että äänenmurroksen on nähty vaikuttavan siihen, miksi laulunopetuksessa nähdään tyttöjä useammin kuin poikia. Tuloksista kävi ilmi, että koska äänenmurrosta ei käsitellä kouluissa, laulaminen saattaa jäädä. Williamsin ja Harrisonin (2016) mukaan äänenmurroksen aikana pojan ääni saattaa kuulostaa enemmän feminiiniseltä, jolloin laulamista saatetaan pitää nolona. Kuten esimerkiksi Kunnarin (2020) opinnäytetyöstä kävi ilmi, maskuliinisuutta tavoitellaan enemmän kuin feminiinisyttä. Poikia kiusataan todennäköisemmin siitä, että he käyttäytyvät feminiinisesti, kuin tyttöjä silloin, kun he käyttäytyvät maskuliinisesti. Musiikin opetuksessa olisikin tärkeää kiinnittää huomiota äänenmurrokseen ja käsitellä sitä oppilaiden kanssa, jottei se aiheuttaisi nolouden tunnetta. On myös ongelma, että feminiinisenä pidetyt asiat koetaan nolompina kuin maskuliinisenä pidetyt asiat, mutta tämä on syvälle juurtunut ongelma niin musiikkikulttuurissa kuin kulttuurissa ylipäätään.

Alan miesvaltaisuus tuli ilmi sekä tuloksissa että teoriassa. Opettajien käsityksissä tuli ilmi myös Teoston (2023) tekemä tutkimus, josta selviää, että musiikin tekijöistä miehiä on melkein 80 %. Aloinkin pohtimaan, että miksi musiikkiala on hyvin miespainotteista, vaikka kouluissa valinnaisilla musiikin kursseilla suurin osa on tyttöjä? Tuloksissa tuotiin ilmi, kuinka historia voi vaikuttaa siihen, että ala on edelleen miesvaltainen, ja sekä tuloksissa että teoriassa tuotiin ilmi alan miespainotteisuutta sekä sukupuolten epätasa-arvoista kohtelua. Tuloksissa tuli esille myös sukupuolistereotyyppien vahvistamista musiikkikulttuurissa, kuten kapellimestari Jorma Panulan kommentit. Edelleen siis musiikkikulttuurissa stereotyyppiset käsitykset saavat tilaa. Koen, että opettajalla onkin tärkeä rooli siinä, että pyrkii muuntamaan näitä käsityksiä tasa-arvoisemmaksi. Jatkotutkimusaiheena voisi olla kiinnostavaa tutkia, onko opettajan sukupuolella merkitystä oppilaiden

näkökulmasta. Myös minun tutkimuskysymyksiäni voisi olla kiinnostavia selvittää oppilaiden näkökulmasta.

On mielenkiintoista, miten valinnaiskursseiden sukupuolijakauma on tyttöpainotteinen, mutta musiikkiala on hyvin miespainotteinen. Tuloksien mukaan pojat saattavat ryhmässä levittää huonoa asennetta toisiinsa tyttöryhmään verrattuna. Tuloksissa kävi ilmi, että tytöt jaksavat jonkun verran keskittyä paremmin musiikin tunneilla ja tehdä töitä tunnollisemmin kuin pojat. Oppimiserosta taas nostettiin esille, että tytöt oppisivat poikia nopeammin ja että tytöt olisivat poikia taitavampia. Esimerkiksi Tenhunen ja Erola (2023) kertoivat tutkimuksessaan, että tyttöjen pitää todistella olevansa parempia kuin poikien, jotta voisivat päästä edes samalle tasolle heidän kanssaan. Voisi olla mielenkiintoista selvittää, minkä vuoksi valinnaisille musiikin kursseille ei tule niin paljon poikia. Voisi tutkia esimerkiksi poikien syitä valita tietyt valinnaisaiheet tai olla valitsematta niitä. Pojat saattavat pitää musiikillisia aktiviteetteja feminiinisempinä, jolloin he saattavat vältellä niitä, jotta sopivat paremmin pojille asetettuun muottiin (ks. esim. Lehtonen 2010).

Tutkimustuloksista voisi päätellä, että sukupuolella on jonkin verran merkitystä musiikin opetuksessa. Kuoppamäen (2015, 135) mukaan sukupuolen kaksijakoisuuteen tulisi kiinnittää huomiota ja sitä tulisi käsitellä, jotta voisi edistää tasa-arvoa musiikin opetuksessa. Tuloksista kävi ilmi, että tytöt ovat poikia rohkeampia musiikin tunneilla, vaikka Tenhunen ja Erolan (2023) tutkimuksessa vastaajat kertoivat, että poikia kannustetaan tyttöjä useammin rohkeuteen ja riskinottoon, kun tyttöjä kannustetaan varovaisuuteen. Poikien sisäinen motivaatio aiheesta on merkittävää, kun taas tytöt ovat tunnollisempia ja vastuullisempia, ja myös Tainio ym. (2010) kertoi tyttöjen olevan usein hyviä oppilaita. Tyttöjen oppimisen haasteina nostettiin esille geelikynnet sekä hienomotoriikka, joka eroaa poikien hienomotoriikasta. Nämä ovat sellaisia haasteita, joihin opettajana voi olla helpompi tarttua, mutta jos sisäinen motivaatio puuttuu, miten sitä voisi yrittää kasvattaa? Olisi mielenkiintoista selvittää, miten oppilaita, etenkin poikia pyritään motivoimaan musiikin tunneilla ja onko oppilaiden näkökulmasta havaittavissa jotain eroa siitä, kuinka opettajat motivoivat eri sukupuolia.

Opettajien esittämässä käsityksissä muunsukupuolisuus nousi jonkun verran esille, mutta käsityksissä sukupuoli jaettiin kuitenkin usein tyttöihin ja poikiin. Siksi olen itsekin tuloksissa vertaillut sukupuolia perinteisen sukupuolijakauman kautta. Tuloksista kävi ilmi,

että muunsukupuolisuus on lisääntynyt viime vuosina, ja sen myötä esimerkiksi sanavalintoihin on pitänyt kiinnittää enemmän huomiota. Opettajat eivät käsityksissään tuoneet ilmi muunsukupuolisia musiikkikulttuurissa koulun ulkopuolella, mutta Pääkkölä ym. (2021) toivatkin esille, että muunsukupuoliset muusikot eivät välttämättä tuo esille oikeaa sukupuoli-identiteettiään, jottei heidän ammattinsa vaarantuisi. Voisi olla kiinnostavaa jatkoissa tutkia enemmän myös käsityksiä muunsukupuolisista oppilaista sekä mahdollisesti myös enemmän muunsukupuolisten kokemuksia musiikin opetuksen sukupuolittuneisuudesta.

Opettajat pyrkivät huomioimaan opetusmateriaalien valinnassa sitä, että esimerkiksi opetusvideoissa näkyisi monipuolisemmin eri sukupuolia, ja niillä pyrittiin välillä myös rikkomaan perinteisiä stereotypioita. Uskonkin, että tällä tavalla yhä useampi oppilas voi saada enemmän rohkeutta kokeilla myös niitä soittimia, jotka eivät ole niin tyypillisiä omalle sukupuolelleen. Esimerkiksi English ym. (2024) tutkimuksen naisopiskelijat kertoivat, että naisroolimalleille on tarvetta. Esikuvien merkitys korostui oppimateriaalien valinnassa ja alakoulun opettaja kertoi kannustavansa oppilaita eri tavalla silloin, kun he rikkoivat perinteisiä sukupuolirooleja. Tytöt rikkoivat perinteisiä sukupuolirooleja useammin kuin pojat sekä teorian (ks. Kunnari 2020; Crowe 2010; Mulvey & Killen 2015) että tulosten mukaan. Yhtenä syynä tälle voisi nähdä sen, että asiat, joita pidetään feminiinisinä, eivät ole niin tavoiteltavia kuin ne, joita pidetään maskuliinisina.

Oppimateriaalin valinnan lisäksi opettajat kiinnittävät huomiota sanavalintoihin, vaikka perinteinen jako tyttöihin ja poikiin on edelleen olemassa. Tuloksista kävi ilmi myös se, että välillä sukupuolittuneiden käytäntöjen esilletuonti on välillä myös oppilaiden vastuulla. Opettajat kiinnittävät huomiota oppimateriaalin valinnassa siihen, että sukupuoli näkyisi mahdollisimman monipuolisesti, mutta esimerkiksi toinen alakoulun opettajista kertoi käsitelleensä orkesterin miespainotteista soittajakaartia vasta, kun oppilas kiinnitti siihen huomiota. Oppimateriaalin sekä -menetelmien valinnassa opettajat pyrkivät kuitenkin käsittelemään ja rikkomaan perinteisiä sukupuolistereotypioita monipuolisesti, mikä on hyvä asia, ja johon myös Perusopetuksen (2014) sekä Lukion (2019) opetussuunnitelmien perusteissa käsketään kiinnittämään huomiota.

Tuloksissa oli nähtävillä kahden alakoulun, yhden yläkoulun ja kahden lukion opettajan käsityksiä sukupuolesta musiikin opetuksessa sekä musiikkikulttuureissa. Sekä Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa (2014) että Lukion opetussuunnitelman perusteissa (2019) kerrottiin, että opetuksen tulisi edistää tasa-arvolain toteutumista ja siihen tulee kiinnittää huomiota esimerkiksi opetusmenetelmien valinnassa. Tuloksista oli havaittavissa, että lukion opettajat olivat jossain määrin tietoisempia musiikkikulttuurin sukupuolittuneista käytännöistä verrattuna peruskoulun opettajiin, tai ainakin heillä oli aiheesta enemmän sanottavaa. Tämä on mielenkiintoista, sillä Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa (2014, 424) musiikin kohdalla mainitaan, että musiikin opetuksessa tulisi ottaa huomioon musiikkikulttuurin sukupuolittuneita käytäntöjä ja pyrkiä muuttamaan niitä, mutta Lukion opetussuunnitelman perusteissa (2019) ei musiikin kohdalla ollut ollenkaan mainintaa sukupuolista. Lukion opettajat myös tulosten mukaan kertoivat enemmän eri tavoista, joilla pyrkivät huomioimaan sukupuolten välistä tasa-arvoa musiikin opetuksessa.

Koen, että tutkimukseni vastaa niihin tavoitteisiin, jotka olen asettanut. Tuloksista näkyy, millaisia erilaisia käsityksiä opettajilla on sukupuolten välisistä eroavaisuuksista musiikin opetuksessa. Analyysin myötä sain rakennettua kaikkiin tutkimuskysymyksiini jäsenneilyt vastaukset ja luokat. Kirjoittamani teoreettinen tausta vahvistaa tuloksia. Tutkimukseni oli fenomenografinen, jonka tarkoituksena on kuvata, ymmärtää ja analysoida ihmisten erilaisia käsityksiä jostain ilmiöstä, sekä vertailla niitä (ks. Marton 1981; Huusko & Paloniemi 2006). Keräsin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla viiden eri opettajan käsityksiä, ja niistä oli havaittavissa eroja, mutta myös yhteneväisyyksiä. Koska tutkimusaineistoni kuitenkin koostuu vain viidestä opettajasta, aineiston ulkopuolelle on jäänyt erilaisia käsityksiä, mutta keräämäni aineiston avulla voidaan nähdä ainakin tietynlaisia käsityksiä siitä, miten sukupuoli vaikuttaa musiikin opetuksessa.

Tutkimukseni lisää sukupuolitietoista keskustelua ja se voi auttaa opettajaa tiedostamaan ja tarkastelemaan omia sukupuolikäsityksiään (ks. Jääskeläinen ym. 2015). Tutkimukseni tulokset tuovat uutta tietoa siitä, miten oppilaan sukupuoli voi vaikuttaa musiikin opetukseen opettajan näkökulmasta. Tuloksissa on esillä opettajien käyttämiä tapoja pyrkiä huomioimaan sukupuolten välistä tasa-arvoa musiikin opetuksessa, ja nämä ovat konkreettisia esimerkkejä siitä, miten jokainen, joka opettaa musiikkia, voisi pyrkiä muuntamaan

opetustaan sukupuolitietoisemmaksi. Kun on tiedossa esimerkiksi eri sukupuolisten oppilaiden mahdolliset erot käytöksessä ja tuntityöskentelyssä, voimme pyrkiä rakentamaan omilla sanoillamme ja teoillamme tasa-arvoisempia oppimisympäristöjä. Etenkin esikuvien merkitys musiikin opetuksessa käytetyissä materiaaleissa korostui sekä tuloksissa että teoriassa (ks. English 2024; Almqvist 2019; Tenhunen & Erola 2023). Opettajat toivat esille musiikkikulttuurin sukupuolittuneita käytäntöjä ja alan miesvaltaisuutta, ja jotta musiikkikulttuurista voisi saada tasa-arvoisemman ja tasavertaisemman kaikille sukupuolille, siinä on myös opettajalla tärkeä rooli.

Tuloksista oli huomattavissa, että opettajien esittämät käsitykset musiikkikulttuurin sukupuolittuneista käytännöistä oli jonkun verran yhteyksissä myös eri sukupuolisten oppilaiden työskentelyvalintoihin musiikin opetuksessa. Tuloksista nousi esimerkiksi esille, että eri tilaisuuksissa bändit koostuvat useimmiten miehistä, mutta naiset saattavat olla laulamassa. Tämä nousi esille myös musiikin opetuksessa, sillä opettajien mukaan tytöt pitävät laulamista poikia enemmän, ja useammat bändisoittimet taas nähtiin enemmän poikien soittimina. Toisaalta taas bändikurssien sukupuolijakauma on usein tasainen. Näyttää siltä, että musiikkikulttuurin sukupuolittuneet käytännöt vaikuttavat jo alakoulussa, ja siksi olisikin tärkeää pyrkiä muuntamaan niitä tasa-arvoisemmiksi. Vaikka sukupuolten välistä tasa-arvoa pyritään huomioimaan opetuksessa, silti musiikin tunneilla on havaittavissa vanhojen, kulttuuriin juurtuneiden sukupuolikäytäntöjen vaikutusta.

Lähteet

Aaltio, I. & Puusa, A. 2020. Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy, 177–188.

Ahonen, K. 2004. Johdatus musiikin oppimiseen. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab.

Ahonen, S. 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen & S. Saari (toim.) Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 114–160.

Airola, O. 2014. Jorma Panula naiskapellimestareista: ”Saahan ne yrittää”. MTV- uutiset. Saatavilla www-muodossa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/jorma-panula-nainen-ei-sovi-kapellimestariksi/3132774#gs.gq2kpp>. (Luettu 27.10.2024.)

Alavillamo, N. 2016. ”Se on tosi kaksteränen miekka” – Sukupuolen merkitys naisartistin identiteetille ja uralle. Pro gradu -tutkielma, Viestinnän, median ja teatterin yksikkö, Tampereen yliopisto.

Alegrado, A. & Winsler, A. 2020. Predictors of Taking Elective Music Courses in Middle School Among Low-SES, Ethnically Diverse Students in Miami. *Journal of Research in Music Education* 68 (1), 5–30.

Almqvist, C. F. 2019. Towards offering equal learning opportunities for female students in popular music ensemble education: Relate, Respond, and Re-do. *Music Education Research* 21 (4), 371–386.

Anglada-Tort, M., Krause, A. E. & North, A. C. 2021. Popular music lyrics and musicians’ gender over time: A computational approach. *Psychology of Music* 49 (3), 426–444.

Bernabé-Villodre, M. d. M. & Martínez-Bello, V. E. 2018. Analysis of gender, age and disability representation in music education textbooks: A research update. *International Journal of Music Education* 36 (4), 494–508.

- Boghrati, R. & Berger, J. 2023. Quantifying Cultural Change: Gender Bias in Music. *Journal of Experimental Psychology: General* 152 (9), 2591–2602.
- Corbett, B., Payne, C., Morrissey, G., Smith, J. & Stanistreet, M. 2013. A Federation of Entertainment Unions' report examining bullying, harassment and discrimination in the entertainment and media industries. Federation of Entertainment Unions. Saatavilla [www-muodossa: https://writersguild.org.uk/wp-content/uploads/2015/02/CWC-Report.pdf](https://writersguild.org.uk/wp-content/uploads/2015/02/CWC-Report.pdf). (Luettu 25.9.2024.)
- Crowe, L. B. 2010. Relationships between gender and musical instrument selection in middle school band students. Degree of Master of Music. University of Florida.
- Elo, S., Kajula, O., Tohmola, A. & Kääriäinen, M. 2022. Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede* 34 (4), 215–225.
- English, H., Drummond, J. & Kerrigan, S. 2024. Im/possible musical selves: Experiences of female music students in a music degree. *Australian Educational Researcher* 51 (5), 2031–2047.
- Eskola, J., Lätti, L. & Vastamäki, J. 2018. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 27–51.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Finlex 2014a. Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa, opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa. 5 §. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta.
- Finlex 2014b. Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi oppilaitoksissa. 5 a §. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta.
- Flynn, M. A., Craig, C. M., Anderson, C. N. & Holody, K. J. 2016. Objectification in Popular Music Lyrics: An Examination of Gender and Gender Differences. *Sex Roles* 75 (3–4), 164–176.
- Green, L. 2002a. Exposing the Gendered Discourse of Music Education. *Feminism & Psychology* 12 (2), 137–144.

- Green, L. 2002b. Gender identity, musical experience and schooling. Teoksessa *Aspects of Teaching Secondary Music: Perspectives on Practice*. Routledge, 139–153.
- Hallam, S., Rogers, L. & Creech, A. 2008. Gender differences in musical instrument choice. *International Journal of Music Education* 26 (1), 7–19.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki 2001.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Tekijät ja Kirjayhtymä Oy, 13. painos.
- Houtte, M. 2023. When the context withholds girls from gender atypical conduct: Schools' gender role culture and disruptive school behaviour of boys and girls. *Sociology Compass* 17 (12) 2023, 1–19.
- Huusko, M. & Paloniemi, S. 2006. Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. *Kasvatus* 37 (2), 162–173.
- Jones, C. & Manoussaki, K. 2022. "Completely tangled in its fabric": Bullying and Harassment in the Music Industry. University of Winchester. Saatavilla www-muodossa: <https://vawgnetwork.mdx.ac.uk/wp-content/uploads/2022/05/BaHMI-final-report18.pdf>. (Luettu 15.10.2024.)
- Juuti, P. & Puusa, A. 2020. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus Oy, 173–175.
- Jääskeläinen, L., Hautakorpi, J., Onwen-Huma, H., Niittymäki, H., Pirttijärvi, A., Lempinen, M. & Kajander, V. 2015. Tasa-arvotyö on taitolaji – Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. *Oppaat ja käsikirjat 2015:5*. Opetushallitus.
- Koivisto-Kaasik, N., Rantanen, S. & Lampela, A. 2023. Johdanto – Musiikki ja sukupuoli tutkimuksen kohteena. Teoksessa S. Rantanen, N. Koivisto-Kaasik & A. Lampela (toim.) *Naiset, musiikki ja tutkimus – ennen ja nyt*. Taideyliopiston Sibelius-Akatemia ja Tutkimusyhdistys Suoni ry, 17–28.

- Korvajärvi, P. 2016. Sukupuoliero työssä: numerot ja käytännöt. Teoksessa M. Husso & R. Heiskala (toim.) Sukupuolikysymys. Gaudeamus Helsinki University Press, 142–160.
- Kosunen, E., Cacciatore, R. & Hervonen, A. 2003. Seksuaalisuus elämänkaareissa. Lääketieteellinen aikakauskirja *Duodecim* 119 (3), 209–216.
- Kunnari, A. 2020. Luokanopettajien käsityksiä sukupuolesta, sukupuolten tasa-arvosta ja sukupuolitietoisesta opetuksesta. Pro gradu -tutkielma, Kasvatustieteen laitos, Turun yliopisto.
- Kuoppamäki, A. 2015. Gender Lessons – Girls and boys negotiating learning community in Basics of Music. The Sibelius Academy of the University of the Arts Helsinki, *Studia Musica* 63.
- Lahelma, E. 2011. Gender Awareness in Finnish Teacher Education: An Impossible Mission? *Education Inquiry* 2 (2), 263–276.
- Lehtonen, J. 2010. “Kaikki kuvatkin on sellaisia: isä, äiti ja lapsi” -heteronormatiivisuus eri koulutusasteilla. Teoksessa M. Suortamo, L. Tainio, E. Ikävalko, T. Palmu & S. Tani (toim.) Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa. Jyväskylä: PS-Kustannus, 87–110.
- Leppänen, A. 2019. Naiset laulaa, miehet soittaa – Musiikin ammattilaisuuden sukupuoli ja naisen rooli rytmimusiikin ammattilaisena. Opinnäytetyö, Musiikkipedagogi (AMK), musiikin tutkinto-ohjelma, Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Leppänen, T. 2010. Vallatonta musiikkia. Lasten musiikkikulttuuri 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Leppänen, T. 2011. Soivia eroja. Sukupuoli ja kulttuurien kohtaaminen alakoulun musiikin oppikirjoissa. *Musiikkikasvatus. The Finnish Journal of Music Education FJME* 14 (2), 29–40.
- Leppänen, T., Unkari-Virtanen, L. & Sintonen, S. 2013. Kriittinen kulttuurikasvattaja ja musiikkikasvatuksen traditiot. Teoksessa M-L. Juntunen, H. M. Nikkanen & H. Westerlund (toim.) *Musiikkikasvattaja – Kohti reflektiivistä käytäntöä*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 321–348.

Marton, F. 1981. Phenomenography – Describing conceptions of the world around us. *Instructional Science* 10, 177–200.

McPherson, G. E., Osborne, M. S., Barrett, M. S., Davidson, J. W. & Faulkner, R. 2015. Motivation to study music in Australian schools: The impact of music learning, gender, and socio-economic status. *Research Studies in Music Education* 2015 37 (2), 141–160.

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mulvey, K. L. & Killen, M. 2015. Challenging Gender Stereotypes: Resistance and Exclusion. *Child Development* 86 (3), 681–694.

Music Finland. 2017. Selvitys: Suomen musiikkitoimiala näyttäytyy miesvaltaisena. Saatavilla [www-muodossa: https://musicfinland.fi/fi/kuulumisia/selvitys-suomen-musiikkitoimiala-naeyttaeytyy-miesvaltaisena](https://musicfinland.fi/fi/kuulumisia/selvitys-suomen-musiikkitoimiala-naeyttaeytyy-miesvaltaisena). (Luettu 13.10.2024.)

Musicians' Union. 2019. For The Love of Music: Ending Sexual Harassment in the Music Industry. Musicians' Union MU. Saatavilla [www-muodossa: https://musician-union.org.uk/MusiciansUnion/media/resource/Guides%20and%20reports/Equalities/MU-Sexual_harassment-report.pdf?ext=.pdf](https://musician-union.org.uk/MusiciansUnion/media/resource/Guides%20and%20reports/Equalities/MU-Sexual_harassment-report.pdf?ext=.pdf). (Luettu 25.9.2024.)

Niikko, A. 2003. Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Joensuu. Joensuun yliopisto.

Nonte, S., Krieg, M. & Stubbe, T. C. 2022. Is gender role self-concept a predictor for music class attendance? Findings from secondary schools in Lower Saxony (Germany). *Psychology of music* 50 (5), 1460–1476.

Opetushallitus. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus. 2019. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019. Helsinki: Opetushallitus.

Putkonen, I., Huttunen, S., Viita, K. & Raimoaho, A. 2024. Yle tutki kesän festarien esiintyjäkaartin, ja tasa-arvo on siitä kaukana. Yle, Musiikki. Saatavilla [www-muodossa: https://yle.fi/a/74-20093910](https://yle.fi/a/74-20093910). (Luettu 28.10.2024.)

Pääkkölä, A.-E., Käpylä, T. & Peltola, H.-R. 2021. Populaarimusiikkitoiminnassa koettu sukupuoliutunut epäasiallisuus. *Musiikki* 51 (2), 55–82.

Roulston, K. & Misawa, M. 2011. Music teachers' constructions of gender in elementary education. *Music Education Research* 13 (1), 3–28.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu – Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 22–56.

Sáinz, M., Solé, J., Fábregues, S. & García-Guesta, S. 2021. Secondary School Teachers' Views of Gender Differences in School Achievement and Study Choices in Spain. *SAGE Open* 11 (3), 1–14.

Seye, E. 2018. Tutkimus seksuaalisesta häirinnästä musiikkialalla. Suomen Muusikkojen Liitto ry.

Seye, E. & Tiainen, M. 2021. Sisäpiirejä ja sukupuoliakoja? Musiikintutkimuksen syrjintäkysely herätti keskustelua. *Musiikin suunta* 1/2021, 43. vuosikerta. Saatavilla [www-muodossa: https://musiikinsuunta.fi/2021/1-2021-43-vuosikerta/sisapiireja-ja-sukupuoliakoja-musiikintutkimuksen-syrjintakysely-heratti-keskustelua/](https://musiikinsuunta.fi/2021/1-2021-43-vuosikerta/sisapiireja-ja-sukupuoliakoja-musiikintutkimuksen-syrjintakysely-heratti-keskustelua/) (Luettu 13.11.2024.)

Smith, Dr. S. L., Choueiti, M., Pieper, Dr. K., Clark, H., Case, A. & Villanueva S. 2019. Inclusion in the Recording Studio? Gender and Race/Ethnicity of Artists, Songwriters & Producers across 700 Popular Songs from 2012–2018. USC Annenberg Inclusion Initiative. Saatavilla [www-muodossa: https://assets.uscannenberg.org/docs/aii-inclusion-recording-studio-2019.pdf](https://assets.uscannenberg.org/docs/aii-inclusion-recording-studio-2019.pdf) (Luettu 21.10.2024.)

Suomen virallinen tilasto (SVT). 2017. Soittamista harrastetaan yhtä aktiivisesti kuin 20 vuotta sitten. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla [www-muodossa: https://stat.fi/til/vpa/2017/01/vpa_2017_01_2018-11-21_kat_003_fi.html](https://stat.fi/til/vpa/2017/01/vpa_2017_01_2018-11-21_kat_003_fi.html). (Luettu 13.10.2024.)

Syrjäläinen, E. 1994. Etnografinen opetuksen tutkimus: kouluetnografia. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen & S. Saari (toim.) *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 68–112.

- Syrjäläinen, E. & Kujala, T. 2010. Sukupuolten tasa-arvon huomioon ottava opetus. Teoksessa M. Suortamo, L. Tainio, E. Ikävalko, T. Palmu & S. Tani (toim.) Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa. Jyväskylä: PS-Kustannus, 23–40.
- Tainio, L. 2009. Puhuttelu luokkahuoneessa – Tytöt ja pojat huomion kohteena. Teoksessa H. Ojala, T. Palmu & J. Saarinen (toim.) Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa. Tampere: Vastapaino, 157–186.
- Tainio, L., Palmu, T. & Ikävalko, E. 2010. Opettaja, oppilas ja koulun sukupuolistunut arki. Teoksessa M. Suortamo, L. Tainio, E. Ikävalko, T. Palmu & S. Tani (toim.) Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa. Jyväskylä: PS-Kustannus, 13–22.
- Tainio, L. & Teräs, T. 2010. Sukupuolijäsennys perusopetuksen oppikirjoissa. Raportit ja selvitykset 2010:8. Opetushallitus.
- Tenhunen, K. & Erola, P. 2023. Tasapuolisempi sukupuolijakauma musiikkialalle -selvitys. Tutkimustoimisto Vastakaiku Oy. Saatavilla www-muodossa: https://www.teosto.fi/wp-content/uploads/2023/03/tasapuolisempi-sukupuolijakauma-musiikkialalle-suomessa_yhteenvetoraportti_2023.pdf. (Luettu 31.3.2024.)
- Teosto. 2023. Vuosikertomus 2023. Saatavilla www-muodossa: <https://www.teosto.fi/ajankohtaista/vuosikertomus/teoston-vuosi-2023-lukuina/>. (Luettu 13.10.2024.)
- Tiittula, L., Rastas, A. & Ruusuvuori, J. 2005. Kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta tietokonevälitteiseen viestintään – virtuaalihaastattelun näkymiä. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu. Tampere: Vastapaino, 264–271.
- Tossavainen, T. & Juvonen, A. 2015. Finnish primary and secondary school students' interest in music and mathematics relating to enjoyment of the subject and perception of the importance and usefulness of the subject. *Research Studies in Music Education* 37 (1), 107–121.
- Tuomela, H. 2011. Odotuksia, uskomuksia ja ennakoiteja koulusuoriutumisesta. Opiskelumotivaation muotoutuminen musiikkiiperuskoulun luokilla 6–9. Musiikkitieteen Lissensiaatintutkielma. Musiikin laitos, Jyväskylän yliopisto.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustanneosakeyhtiö Tammi.

Venter, L. & Panebiaco, C. 2022. High school learners' perceptions of value as motivation to choose music as an elective in Gauteng, South Africa. *International Journal of Music Education* 40 (2), 244–259.

Vilkka, H. 2010. *Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Werner, A. & Kuusi, T. 2023. Gender equality discourse in classical music higher education: Women, individualisation, and change. *International Journal of Music Education* 2023, 1–13.

Wiedenfield, L. M. 2012. Sex-Types and Instrument Selection: The Effect of Gender Schemas on Fifth Graders' Instrument Choices. *Texas Music Education Research*, 64–76.

Williams, J. & Harrison, S. 2016. Boys' Singing Voice Change in Adolescence. Teoksessa F. Welch, D. Howard & J. Nix. *The Oxford Handbook of Singing*, 1–20.

Wrape, E. R., Dittloff, A. L. & Callahan, J. L. 2016. Gender and Musical Instrument Stereotypes in Middle School Children: Have Trends Changed? *National Association for Music Education* 34 (3), 40–47.

Ylitapio-Mäntylä, O. 2012. Leikillä ja toiminnalla ei ole sukupuolta. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.) *Villit ja kiltit – Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 71–85.

Yu, C., Zuo, X., Blum, R. W., Tolman, D. L., Kågesten, A., Mmari, K., De Meyer, S., Michielsen, K., Basu, S., Acharya, R., Lian, Q. & Lou, C. 2017. Marching to a Different Drummer: A Cross-Cultural Comparison of Young Adolescents Who Challenge Gender Norms. *Journal of Adolescent Health* 61 (4) 2017, S48–S54.

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

Olen tekemässä pro gradu –tutkielmaa Lapin yliopistossa. Aiheenani on opettajien käsitykset sukupuolen merkityksestä musiikin opetuksessa. Tallennan haastattelun, jotta voin litteroida sen myöhemmin. Antamiasi tietoja käsittelen vain niin kauan kuin tutkielma on saatu valmiiksi.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Teillä on oikeus keskeyttää haastattelu tai kieltäytyä kokonaan osallistumasta missä vaiheessa tahansa, eikä syytä tarvitse kertoa. Annatteko suostumuksen osallistua tutkimukseen?

Käsittelen aineistoa luottamuksellisesti ja nimettömästi. Tutkielman valmistuttua aineisto hävitetään. Tutkielmassani käsittelen aineistoa niin, ettei siitä voi tunnistaa yksittäisiä henkilöitä. Onhan tallentaminen ok?

Taustakysymykset:

- a) Minkä ikäinen olet?
- b) Sukupuoli?
- c) Minkä ikäisiä opetat tällä hetkellä, millä kouluasteella?

Asenteet ja käsitykset

1. Oletko koskaan miettinyt sukupuolen merkitystä musiikin opetuksessa?
 - a. Millaisia ajatuksia sinulla on siitä?
2. Millaisia sukupuolittuneita käytäntöjä musiikkikulttuuriin mielestäsi liittyy? Tiedätkö joitain sukupuolistereotyyppioita?
3. Millainen rooli mielestäsi sukupuolella on musiikin opetuksessa?
4. Millaisia musiikkiin liittyviä sukupuolistereotyyppioita olet kohdannut?
5. Millaisia sukupuolistereotyyppioita olet kohdannut musiikin tunnilla?
 - a. Onko nämä roolit mielestäsi muuttuneet vuosien aikana?

6. Millainen valinnaisten musiikintuntien sukupuolijakauma on?
 - a. Onko sukupuolijakauma mielestäsi muuttunut vuosien aikana? Miten?

Oppilaat

7. Millaisia eroja olet havainnut sukupuolten välillä siinä, kuinka he innostuvat musiikista ja sen oppimisesta?
8. Oletko huomannut eri sukupuolten asenteilla musiikin tunteja kohtaan eroa? Millaisia?
 - a. Käyttäytyvätkö eri sukupuoliset oppilaat eri tavalla musiikin tunneilla? Miten?
 - i. Mistä luulet sen johtuvan?
 - b. Eroavatko eri sukupuolen edustajien motivaatio (musiikin tunteja/musiikkia kohtaan)?
9. Osallistuvatko eri sukupuolten edustajan eri tavoin musiikin tunneille?
 - a. Suosivatko/Välittelevätkö tietyt sukupuolet eri soittimia? Eri rooleja? Eri aktiviteetteja?
10. Vaikuttaako sukupuoli mielestäsi musiikin oppimiseen/ oppimistuloksiin?
11. Omaksuvatko eri sukupuolen edustajat joitain musiikin sisältöjä eri tavoin?
 - a. Millaisia sisältöjä?
 - b. Minkä luulet vaikuttavan siihen?

Oma käytös

12. Rohkaisetko kaikkia sukupuolia tasapuolisesti kokeilemaan uusia asioita?
13. Huomaatko kohtelevasi eri sukupuolia eri tavalla (vahingossa/tahallaan)?
 - a. Millaisissa tilanteissa kohtelet sukupuolia eri tavalla?
 - b. Mistä luulet sen johtuvan?
 - c. Huomaatko ohjaavasi tiettyjä sukupuolia eri tavalla? (esim. tiettyjen soitinten/aktiviteettien pariin)
14. Millaisia haasteita olet kohdannut sukupuolen huomioimisessa musiikin opetuksessa?
15. Oletko käsitellyt oppilaiden kanssa musiikkikulttuurin sukupuolittuneita käytäntöjä?
 - a. Mitä asioita olet käsitellyt ja miten?

- b. /Miksi et ole? Luuletko, että siihen voisi olla tarvetta?
16. Miten itse huomioit sukupuolen moninaisuuden musiikinopetuksessasi?
- a. Pyritkö edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa?
 - b. Mitä keinoja käytät, jotta voisit huomioida eri sukupuolet paremmin?